

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Filip PROCHÁZKA

**Evropská kolonizace Ameriky –
historickogeografický přehled**

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Olomouc 2007

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci řešil sám a že jsem uvedl veškerou použitou literaturu.

Olomouc 10. prosince 2006

.....

Podpis

Touto cestou bych chtěl poděkovat RNDr. Miloši Fňukalovi Ph.D. za podnětné připomínky a rady při zpracování této diplomové práce.

Vysoká škola: Univerzita Palackého

Fakulta: Přírodovědecká

Katedra: Geografie

Školní rok: 2003/04

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

pro

Filipa **PROCHÁZKU**

obor

tělesná výchova – zeměpis

Název tématu:

Evropská kolonizace Ameriky – historickogeografický přehled

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce je popsat a kriticky zhodnotit kolonizaci amerického kontinentu evropskými zeměmi. Práce se zaměří na změny politickogeografické organizace prostoru v průběhu evropské koloniální expanze a na demografickou stránku zkoumaného jevu. Dále autor provede srovnání přístupu jednotlivých kolonizátorů ve vztahu k původnímu obyvatelstvu a bude ho klasifikovat podle vhodně zvolených kritérií.

Základní struktura práce:

1. Úvod
2. Cíl práce
3. Metody zpracování
4. Definice základních pojmů (kolonie, dekolonizace, genocida, asimilace, ...)
5. Přehled změn rozsahu a organizace evropských kolonií v Americe
6. Demografické změny v Americe po příchodu Evropanů
7. Rozdíly v postavení domorodců v jednotlivých částech kontinentu, důsledky
8. Diskuse a závěr
9. Resumé (v angličtině)
10. Seznam literatury
11. Přílohy

Diplomová práce bude zpracována v těchto kontrolovaných etapách: konkretizace osnovy (listopad 2003), rešerše dostupné literatury, sestavení bibliografie k tématu (duben 2004), zpracování 5. kapitoly (říjen 2004), 6. a 7. kapitola (únor 2005), dokončení a odevzdání práce (duben 2005), tvorba grafických příloh (průběžně).

Rozsah grafických prací: mapové přílohy k 5. kapitole, tabulky, grafy

Rozsah průvodní zprávy: 80 - 120 stran textu včetně 1 strany anglického resumé + DP v elektronické podobě

Seznam odborné literatury:

Knihy a časopisy:

běžně dostupná politickogeografická, demografická a historická literatura, namátkou:

Amerika - Země indiánů. Brno : Mor. zem. muzeum, 1992. ISBN: 80-7028-032-8.

Balík, Stanislav. Právní dějiny evropských zemí a USA : (stručný nástin). 2., rozš. vyd.. Dobrá Voda : Aleš Čeněk, 2002. ISBN: 80-86473-15-5.

Brown, Dee. Mé srdce pohřbíte u Wounded Knee : dějiny severoamerických indiánů. Vyd. 2. Praha : Hynek, 1998. ISBN: 80-85906-62-7.

Buller, Laura. indiáni : zasvěcený pohled na kmeny a tradice. Vyd. 1.. [Praha] : Slovart, 2003. ISBN: 80-7209-460-2.

Elliott, John Huxtable. The Old World and the New : 1492-1650. 1st publ. Cambridge : Cambridge University Press, 1992. ISBN: 0-521-42709-6.

Europa - Ameryka od 10. do 20. wieku : W 500. rocznicę 1. wyprawy K. Kolumba. 1. wyd. Kraków : Uniwersytet Jagielloński, 1993. ISBN: 83-233-0715-6. ISSN: 0083-4351.

Chalupa, Jiří. Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile. Praha : Lidové noviny, 1999. ISBN: 80-7106-323-1.

Kašpar, Oldřich. Předkolumbovská Amerika z antropologické perspektivy : (Karibská oblast, Mezoamerika, Andský areál). Brno : Nadace Universitas Masarykiana, 2002. ISBN: 80-210-2848-3.

Kašpar, Oldřich. Dějiny Karibské oblasti. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN: 80-7106-557-9.

Klíma, Jan. Brazílie. 1. vyd.. Praha : Libri, 2003. ISBN: 80-7277-176-0.

Michener, James Albert. Mexiko : [příběh o zrození národa]. 1. vyd. v čes. jaz.. Praha : BB art, 2002. ISBN: 80-7257-876-6.

Moderní dějiny státu a práva. 1. vyd. Brno : Masarykova univ., 1992. ISBN: 80-210-0221-2.

Murdoch, David H.. Severoameričtí indiáni. Praha : Fortuna Print, 1997. ISBN: 80-85873-72-9.

Quarles, Benjamin. The Negro in the Making of America. 6th Print. New York : Collier Books, 1968.

Rieupeyrout, Jean-Louis. Dějiny Navahů : indiánská sága 1540-1990. Vyd. 1.. Praha : Argo, 2000. ISBN: 80-7203-306-9.

Rovná, Lenka. Dějiny Kanady. Praha : Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-211-1.

Tindall, George B.. Dějiny Spojených států. 3., opr. vyd. Praha : Lidové noviny, 1998. ISBN: 80-7106-302-9.

The Underside of American History. 5th Ed. San Diego : Harcourt Brace Jovanovich, 1987. ISBN: 0-15-592852-X.

Zárate, Agustín de. Historia del descubrimiento y conquista del Perú. 1. ed.. Lima : Pontificia Universidad Católica del Perú, 1995. ISBN: 84-8390-979-0.

Zelený, Mníslav. indiánská encyklopedie : indiáni tří Amerik. 1. vyd. Praha : Albatros, 1994. ISBN: 80-00-00415-1.

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Datum zadání diplomové práce: říjen 2003

Termín odevzdání diplomové práce: duben 2005

vedoucí katedry

vedoucí diplomové práce

V Olomouci dne 22. 10. 2003

Obsah:

1. Úvod.....	8
2. Metody práce.....	9
3. Cíle práce.....	10
4. Definice základních pojmů.....	11
5. Kolonizace amerického kontinentu.....	12
5.1. Předkolumbovské euro-americké kontakty.....	12
5.2. Důvody pro kolonizaci.....	13
5.3. Španělská kolonizace.....	14
5.3.1. Kolonizace.....	15
5.3.2. Přehled kolonií.....	16
5.3.3. Koloniální správa.....	19
5.3.4. Dekolonizace.....	21
5.4. Portugalské kolonizace.....	27
5.4.1. Kolonizace.....	27
5.4.2. Koloniální správa.....	31
5.4.3. Dekolonizace.....	33
5.5. Francouzská kolonizace.....	36
5.5.1. Kolonizace.....	36
5.5.2. Přehled kolonií.....	38
5.5.3. Koloniální správa.....	39
5.5.4. Dekolonizace.....	41
5.6. Britská kolonizace.....	45
5.6.1. Kolonizace.....	45
5.6.2. Přehled kolonií.....	52
5.6.3. Koloniální správa.....	56
5.6.4. Dekolonizace.....	57
5.7. Holandská kolonizace.....	61
5.8. Ruská kolonizace.....	64
5.9. Švédská kolonizace.....	66
5.10. Dánská kolonizace.....	68
5.11. Německá kolonizace.....	69
6. Demografické změny po příchodu Evropanů.....	70
7. Rozdíly v postavení domorodců v jednotlivých částech kontinentu.....	74
7.1. Španělsko.....	74
7.2. Portugalsko.....	76
7.3. Anglosaská Amerika.....	79
8. Závěr.....	85
9. Summary.....	87
10. Literatura.....	89
11. Přílohy.....	91

1. Úvod

Kolonizace amerického kontinentu je v zásadě známá, ale čím více bychom zacházeli do podrobností, tak stále méně lidí má o ní představu.

Dějiny Ameriky umožňují pochopení procesu vzniku různých národů a důvody jejich současné, ne vždy záviděníhodné situace. Pět století pod vlivem španělských, portugalských, britských, francouzských, či jiných kolonizátorů se nevyhnutelně projevilo na různém stupni ekonomiky států ležících na kontinentu. Vždyť do oblasti patří úplně nejvyspělejší státy světa, stejně jako jedny z nejchudších a nejméně vyspělých. Pochopení jejich vývoje nám pak umožní pochopit jejich dnešní situaci, a snad i možnost spekulovat o jejich budoucnosti.

Historie Ameriky je do jisté míry předobrazem a ukázkou dalšího vývoje planety ve smyslu slučování nejrůznějších podnětů přicházejících z nejrůznějších koutů světa. Dějiny kolonizace tak spojují Ameriku, Evropu, ale též Afriku, Asii, a v poslední době i Austrálii, včetně Oceánie.

2. Cíle práce

Cílem této diplomové práce je popsat a kriticky zhodnotit kolonizaci amerického kontinentu evropskými zeměmi. Práce se tedy nezaměří na popis jednotlivých objevitelských výprav, dřívější předkolumbovské kolonizace, ale na změny politickogeografické organizace prostoru v průběhu evropské koloniální expanze, dále na rozdíly mezi postupy jednotlivých mocností v kolonizaci území, zřizování koloniální správy, vlivu na demografický vývoj v oblasti a v neposlední řadě na různý přístup kolonizátorů k domorodému obyvatelstvu.

3. Metody zpracování

Téma této diplomové práce neumožňuje vlastní výzkum. Proto práce vznikla sběrem dostupných informací, jejich tříděním, uspořádáním a samozřejmě, v neposlední řadě rešerší.

Prvním a hlavním úkolem bylo vymezit zvolené téma, uspořádání a zpřehlednění exaktních faktů tak, aby čtenáři zjednodušila pochopení všech zásadních procesů v kolonizaci této oblasti. To znamená, že byla zvolena odpovídající osnova a obsah.

Následovalo pročitání české i cizojazyčné literatury a postupné třídění získaných poznatků a vědomostí. Konečná etapa obsahovala samotné sepsání práce, a vhodný výběr grafických příloh. Na samém závěru proběhla korekce a úprava kompozice.

Při studiu problému kolonizace se logicky setkáváme s největším množstvím literatury ve státech, které s touto činností měly co dočinění. Ovšem i naše literatura dokáže nabídnout řadu zajímavých publikací. Jako příklad může posloužit práce Josefa Polišenského (*Dějiny Latinské Ameriky* z roku 1979). I když je toto dílo ideologicky poznamenáno, tato skutečnost nemůže ubrat nic na historické autentičnosti. Velmi pěkné práce ze života severoamerických indiánů přinášejí publikace Miroslava Stingla. Toto je snad nejvíce medializovaný amerikanista osmdesátých let.

Při studiu současné české literatury zabývající se historií kontinentu nejčastěji narazíme na jména Jiří Chalupa, Josef Opatrný, Oldřich Kašpar, Jan Klíma a Svatava Raková. Opatrný, společně s Klímou a Chalupou jsou našimi nejznámějšími iberoamerikanisti, Raková je oproti nim ve svých pracích zaměřena na britskou kolonizaci. Opatrný, asi nejvíce uznávaný současný autor se ve svých pracích zabývá nejen Latinskou Amerikou, ale i vztahem Spojených států k ní a problematikou vztahů kolonistů k indiánům.

Všichni jmenovaní vydávají knihy v prestižní edici Nakladatelství Lidové noviny „Dějiny států“. Kašpar, etnolog, hispanista a popularizátor hispanoamerické problematiky ve svých *Dějínách Karibské oblasti* zcela nepochopitelně převzal celé pasáže z prací předních iberoamerikanistů. Tímto činem klesl v očích kolegů i odborné veřejnosti.

Nejvíce informací v síti internet lze najít v různých druzích encyklopedií online. Nejznámější je asi volná encyklopedie Wikipedia, dostupná i v češtině, kde ale české články v ní obsažené jsou většinou pouhá torza článků anglických, či španělských. Nelze nezmínit i encyklopedie Answers a Encarta, obojí pouze v angličtině. Answers je spíše vyhledávač encyklopedických výrazů, ale velmi dobrým a třeba náš seznam se s ním nemůže v této oblasti srovnávat. Encartu má na svědomí Microsoft a s tím pak souvisí všechny její klady a zápory.

4. Definice základních pojmů

Z hlediska tématu této diplomové práce musíme uvést následující pojmy, které nejsou obecně známy, ale v kolonizaci hrály důležitou roli.

Armada – původně označení jakýchkoli ozbrojených sil, v užším smyslu označení španělského válečného loďstva ve 2. polovině 16. století. (Lexikon světových dějin)

Asiento – původně obchodní smlouva o dodání zboží, v 16. až 18. století užíváno jako označení smlouvy uzavírané španělským králem o povolení dodávat černé otroky na americký kontinent. (Encyklopedie dějin novověku)

Conquista – španělský termín užíváný pro dobývání Ameriky v době zámořských objevů během 16. a 17. století. (Encyklopedie dějin novověku)

Encomienda – v zásadě patronát dobyvatele nad "svěřenými" indiány. Správce jedné či více indiánských osad se zavázal učít domorodce křesťanským mravům a chránit je; za to měl nárok na jejich práci, respektive na její produkty. Půda, kterou indiáni obdělávali, sice formálně přešla do majetku španělské koruny, fakticky ale dál zůstávala majetkem komunity. (Polišenský, 1979, s.159)

Flota – systém flot byla metoda obchodu kterou Španělé užívali při prvotním obchodu s jejich koloniemi v Jižní Americe a "Novém Španělsku". Každý rok, flotila obchodních lodí (flota) řízená Sevillou, doprovázena eskadrou válečných lodí cestovala do několika vybraných přístavů, kde se po vyložení nákladu naplnily stříbrem a zlatem. Lodě pak přečkaly zimu v jednom ze silně opevněných přístavů v karibském moři. Od tohoto systému bylo upuštěno za Karla III. roku 1765. (Wikipedia)

Repartimiento – systém, ve kterém obyvatelé byli "rozdělováni" podle potřeb, aby pracovali část roku na veřejných stavbách, soukromých statcích, v dolech atd. Tato forma využívání domorodé práce v zásadě kopírovala pracovní povinnost (mita) z incké doby. Repartimiento zůstalo po celou koloniální dobu povinností. Španělská koruna se zejména v době vzájemných bojů mezi conquistadory ujímala práv indiánů, kteří jí byli formálně podřízeni a pouze propůjčováni do služeb kolonistům. Fakticky ale i španělský král měl jediný zájem – v dlouhodobé perspektivě maximalizovat zisky z práce domorodců. (Ottův slovník naučný)

Smlouva z Alcásovasu – smlouva mezi Španělskem a Portugalskem podepsaná 4. září 1479, ve které se Portugasko vzdalo nároků na Kastilský trůn stejně jako na Kanárské ostrovy. Španělsko zase uznalo Portugalské Azorské ostrovy a právo na severní a západní pobřeží Afriky. (Wikipedia)

Kolonie – území, jež mocnosti považovaly za integrální součást svého vlastního území. Mohly zde vykonávat, svou moc, ale časem jim udělovaly určitý stupeň autonomie, která mohla přerůst do faktické nezávislosti. (Baar, 1996, s.37)

Dělení podle vztahu kolonie – dobyvatel:

- Osídlenecké kolonie – do nichž se začali stěhovat obyvatelé okupační země.
- Okupační kolonie – byla v nich ustavena koloniální správa, ale osadníci se do nich nestěhovali, většinou z důvodu nevhodných geografických podmínek.
- Smíšené kolonie – rozkládali se v oblastech s vyšší úrovní civilizace, kde žila původní populace, s níž došlo k promísení.

Dělení podle vlastnictví:

- Státní – území bylo majetkem koruny
- Soukromé – území bylo majetkem soukromé osoby, nebo soukromé společnosti
- Chráněné – území nebylo majetkem jiného státu, ale smlouvou o ochraně se vzdalo části suverenity (protektorát)

5. Kolonizace amerického kontinentu

5.1. Předkolumbovské euro-americké kontakty

„Nelze pochybovat o tom, že Amerika měla příležitostný styk se světem už dlouho předtím, než ji objevil Kolumbus. Jako svědectví posloužily např. nálezy punských, římských či byzantských mincí v oblasti kanadských jezer a velkých říčních toků na východě Severní Ameriky, stejně jako latinské i keltské nápisy anebo lexikální shody algonkinských indiánských jazyků s řečtinou, latinou, arabštinou.“ (Ceram, 1977, s.28)

Přestože fakt, že se Vikingové dostali do Ameriky před Kolumbem, byl uznán až v 19. století, opíralo se toto přesvědčení jen o staronordické ságy, zaznamenávané písemně až od třináctého století. Je známo, že Vikingové nejdříve kolem roku 980 našeho letopočtu objevili a kolonizovali Grónsko. Ameriku však odsud objevili zřejmě víceméně náhodou. *„Musíme mít na paměti, že na rozdíl od Kolumbovy plavby došlo k tomuto objevu pomocí přískoků.“ (Ceram, 1977, s.24).* Ačkoli to byli skvělí námořníci, jejich navigační metody byly primitivní a tak neměli tušení, kde se nacházejí. Tak byli při plavbě z Grónska do Evropy pravděpodobně zahrnutí i ke břehům Labradoru. Sám Leif Ericsson kolem roku 1000 objevil a pojmenoval tři země na americkém pobřeží: Helluland, což byl zřejmě Baffinův ostrov, dále Markland, pravděpodobně Labrador, a v neposlední řadě Vinland (Země vína), který se do dnešních dob nepodařilo lokalizovat, ale podle poznatků se musíme domnívat, že Vinland je severní Newfoundland.

Ericssonova výprava inspirovala další čtyři výpravy. Během tří let, které zde Vikingové strávili, obchodovali s domorodci s kožešinami, ale po několika střetech se jejich vztahy zhoršily natolik, že Seveřané museli odplout. Podle historiků vikingská kolonizace Ameriky, především Vinlandu, netrvala déle než dvě desetiletí.

5.2. Důvody pro kolonizaci

Západní Evropa v 15. století prošla důležitými ekonomicko-sociálními transformacemi. Hospodářský život západní a severní části kontinentu se stále rychleji přibližoval k fungujícímu systému, který na jedné straně vyžadoval liberalizaci obchodu a rozsáhlejší trhy, na straně druhé generoval velké množství finančních prostředků, jež bylo možno proměnit v investiční kapitál a podpořit jím třeba právě objevné plavby, jejichž primárním cílem byly ovšem obchodní cesty.

V Portugalsku dobytím Algarve roku 1249 byla završena reconquista území a zábořem arabské Ceuty v srpnu 1415 zahájilo Portugalsko obchodní a koloniální expanzi do zámoří.

„V roce 1453 Turci dobyli Cařihrad a zatížili obchod mezi Evropou a Dálným Východem tak vysokými cly, že jej prakticky zmrazili.“(Chalupa, 1999,s 23). Nastal čas hledání nových cest, které by se vyhnuly placení cel. Toto byl také jeden z hlavních důvodů hledání tras, které by se vyhnuly placení vysokých cel.

Pro země jako Francie, či Anglie bylo důvodem plaveb, ne vyhnutí se clům, ale nalezení kratšího spojení s Indii. Tomuto cíli pak podléhaly téměř veškeré plavby ze začátku období kolonizace.

5.3. Španělská kolonizace

Stejně jako ostatní mocnosti, Španělé vysílali výpravy, aby našli kratší cestu do Indie a vyhnuli se placení cel Turkům. To byl i případ Kryštofa Kolumba (plujícího nejprve pro Portugalsko, později Španělsko). Roku 1492 doplul do Bahamského souostroví, odkud se dostal přes Kubu na pobřeží Hispanioly (dnešního Haiti). Část posádky zůstala v Americe a založila osadu Navidad, první osadu na západní polokouli.

Ještě dřív než byl Nový svět celý objeven, propukly o něj mezi Španělskem a Portugalskem spory. Portugalský král Jan II. se rozhodl, že bude uplatňovat nároky na Kolumbovy objevy. Španělsko začalo vyjednávat s Portugalskem a s papežskou kurií, aby uznali španělské objevy. „Papežská kurie měla zájem o oblast obydlenou pohany, kteří mohli být obráceni na víru. Pole působnosti se zde otevíralo hlavně pro misijní řády.“ (Polišenský, 1979, s. 64).

Obr. 1. Rozdělení Ameriky (Upraveno podle Nash, Jeffrey at al, The american people 1986)

Papež Alexandr VI. vydal několik listin, které vycházely Španělsku vstříc. Bula Inter caetera divinae, v níž papež reagoval na Kolumbovy objevy rozdělením zájmových sfér

Španělska a Portugalska pro jejich budoucí expanzi ustanovovala, že na západ od pomyslné čáry, probíhající sto mořských mil západně od Azorských ostrovů a Kapverd leží území, přidělená Španělům. „*Tato bula byla fakticky však jen bezvýznamným dokumentem. Smysl měla teprve jednání obou zainteresovaných zemí, která nakonec vyústila ve známou smlouvu uzavřenou v roce 1494 v Tordesillasu.*“ (Kašpar, 2002, s. 58). Podle této smlouvy probíhala hranice mezi španělskou a portugalskou polovinou zámořského světa 350 námořních mil na západ od Kapverdských ostrovů. Atlantická linie jim tak zajistila zisk území dnešní Brazílie, na druhé polokouli byla demarkační linie stanovena natolik nejasně, že Portugalci nakonec z celé Asie nechali Španělům pouze Filipíny.

Smlouva byla diplomatickým úspěchem Portugalců, kteří si uhájili cestu do Indie kolem Afriky, rozsáhlé jižní oblasti Atlantského oceánu a jak se později ukázalo také nárok na pobřeží Brazílie.

Kolumbus podnikl ještě další tři výpravy, při nichž prozkoumal jižní pobřeží Kuby a objevil Jamajku, Trinidad a další ostrovy v Antilách.

5.3.1. Kolonizace

Hispaniola se časem stala základnou pro další expanzi. Osídlování Jamajky začalo roku 1509 a o dva roky později byla zahájena kolonizaci Kuby. Ostrov byl přístupnější než Hispaniola a též se tam našlo o něco více zlata. První kroky k osídlení Střední Ameriky nastaly roku 1500. „*Přes protesty Diega Kolumba, který si na toto území dělal nárok, vydala koruna dvě licence, jednu k osídlení Veraguy, druhou pro oblast, která by odpovídala severním částem dnešní Kolumbie.*“ (Polišenský, 1979, s 67). Založením města Darien na Panamské šíji se položily základy osady Zlatá Kastilie.

Střední Amerika byla osídlena z Hispanioly, Mexiko z Kuby. Tamní guvernér roku 1519 vypravil loďstvo, jež později pod vedením Hernána Cortése roku 1521 dobylo aztéckou říši. Cortés na troskách jejího hlavního města Tenochcihuatl začal budovat nové hlavní město México.

Peru zase bylo dobyto z Darienu, odkud vyplula výprava vedená Franciscem Pizzarem. Na pobřeží Peru přistál v době, kdy v říši Inků probíhala občanská válka. Pomocí zrady se zmocnil Atahualpy a v listopadu 1533 dobyl hlavní město Cuzco. Po dobytí Cuzca, přesunul hlavní město do nově založené Limy.

Od počátku kolonizace se na nových španělských územích objevil fenomén encomiendy a repatrimienta. Tímto způsobem se conquistadoři odvděčovali svým stoupencům. Koruna

se bránila tomu, aby všechny indiánské vesnice byly zahrnuty do encomiend, protože tak přicházela o poplatky, jež takto připadaly encomanderům. A tak alespoň polovina vesnic byla vyjmuta z encomiend a odváděla poplatky přímo panovníkovi. V letech 1543–1545 se vláda ve Španělsku rozhodla, že tento systém zlikviduje, protože vytvářel mocné pseudofeudální velkostatkáře. „*Encomiendy se proto měly vrátit po smrti jejich držitelů státu a jejich stávající velikost podstatně omezit*“ (Roedl, 2003, s. 26).

Do poloviny 16. století Španělé dokončili dobývání civilizovaných oblastí Ameriky. Tam, kde domorodá společnost byla méně organizovaná, jako u Araukánů v jižním Chile, Chichimeků v severním Mexiku nebo Karibů v Malých Antilách, tam toho Španělé mnoho nedosáhli, protože v těchto oblastech nebylo co dobývat.

Roku 1561 byl zorganizován pro účely španělsko-amerického obchodu systém flot, jehož zpáteční trasa vedla podél floridského pobřeží. Proto bylo nutno bránit španělskou svrchovanost těchto území. Po objevení floridského pobřeží bylo rozhodnuto o prvním pokusu o kolonizaci. Hrozilo totiž nebezpečí, že se zde usadí Francouzi.

Odliv kolonistů z Antil, daný nedostatkem pracovní síly vedl k tomu, že řada ostrovů byla osídlena málo nebo vůbec ne. V devadesátých letech 16. století opevnili Španělé několik přístavů, takže časem vytlačili Angličany z Antil. V letech příměří (1609–1621) však Holanďané rozvinuli podlouný obchod v Antilách.

„*Při jednání Španělska s Anglií (1604) a Nizozemím (1609) o příměří byla přijata zásada, že partneři budou respektovat španělské državy, ale jen ty, které jsou opravdu osídlené, nikoliv neobydlená území.*“ (Kašpar, 2003, s. 64). A tak v následujících letech Francie obsadila Akádii, a severní pobřeží Hispanioly, Anglie Virginii, Bermudy, Novou Anglii, Jamajku a Nizozemí Guayanu.

5.3.2. Přehled španělských kolonií

Do začátku 18. století existovala ve španělské části Ameriky dvě místokrálovství. První z nich, Nové Španělsko, založené v r. 1535, zahrnovalo území dnešního Mexika s oblastmi rozkládajícími se dále na sever, Střední Ameriku, část Venezuely a karibské ostrovy. Zbývající část, zaujímající celou Jižní Ameriku vyjma Brazílie patřila k místokrálovství Peru, jež vzniklo roku 1542. Střediskem Nového Španělska bylo México, dvůr peruánského místokrále byl v Limě.

Obě místokrálovství však byla příliš rozsáhlá, než aby je bylo možno spravovat pouze z Mexika nebo z Limy. A tak vznikla území nová, menší vytvořená z původních

místokrálovství.

Nové místokrálovství Nová Granada vzniklo oddělením severní části místokrálovství Peru a zahrnovalo dnešní Panamu, Venezuelu, Kolumbii a Ekvádor „*Zřízení místokrálovství Nová Granada v roce 1739 s hlavním městem Bogotou ohlašovalo vůli Madridu zahájit reformy ve správě kolonií.*“ (Roedl, 2003, s.43).

Po zřízení Nové Granady bylo roku 1776 zřízeno místokrálovství La Plata s hlavním městem Buenos Aires a k němu byla připojena audiencie Charcas čili Horní Peru. V oblasti Banda Oriental bylo založeno roku 1729 Montevideo, aby chránilo hranici proti Portugalcům.

K účinnější kolonizaci a obraně hranic vznikly v rámci místokrálovství správní celky – Generální Kapitanáty, požívající větší či menší nezávislosti na místokrálech. Takovými generálními kapitanáty byly Guatemala zřízená roku 1560, Kuba 1764, Portoriko 1509, Santo Domingo (1540), Chile 1541, Yucatan (1564) a Venezuela (1777). Důvodem, proč odštěpením území od místokrálovství nevzniklo místokrálovství nové jako v případě La Platy, či Nové Grenady byla bezpečnost. Kapitanáty vznikaly v nárazníkových oblastech, většinou na okraji španělských území.

V Severní Americe pak tedy Španělsko mělo následující území:

– **Nové Španělsko:** Místokrálovství zahrnovalo dnešní Bay Island (do 1643), Kajmanské ostrovy (do 1670), Střední Ameriku (až k jižnímu okraji Kostariky), Kubu, Floridu, Hispaniolu (včetně Haiti až do 1697), Jamajku (až do 1655), Mexiko, Portoriko, Trinidad (do 1797) téměř celé jihozápadní Spojené státy (včetně současných států Kalifornie, Nevada, Utah, Colorado, Wyoming, Arizona, Nové Mexiko, Texas a Florida), a dosahovalo až na sever do Britská Kolumbie a Aljašku. Patřila k němu i část dnešní Venezuely. V roce 1821 Španělsko ztratilo kontinentální teritoria, když byla vyhlášena nezávislost Mexika. Ale Kuba a Portoriko zůstali částí španělské koruny až do Španělsko-Americké války (1898).

– **Florida:** Po objevení floridského pobřeží roku 1561 bylo rozhodnuto o prvním pokusu o kolonizaci. Během 17. století, angličtí osadníci ve Virginii a Jižní Karolíně postupně posouvali hranice španělského teritoria na jih, zatímco francouzská osídlení zasahovala na západních okrajích španělského území. Během první poloviny 18. století téměř všechno španělské obyvatelstvo opustilo oblast. Britové rozdělili teritorium na východní a západní Floridu, a začali oblast rekolonizovat. V roce 1763, smlouvou z Versailles (1763) mezi Velkou Británií a Španělskem se vrátilo všechno území Floridy Španělům, ale bez specifikování jeho hranic. Ve smlouvě ze San Lorenza z 1763 se Spojenými státy, Španělsko uznalo 31. rovnoběžku jako hranici. Roku 1819 území přešlo pod správu Spojených států.

– **Lousiana:** Původně byla správním obvodem Nové Francie. I když byla poprvé navštívena Španěly, od začátku byla pod francouzskou správou. Území bylo zabráno roku 1681 a pojmenováno na počest Ludvíka XIV. První usedlíci sem však přišli až roku 1699. Původní území Lousiany zahrnovalo většinu povodí Mississippi a táhlo se od Velkých jezer k Mexickému zálivu a od Appalačů po Skalisté hory. Francouzi se sem stěhovali poté, co museli opustit Akádii po roce 1755. Španělsko získalo území pařížskou smlouvou (1763), ale pořád zde převládal francouzský vliv. Smlouvou ze San Ildefonza roku 1800 území opět přešlo pod správu Francie, která ho roku 1803 prodala Spojeným státům.

V karibské oblasti:

– **Kuba:** Teoreticky podléhala Mexiku, ale daleko těsnější vztahy měla se Španělskem. Španělské osídlování začalo v 1511 založením osady Baracoa. Kuba sloužila jako výchozí prostor pro průzkum Ameriky. Původní obyvatelstvo bylo rychle vyhlazeno a brzy bylo nahrazeno africkými otroky. Evropské obyvatelstvo se rozrůstalo hlavně imigrací ze Španělska ale také z dalších latinskoamerických zemí. Roku 1762 Britové nakrátko obsadili Havanu. Kuba byla vrácena Španělsku Pařížskou smlouvou v 1763 a zůstala španělskou, dokonce když většina španělských kolonií vyhlášovala nezávislost. Obchod s otroky dosáhl vrcholu v 1817. Do 1898 tvořila jádro španělské moci v Karibiku. O Kubu Španělé přišli ve válce s USA. Roku 1902 byla vyhlášena její nezávislost.

– **Portorico:** Kolumbus navštívil ostrov 1493 a pojmenoval ho San Juan Bautista. Přejmenován byl roku 1508. První osídlení bylo založeno v 1521 na místě dnešního San Juanu. Místní obyvatelstvo - Arawakové bylo vybito a nahrazeno africkými otroky. Nájezdy britských, francouzských a holandských pirátů dlouho sužovaly ostrov. San Juan se mezitím stal vedoucí základnou španělského impéria. Roku 1598 ostrov obléhali Britové a roku 1625 Holanďané.

V roce 1897 Španělsko podepsalo výsadní listinu poskytnutí částečné autonomie. Po vypuknutí španělsko-americké války americké jednotky přistály v Guanice v červnu 1898 a zabrali ostrov. Pařížskou smlouvou (1898), která ukončila válku, bylo Portorico postoupené Spojeným státům.

– **Hispaniola:** První španělská kolonie a to od roku 1493. Malé množství zlata a minimální domorodá populace vedly k přesídlování Španělů na ostatní ostrovy, do Panamy a hlavně na území dnešního Mexika. Roku 1586 Santo Domingo nakrátko obsadili Britové. Od roku 1625 se na ostrůvcích kolem hlavního ostrova začali usazovat francouzští a angličtí piráti, kvůli nimž se vysídlilo celé severní pobřeží. Ostrov chtěli opět obsadit Britové roku 1655, ale podařilo se je odrazit. Lépe si vedli Francouzi, kteří se postupně usazovali na východní

polovině ostrova. Roku 1795 podstoupilo Španělsko 2/3 ostrova Francii.

– **Jamajka:** Poprvé spatřena Kolumbem 1494, osídlena byla pod vedením Kolumbova syna Diega roku 1509. Stejně jako na ostatních ostrovech, domorodí Arawakové byli zdecimováni a nahrazeni černými otroky. Ostrov zůstal pod španělskou nadvládou do 1655, kdy ho obsadili Britové. Formálně jim byl postoupen roku 1670, ale místní evropské obyvatelstvo dosáhlo určité stупě autonomie. V 18. století byla Jamajka vedoucím světovým výrobcem cukru. Cukrovarnictví klesalo v 19. století, částečně kvůli zrušení otroctví v 1833 (v platnost 1838). Ekonomické motivy byly důvodem povstání za svobodu v roce 1865. Britové potlačili povstání a Jamajka se stala korunní kolonií. Roku 1884 získala místní samosprávu. Nezávislost ale vybojovala až roku 1958.

– **Jižní Amerika:** Jak již bylo zmíněno, patřila Španělsku téměř celá, kromě Brazílie, holandského Surinamu a Francouzské a Britské Guyany. Více o tomto území pojednávají následující statě.

5.3.3. Koloniální správa

„Šíření španělského panství v Americe bylo dlouhodobým procesem, který trval až do 18. století.“ (Polišenský, 1979, s. 88). Rys španělské koloniální vlády byl ten, že politika připomínala vlastní Španělsko, které mělo štěstí v tom, že španělská koruna sestávala z velkého počtu království a provincií spojených s Kastilií jenom osobou krále. Tak bylo možné považovat kolonie ne za závislá území, ale za sesterská království. Metropolitní úřady vytvořené proto, aby vládly španělské Americe ztělesňovaly tento princip v tom, že se zabývaly pouze koloniálními záležitostmi a byly odpovědné pouze králi. Základy správy tak vznikly již v 1. polovině 16. stol. vytvořením Casy de la Contratación a Rady pro Indie, městských rad, audiencí a úřadu místokrále v Indiích. Součástí koloniální správy byli i finanční úředníci, starající se o zájmy státní pokladny.

Roku 1503 byla v Seville zřízena Casa de la Contratación de las Indias, španělský protiklad lisabonské Casa da India. Rozdíl mezi nimi byl v tom, že lisabonská instituce řídila indický obchod koruny, která jej vyhlásila za svůj monopol a podnikala ve vlastní režii. Sevillská Casa přenechala většinu obchodu soukromým podnikatelům a byla řídicí, nikoliv obchodující institucí. Tento úřad měl na starosti veškerý obchod s koloniemi, dále lodě a dopravu, poštovní službu a jurisdikci nad případy týkající se obchodu. Avšak hlavním poradním a správním orgánem byl Úřad pro Indii (1524 – 1834), poskytující tytéž funkce pro kolonie v Americe jako Úřad pro Kastilii v metropoli. Stal se královým poradním orgánem

pro legislativu, měl na starosti všechnu korespondenci a byl nejvyšším soudním dvorem pro všechny civilní případy včetně případů, které jinak spadaly pod Casu.

Soudní pravomoc Casy se promítla v r. 1583 ve vytvoření soudního dvora, Audiencie, které byli „*nejvyššími soudními institucemi, jimž předsedal místokrál či guvernér. Jako nejvyšší instance soudily všechny případy, které nespádaly pod kompetence soudů církevních, vojenských či obchodních.*“ (Chalupa 1999, s. 41). Tento soud nebyl prakticky územně omezen, jeho pravomoc při řešení sporů týkajících se obchodu se vztahovala na Španělsko i Indie. Rozhodoval ve všech trestních věcech, s výjimkou těch, s nimiž byla spojena konfiskace, smrt nebo tělesné tresty. Soudní dvůr a administrativní část Casy se staly oddělenými celky, spojenými osobou jejího prezidenta..

Rada pro Indie byla zřízena krátce po dobytí říše Aztéků. Karel I. se jejím zřízením snažil zabránit vzniku nezávislých feudálních říší na dobytém území a proto velmi záhy odstavil dobyvatele od moci. Podléhali jí všichni obyvatelé španělských území. Vzhledem k tomu, že rada sídlila ve Španělsku, nemohla být efektivní výkonnou mocí. Proto bylo Nové Španělsko rozděleno na místokrálovství a generální kapitanáty. Protože i místokrálovství měla příliš velkou rozlohu, dělila se dále na provincie.

Rada měla rozsáhlé soudní pravomoci, působil jako odvolací soud proti rozhodnutí Audiencí v Indiích, soudním výrokům Casy a schvalujíc výsledky kontroly činnosti královských úředníků v Indiích. Spravovala vojenské záležitosti, týkající se Indií. Na rozdíl od Casy, která měla od počátku své sídlo v Seville, Rada pro Indie putovala spolu s dvorem z místa na místo, převážejíc i všechny písemný materiál. Teprve v r. 1561 jí bylo přiděleno několik místností v madridském Alcázar.

Městská rada (cabildo) byla zřizována již v době conquisty. Z řad důstojníků jmenoval conquistador první členy městské rady s určitým počtem radních. Městská samospráva nebyla moc demokratická a ve skutečnosti byla v rukou oligarchie, složené ze statkářů (encomenderos). Funkcí cabilda bylo jednak zajišťování pořádku a spravedlnosti v obci, jednak starost o místní hospodářství a řádné odvádění tributu. Protože indiáni, vzhledem k svému statutu v koloniální společnosti, neměli přístup k vyšším úřadům, byla obecní zastupitelstva a účast na jejich volbě prakticky jedinou sférou správy, v níž mohli poněkud samostatně vyjádřit svou vůli. „*Cabilda sehrála veledůležitou roli zejména na počátku 19. století, kdy se mnohdy stala platformou kreolů požadujících nezávislost na metropoli*“ (Chalupa, 2006, s.30).

V čele koloniální správy stáli místokrálové. Místokrál měl reprezentovat osobu panovníka. Pravomoci místokrále se týkaly všech oblastí koloniální správy. Byl současně

guvernérem, generálním kapitánem, předsedou audiencie, s možností ovlivňovat soudnictví, vykonavatelem královského patronátu nad církví a vrchním správcem královských financí. Rozhodoval o provádění zákonů, poskytoval různá práva, udílel nebo rušil encomiendy, potvrdil obecní volby, stanovy cechů, atd.. Funkce generálního kapitána činila z místokrále vrchního velitele vojska i válečného loďstva.

Pomocným orgánem místokrále byla secretaría de cámara, mezi jejíž členy byla rozdělena agenda jednotlivých odvětví místokrálovské administrativy. Obě místokrálovství však byla příliš rozsáhlá, než aby je bylo možno spravovat pouze z Méxika nebo z Limy. Nesmíme zapomínat, že existoval rozdíl mezi španělskými zábory a skutečným ovládnutím území. K účinnější kolonizaci a k posunování i obraně hranic vznikly proto v rámci místokrálovství správní celky a požívající větší či menší nezávislosti na místokrálech.

Větší administrativní útvary jsou obvykle nazývány generální kapitanáty. Funkce generálního kapitána byla vojenská na rozdíl od guvernéra, který měl vládní pravomoci. Guvernérovi byla často svěřena i funkce generálního kapitána. V takových případech šlo o správní celek označovaný jako „gobierno y capitania general“. V obou místokrálovstvích jich bylo několik. Pokud v nich sídlila též audiencie, byl guvernér současně i jejím prezidentem. Oblast spadající do kompetence určité audiencie vytvářela tzv. velkou provincii, jejímž byl president-gobernador vrchním představitelem. Správce takové provincie nezastupoval osobně krále, a území kde vládl bylo součástí některého místokrálovství. V rámci svého správního obvodu si však počínal podobně jako místokrál. Se vzdáleností od metropolí se zvyšovala i nezávislost guvernérů.

Na nižším stupni vlády bylo základní jednotkou místní správy město se samosprávou a královský úředník, který je řídil (corregidor). Corregidor byl základem koloniální vlády. Na rozdíl od většiny vysokých úředníků to byl často kreol, značně nezávislý na místokráli. Byl jmenovaný Madridem po dohodě s koloniální vládou. Jejich funkce byly velice široké. Spojovali v sobě administrativní i soudní dvůr, řídili místní vládu, včetně městských úřadů. Corregidor byl sice formálně pod kontrolou vyšších úřadů, ale prakticky byl ponechán sám sobě a jedny z nejhorších rysů španělské koloniální vlády se vyvinuly právě z corregidorovy neefektivnosti nebo zneužití moci.

5.3.4. Dekolonizace

Když zemřel roku 1711 španělský král Josef I., zdálo se, že hrozí zhroucení habsburské dynastie, a tak byly državy Španělska rozděleny. Habsburk Karel VI. – císař římský a

německý, Josefův bratr získal španělské državy v Nizozemí, Neapolsku a Milánsku. Filip V. dostal Španělsko a španělské zámořské državy. Protože byl Filip V. vnukem francouzského krále Ludvíka XIV., vznikly u ostatních evropských mocností obavy, že se Francie a Španělsko spojí v jeden stát. To by znamenalo obrovský vzrůst moci Francie. Proto vypukla takřka okamžitě po Filipově nástupu tzv. válka o španělské dědictví, ve které stála Francie na straně jedné a Habsburkové, Anglie, Savojsko, Nizozemí a Portugalsko na straně druhé. Boje byly ukončeny v roce 1713 utrechtským mírem, kterým uznalo Spojené království Filipa V. jako španělského krále pod podmínkou, že se Francie nikdy nespojí se Španělskem. Rakouští Habsburkové uznali podmínky utrechtského míru v roce 1714 a za svůj souhlas obdrželi španělské državy v Itálii a jižní Nizozemí, Anglie byla odškodněna asientem. Francouzská Společnost Tichého oceánu, která začala obchodovat s Peru a Chile, musela ustoupit britské Společnosti Jižních moří. Většinu Malých Antil Španělé roku 1713 odstoupili Francouzům, Angličanům a Nizozemcům.

Od roku 1764 se postupně uvolňoval obchod amerických kolonií. Monopol Andalusie byl postupně zmenšován, a roku 1790 byla zrušena Casa de la Contración. Postupně dostaly jednotlivé kolonie povolení, aby obchodovaly mezi sebou.

Po revoluci na francouzské části Hispanioly do španělských kolonií přicházeli tisíce kreolů. Kolonisté na Kubě a Portoriku dostali strach z obdobného povstání a dali přednost španělské nadvládě a tak mimo Peru byly španělské Antily oblastí, kde se boj za nezávislost prakticky neprojevil.

Zásadním podnětem k cestě k samostatnosti byla krize španělské vládnoucí dynastie. Roku 1808 donutil Napoleon španělského krále Karla IV. k abdikaci a infanta Ferdinanda k tomu, aby se vzdal nároků na trůn ve prospěch Napoleonova bratra Josefa.

Ve španělské Americe zprvu převládala solidarita se Španělskem. Napoleonova prestiž však byla tak vysoká, že nikdo nepředpokládal návrat Ferdinanda VII. na trůn. Josef Bonaparte byl i pro Američany nelegitimní a nepřijatelný vládce. Tak se otevřela ústavní krize, jejíž nejnadnější řešením bylo osamostatnění se.

Válka za nezávislost se dělí na dvě období. První od 1808 do 1814, druhé spadá do let 1816–1825. V prvním období převládá dezorganizace koloniálního impéria. V mezidobí let 1814 až 1816 byla nadvláda ústřední moci násilím obnovena, v druhém období došlo k vyvrcholení občanské války, která se stala důležitou otázkou mezinárodní politiky velmocí.

V letech 1808–1812 došlo k revolucím skoro ve všech provinciích španělské Ameriky. V novějších místokrálovstvích bylo více nadšení pro nezávislost než ve starých.

– **La Plata (Argentina, Uruguay, Paraguay):** Tím, že se Španělsko Basilejskou smlouvou nechalo Francií v roce 1795 a pak San Ildefonsem v roce 1796 zatáhnout do protianglické koalice, vystavilo své zámořské državy agresi anglického loďstva. Angličané obsadili Buenos Aires, ale v červenci 1807, byly poraženi a nuceni stáhnout své síly z laplatské oblasti. Po obsazení španělské Sevilly abdikoval roku 1810 i laplatský místokrál. Nezávislost na Španělsku nebyla formálně deklarována, ale byl vypracován status vlády Spojených provincií Rio de La Platy. Všechny provincie laplatské oblasti si vytvořili vlastní vládu. To vedlo obchodníky hledat kompromis, což se stalo na sjezdu v Tucumánu. Tam byla také vyhlášena nezávislost 9. července 1816.

V roce 1810 odmítla Paraguay uznat autoritu junty v Buenos Aires a proklamovala loajalitu Ferdinandovi VII. V roce 1811 došlo k vojenskému převratu a k vyhlášení nezávislosti došlo 21.října 1813.

Buenosaireské rozmíšky zasáhly i do vývoje na území Uruguaye. Ve španělské baště Montevideu začalo emancipační hnutí v únoru a březnu 1811. Povstalci vyhlásili svou podřízenost Buenos Aires a požádali o pomoc. Expediční sbor porazil Španěly a obsadil celé východní území. Z emancipačního hnutí Uruguaye, však Buenos Aires brzo vycouvalo a své jednotky po dohodě stáhlo. Uruguay získala svou nezávislost až vystoupením z Ría de La Plata v roce 1828.

– **Chille:** V září roku 1810 byla po demisi guvernéra sestavena Národní vládní rada. Konzervativní většina proti několika radikálům, nadále prosazovala věrnost koruně. Radikálové tak uspořádali v září 1811 první převrat. V průběhu roku 1812 byla vydána první chilská ústava, které prohlašovala Chille za republiku. Peruánský místokrál vyslal proti vzbouřencům armádu, která obsadila sever a postupovala dále na jih země. V roce 1814 byla podepsána dohoda, ve které se povstalci zavázali uznat španělského krále a peruánské vojsko se stáhlo z území Chille. Po zásahu peruánské armády, byli vzbouřenci vyhnáni do exilu. Tam začali uskutečňovat plán na vyhnání Španělů. V lednu 1817 tak vzbouřenecká armáda překročila Andy a 12.února 1817 dosáhla vítězství. 12.února 1818 byla vyhlášena nezávislost.

– **Nová Granada (Kolumbie, Venezuela, Ekvádor):** V Bogotě junta, reagující na zprávy ze Španělska vyhlásila loajalitu králi. V Quitu usedlíci odstranili guvernéra a dosadili do čela ve jménu krále juntu. Peruánský místokrál se rozhodl zasáhnout a vyslal do Quita vojsko. Revolucionáři se pokusili o nový převrat, vyhlásili nezávislost na Španělsku, ale nebyly s to zorganizovat zprávu země, která opět podlehla peruánskému vojsku.

Cartagena byla první provincií, která proklamovala svou nezávislost. V Bogotě došlo k odstranění místokrále a dosazením Nejvyšší junty v roce 1810. Caracas nezpochybnil loajalitu vůči Ferdinandu, ale bylo nutné zajistit postavení Caracasu do budoucna jednáním s Anglií a s USA. V červenci 1811 byla formálně vyhlášena nezávislost. Její vojenský velitel Francisco de Miranda však nedokázal odolat rojalistickému hnutí a republika v červenci následujícího roku padla. Španělé obnovili svou svrchovanost nad celým územím. Roku 1813 Simon Bolívar nastolil druhou republiku, ale i on musel v roce 1814 ustoupit. Španělé roku 1816 zdánlivě ovládali území celé Nové Grenady a Venezuely. Pak ale shromáždění poslanců v únoru 1819 vyhlásilo potřetí nezávislost Venezuely.

Cílem třetí republiky bylo vytvořit Velkou Kolumbii, spojením Venezuely s Novou Granadou. V srpnu k 1819 kongres souhlasil se spojením obou států a národů a přijali Základní chartu Kolumbijské republiky, do níž počítali i doposud Španěly ovládaného území Quita. Větší část venezuelského území stále zůstávala v rukou Španělů, ale ti po prohrané bitvě roku 1821 uznali Velkou Kolumbii.

– **Nové Španělsko:** „*Jinak se vyvíjela situace v Novém Španělsku. Audiencie byla pro uznání faktické vlády ve Španělsku, cabildo města Mexika bylo pro vytvoření místní vlády, která by vládla místo Ferdinanda.*“ (Polišenský, 1979, s.260), (mírně upraveno beze změny významu). Už v červenci 1808 se municipalita města Mexica obrátila na místokrále, aby vyhlásil provizorní nezávislost. Roku 1810 byla vyhlášena nezávislost. Vyhlášenou nezávislost však bylo velmi těžké proklamovat. Povstalecké oddíly prožívaly jednu porážku za druhou. Sice se podařilo roku 1813 vyhlásit zrušení otroctví, ale to nic neměnilo na tom, že zemi kontrolovali Španělé. V zemi pak dlouho probíhaly boje konstitucionalistů a absolutistů. Nakonec v únoru 1821 podnítil velitel španělské armády Agustín Itúrbide protišpanělskou revoltu.

Španělská armáda v září 1821 kapitulovala. 28. září byla formálně vyhlášena nezávislost mexického císařství a v květnu 1822 se Itúrbide stal jeho prvním panovníkem. Snahy o neomezenou vládu však vyvolaly růst republikánské opozice, která nakonec v březnu 1823 Itúrbideho svrhla a vypověděla ze země.

V roce 1844 USA anektovalo Texas, což vedlo k válce s Mexikem, což vedlo ke ztrátě území Kalifornie, Arizony, Nevady, Utahu, Nového Mexika, Colorada a Wyomingu

Na události v Mexiku zareagoval zbytek Střední Ameriky, kde podnítily aktivizaci protišpanělských sil. 15. září 1821 vyhlásila kreolská junta nezávislost generálního kapitanátu Guatemala. Brzy se však projevil spory mezi stoupenci připojení středoamerického území k Mexiku a zastánci jeho plné suverenity. Guatemala byla v lednu 1822 připojena k císařství,

ale Salvador, Kostarika a Nicaragua tuto možnost odmítly. Mexiko reagovalo vysláním vojenských sil a na počátku roku byla 1823 anexe Střední Ameriky dovršena. Shromáždění zástupců všech bývalých provincií generálního kapitanátu označilo v červnu 1823 anexi za nezákonnou a vyhlásilo vytvoření federativní republiky „Spojených provincií Střední Ameriky“.

– **Peru:** Ani v ohnisku španělské moci nebyl klid. Od roku 1811 probíhala různá povstání, ale ani jedno nemělo kýžený úspěch. V březnu 1820 zahájil své tažení generál Jose de San Martín, který 28. července 1821 vyhlásil nezávislost Peru. Ke skutečné samostatnosti bylo však daleko, protože Španělé stále ovládali velkou část místokrálovství. V lednu 1823 byla osvobozená armáda vytlačena z jižního Peru a v polovině června ztratila i Limu. Španělská armáda byla podporována statkářskou a byrokratickou špičkou a na rozdíl od ostatních oblastí Jižní Ameriky měla v Peru poměrně silnou základnu. Navíc na část kreolské elity zapůsobila obava z možného připojení Peru ke Kolumbii a tak se postupně od osvobozené boje distancovala.

Rozhodující bitva se odehrála u Curduncanky. Tam španělský místokrál podepsal kapitulaci celého Peru. V srpnu 1825 Horní Peru vyhlásilo nezávislost a na počest svého osvoboditele se přejmenovalo na Bolívii. Tečkou za osvobozenými boji byla kapitulace peruánského přístavu Callao, který Španělé drželi do ledna 1826.

Válka za nezávislost skončila a Madrid si udržel pouze Kubu a Portorico.

Po španělské kapitulaci se systém čtyř místokrálovství a kapitanátů rozpadl. Mladé republiky se potýkaly s mnohými problémy. Scházely pevné vnitřní vazby. Hospodářský rozvrat brzdil politickou aktivitu. Proti panamerické myšlence se postavila i Velká Británie. Obávala se možného vzniku jednotného latinskoamerického státu a jeho případného svazku se Spojenými státy americkými.

Přes tyto potíže se podařilo svolat do Panamy v červnu a červenci 1826 kongres za účasti Velké Kolumbie, Peru, Mexika a Spojených provincií Střední Ameriky. Politicko-ekonomická skutečnost byla základní překážkou integrace. Postupně se prohlubovaly separatistické tendence. V r. 1832 se rozpadla Velká Kolumbie a vznikly tři samostatné republiky, Venezuela, Kolumbie a Ecuador. Obdobně se rozpadly i Spojené provincie Střední Ameriky. Vzájemné konflikty byly násobeny i zahraniční závislostí. Charakteristickým rysem vývoje latinskoamerických států od skončení osvobozených válek byla malá stabilita.

Obr. č. 2.: Osamostatnění kolonií v Jižní Americe. (Upraveno podle atlas-historique, 2002)

5.4. Portugalská kolonizace

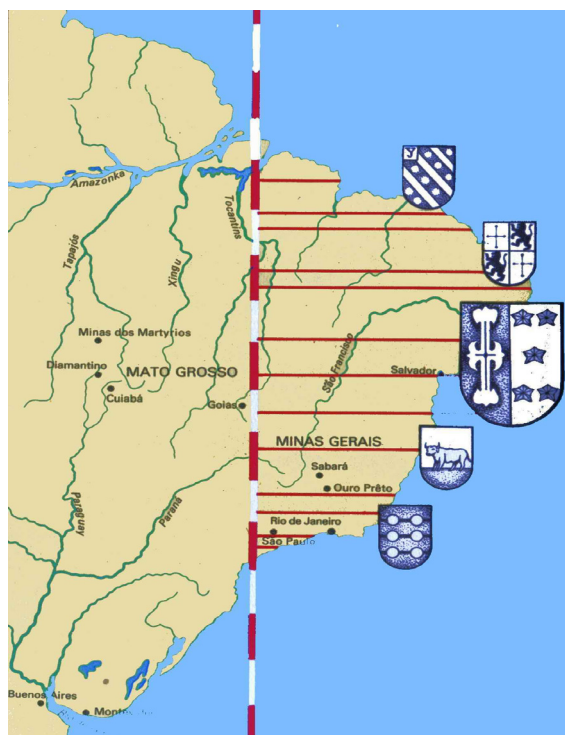
5.4.1. Kolonizace

„Výsledky druhé a třetí Kolumbovy cesty do „Indií“ vyvolaly zájem i v Lisabonu, ale návrat Vaska de Gamy z Indie v roce 1499 orientoval Portugalce na obchod s Východem.“ (Klíma, 1998, s. 28). Portugalci se však nepřestali zajímat ani o průzkum a zajištění území ležící východně od tordesillaského poledníku.

V dubnu 1500 zakotvila u pobřeží flotila, která zabrala pro krále zem, která byla pojmenována Ostrov pravého kříže (*Ilha da Vera Cruz*).

Zvýšená frekvence plaveb směřujících k Novému světu s sebou přinesla i změny názvu. Namísto Ostrova pravého kříže se krátce užívalo názvu Země pravého kříže. Později, roku 1501 název opraven na Zemi svatého kříže (*Santa Cruz*), konečné jméno však zemi dalo dřevo zvané pau-brasil.

Koruna nečinila dlouho žádný krok k ovládnutí Brazílie, nebo aspoň její přímořské zóny. Chudá Brazílie nelákala přistěhovalce a tak jí král využíval k tomu, aby se zbavil části nežádoucích osob. Vedle malé hospodářské přitažlivosti bránil větší kolonizaci i nedostatek obyvatelstva v Portugalsku.

Obr. č. 3.: Schéma rozdělení portugalského panství v Brazílii na kapitanáty (Todorov, 1984)

Opravdový začátek kolonizace bývá spojován s výpravou Martima Afonsa de Sousa a s

územním rozdělením Brazílie. Král rozdělil brazilské území v horizontálních pruzích na dědičné kapitanáty (bylo jich posléze patnáct), jejichž majitelé (donatarios) dostali rozsáhlá práva. Král očekával od donatariů, že za poskytnuté výsady založí kolonie ze svých prostředků.

Místa bělošské kolonizace na pobřeží nic nespojovalo. K tomu pobřeží trpělo nájezdy indiánů i míšenců z vnitrozemí a neprobádané území lákalo cizince. Španělé pronikali z Quita do Amazonie. V roce 1555 založili Francouzi v Cuanabarské zátocě antarktickou Francii. Ta byla zničena až roku 1560, ale Francouzi byli vyhnáni až roku 1567.

Větší bezpečnost na pobřeží povzbudila Portugalce k hledání dolů a drahých kamenů. Bezpečnost pobřeží mělo zajistit válečné tažení, při kterém se začalo stavět město São Sebastião do Rio de Janeiro jako základna k tažením proti indiánům a zbytku Francouzů.

„Lisabon se koncem roku 1572 pokusil zlepšit správu rozdělením Brazílie na severní a jižní část. Šlo o to, aby prosperitu země související s úspěchem cukrovarnictví potvrdili vyřešením problému pracovní síly.“ (Updike, 1994).

Portugalsko i se svými zámořskými državami roku 1580 vstoupilo do unie se Španělskem. Zdálo se, že soustředění sil bude portugalské Brazílii ku prospěchu. V letech 1584–85 vyhnali Španělé spolu s Portugalci Francouze z jejich opěrných bodů severně od Pernambuka. V letech 1587–90 se podařilo obsadit pruh pobřeží mezi Salvadorem a Pernambukem, a tím také prozkoumat krajiny Alagoasu a Sergipe.

Roku 1598 se před zátokou Všech svatých poprvé objevili Holanďané. Brzy čelil Lisabon náporu Nizozemců na všech mořích. Do země se znovu vydali i Francouzi, kteří v březnu 1612 zahájili kolonizaci „rovníkové Francie“ v Maranhãu. O likvidaci kolonie rozhodlo vyjednávání a úplatek.

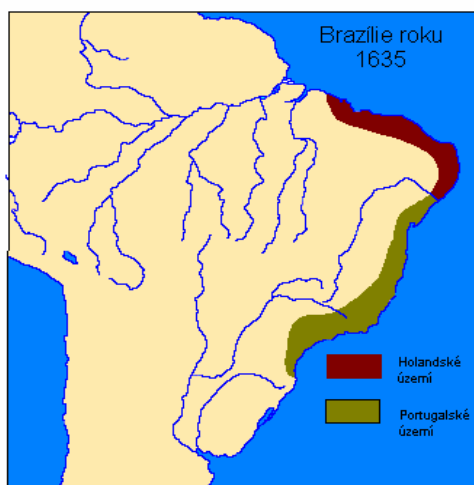
Pro zajištění většího bezpečí byli roku 1617 vypovězeni všichni cizinci a zároveň pokračovalo opevňování pobřeží mezi Espírito Santem a Rio de Janeirem. Obavy z cizinců vedly k vytvoření severního státu Maranhão, odlišeného až do roku 1760 od Brazílie.

V červenci 1621 vznikla nizozemská Západoindická společnost s cílem zabrat Portugalcům obě strany Atlantiku. Holanďané v květnu 1624 vyrabovali Salvador a převzali správu města.

Bez ohledu na všechny potíže v Evropě a úpadek španělské moci vyslal portugalský král k Brazílii *armadu*, proti níž museli Holanďané kapitulovat.

Už v roce 1624 vznikla ze strachu před Holanďany první portugalská pevnost na Amazonce. Útoky pokračovaly a v roce 1625 se správa země soustředila znovu v jediných rukou a vedení země se od konce roku 1626 snažilo o obnovu. Na jihu byla založena

provincie Paraná.

Obr. č.4.: Podoba portugalské kolonie kolem roku 1635. (Upraveno podle KMLA historical atlas 2006)

Vzrůstal i neklid ve vnitrozemí, kde se v zázemí Alagoasu a Sergipe z uprchlých otroků začal tvořit jakýsi vzdorostát útočící občas na pobřežní plantáže. Holanďané začali ohrožovat Portugalce ze všech stran, když začali systematicky obsazovat pobřeží. Holanďané roku 1633 obsadili kapitánii Itamaracá, donutili ke kapitulaci „pevnost králů“ v Riu Grande do Norte, rok nato dobyli Paraíba. Z Brazílie plynuly do Nizozemí ohromné finance.

V červnu 1640 Holanďané obsadili Rio Real, ale v září odtud byli vytlačeni. Nové Holandsko se už přesto rozšířilo po velké části severovýchodního pobřeží od Salvadoru po Maranhão. Holanďané přestavěli Recife na Mauritsstad, na soutoku řek Beberibe a Capibaribe vystavěl sídlo Vrijburg. Když Nizozemci dobyli roku 1641 Luandu a ostrov São Tomé, získali všechny výnosy z obchodu s otroky a pracovní sílu pro Nové Holandsko.

Portugalsko vystoupilo z Unie se Španělskem 1.12.1640. Atmosféra „restaurace“ povzbudila i Brazilce. Maranhão povstalo a Holanďané se drželi už jen uvnitř São Luís. Proti Holanďanům povstali černoši, indiáni, i běloši. Po řadě střetnutí a po vyjednávání se 28.1.1654 začali Nizozemci stahovat a skončila tak historie Nového Holandska.

Guvernér Rio de Janeiro zřídil v jižním estuáriu portugalskou osadu. V prosinci 1679 vyrazila výprava k jihu, koncem ledna 1680 našel vhodné místo přímo proti Buenos Aires a začal budovat základy Colónie do Sacramento. Španělé však nehotovou kolonii zničili. Portugalci roku 1683 obhájili svůj nárok a v únoru 1683 byla uznána přirozená jižní hranice Brazílie.

Brazílie postoupila až na sever za ústí Amazonky, odkud vytlačovala Francouze.

Zvládnuto bylo i nebezpečí, ve které vyrostl stát uprchlých otroků. „*Od začátku 70. let hrozilo zhroucení brazilské produkce, protože mizela pracovní síla, způsobená útoky otroků do vnitrozemí.*“ (Burns, 1970). Početné otrocké obce (Palmares) se navíc zorganizovaly k obraně. V pohorí Barriga v Alagoasu vznikl jakýsi africký stát, který se stal symbol černošského odporu. Proto byla roku 1677 zahájena proti uprchlým otrokům polopartyzánská válka.. Rasový střet vyvrcholil roku 1694 kdy Palmares bylo po dvou týdnech zničeno.

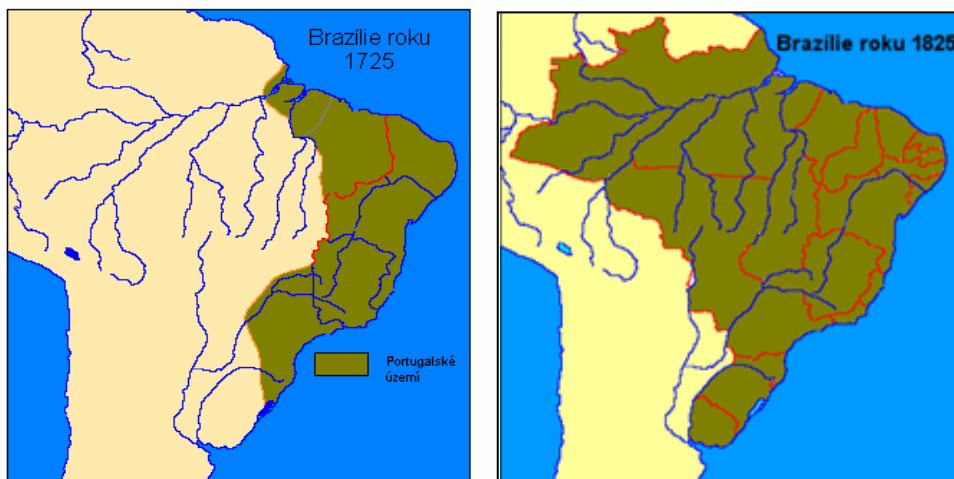
Portugalská Brazílie se v té době rozrostla od bažin Amapá až po ústí La Platy. V listopadu 1709 potvrdil král Jan V. rozdělení kapitánie São Paulo na São Paulo a Minas do Ouro (Zlaté Doly), královským výnosem z 24. 6. 1711 bylo São Paulo povýšeno na plnoprávné město, aby mohlo být sídlem guvernéra obou kapitánií.

Ukazovalo se, že rozšiřování Brazílie na západ oslabilo pobřeží. Od listopadu 1709, kdy guvernér Pernambuka administrativně oddělil sousední města Olindu a Recife, přerůstal neklid v lokální občanskou válku.

Osudy jižní Colónie do Sacramento svědčily o tom, že centrum nedokáže bránit zájmy země. Španělé z Buenos Aires portugalskou pevnůstku odsoudili ke zkáze, když založili Montevideo u pobřeží, kudy musely projíždět lodě od dalekého městyse Nossa Senhora do Desterro v Santa Catarina, jižní výspy souvislejšího brazilského osídlení.

Brazílie se dál rozpínala a kolonizace postupovala k jihu do pozdějšího Ria Grande do Sul. „*Pozvolna vznikala linie dotyku španělské a portugalské koruny v Americe, nebezpečná proto, že oba pyrenejské státy se za válek v Evropě ocitaly jako nepřátelé v opačných koalicích: Španělsko jako spojenec Francie, Portugalsko jako spojenec Velké Británie*“ (Klíma, 1998, s.89).

Od roku 1748 bylo Mato Grosso, samostatnou kapitánií, severněji situovaný vnitrozemní Goiás byl samostatná kapitánie od roku 1744.

Obr. č. 5.: Brazílie roku 1725 a 1825. (Upraveno podle KMLA historical atlas 2006)

Severovýchod se vylidnil. Od otevření dolů v Minas Gerais země hleděla spíše k travnatému jihu. Tam byla Španělsko-portugalská hranice sice nejasná, ale aspoň vymežitelná, přenášely se tam ovšem evropské konflikty, jak ukazovalo nepřátelství Colónie do Sacramento s Montevideem.

Madridská smlouva z poloviny ledna 1750 měla územní nejasnosti odstranit. Portugalsko odevzdalo Španělům Colónu do Sacramento a zato získalo „sedm misií“, území na levém břehu střední Uruguaye. Hranice na jihu se klikatila na kopečcích nad řekami Jaguaráo a Cebollati, hranice v Amazonii se zase nejčastěji vytyčovaly přímkou, ale Brazílie dostala v podstatě svůj budoucí tvar.

Osídlení a využití vyžadoval liduprázdný jih. Sedmiletá válka (1756–63) obnovila nepřátelství mezi Španělskem a Portugalskem, které bylo v Jižní Americe cítit v blízkosti La Platy. Španělsko-portugalská úmluva nutila Portugalce vyklidit konečně Colónu do Sacramento. Odtržení jižní Brazílie zmařil pařížský mír, a tak Španělsko vrátilo portugalské Brazílii trosky Colónio do Sacramento i pevnosti v Riu Grande do Sul.

Roku 1763 bylo hlavní město Brazílie přeneseno do Rio de Janeiro. Skutečnost, že Brazílie se stala nejdůležitější částí portugalské říše, potvrzoval i titul nejvyššího představitele „Místokrál a vrchní velitel moře i země brazilského státu“

Na jihu přerostly roku 1767 šarvátky o obrovské a téměř liduprázdné území ve válku, kterou ukončila mírová smlouva podepsaná roku 1777 v San Ildefonsu. Španělsko získalo Colónii del Sacramento i území sedmi misií, pevnost Santa Teda na rozvodí řek Ibicuí a Yaguarón, Brazílie ztratila sporná teritoria, o která se bojovalo.

5.4.2. Koloniální správa

Portugalská koloniální vláda odrážela charakter Portugalska samotného; ve srovnání se Španělskem byla poměrně jednoduchá, ale účelná. „*Portugalsko nedělalo žádný podstatný rozdíl mezi svými koloniemi a metropolí. Až do roku 1604 nemělo žádný úřad pro kolonie a dokonce i později stará tradice přežila a kolonie byly poněkud zmateně spravovány bez nějakého úřadu.*“ (Baar, 1996, s.39).

Král rozdělil brazilské území v horizontálních pruzích na dědičné kapitanáty (bylo jich posléze patnáct), jejichž majitelé, donatariové, dostali rozsáhlá práva. Král od nich očekával, že za poskytnuté výsady založí kolonie ze svých prostředků.

System kapitanátů však nesplnil královské očekávání. Kapitanáty byly příliš rozsáhlé, osady byly vystaveny častým útokům indiánů i cizinců. Malá hustota obyvatelstva a problém se získáváním pracovních sil snižovaly praktický význam hospodářských výhod.

Král uznal, že kolonie potřebují centralizovanou správu a v r. 1548 zřídil úřad generálního kapitána se sídlem v Bahíi. „*Struktura vlády v Brazílii a dalších atlantských koloniích ukázala nedostatek konstituční přesnosti a také nezájem metropole udržet si plnou kontrolu.*“ (Todorov, 1979). Samostatné místokrálovství, rozdělené na provincie pod hlavním kapitánem a menší oblasti pod vedením kapitánů. Menší kolonie pouze kapitány. Ale místokrál měl nad provinciemi malou moc. Hlavní kapitáni jej ignorovali a jednali přímo s Lisabonem ve věcech týkajících se přímo provincií. V koloniích byla správa mnohem méně komplexní než ve španělských koloniích. Nebyly zde žádné úřady srovnatelné s „audienciemi“, guvernéri byli kontrolováni pouze soudci jmenovanými Lisabonem a královským finančním úředníkem. Vláda byla autokratická, neexistovaly zastupitelské orgány. Kreolové mohli určitý vliv uplatnit pouze prostřednictvím městských úřadů, které měly volené členy a měly jistou vážnost. Ve srovnání se Španěly kreolové mohli získat také některé úřady, kromě těch, které potřebovaly souhlas Lisabonu; ale vyšší posty byly vyhrazeny Portugalcům.

První generální kapitán, založil obec Salvador de la Bahía de Todos los Santos, jež byla až do r. 1763 hlavním městem Brazílie. Teritoriální rozdělení kolonie bylo zachováno, ale majitelé kapitanátů přišli vytvořením úřadu generálního kapitána o většinu politických práv. Spolu s generálním guvernérem byli jmenováni další vysocí funkcionáři: vrchní soudce, hlavní pokladník, hlavní pomocník guvernéra ve správních a vojenských záležitostech. Tito úředníci sídlili v Bahíi, v ostatních kapitanátech měli své delegáty. Zákonodárná moc

generálního kapitána byla dosti omezená, protože se musel řídit instrukcemi, které dostával od krále. Ve správě církevních věcí, spravedlnosti a financí neměl zdaleka taková práva jako místokrál nebo guvernér ve španělských koloniích.

Královská správa v Brazílii nebyla provázána vytvořením speciálního orgánu v mateřské zemi, který by se zabýval problémy kolonie. Změna nastala po založení Unie Portugalska a Španělska roku 1580. Roku 1591 byla vytvořena Finanční rada.

Rada pro Indie – založena 1604. Vyřizovala nejen záležitosti Brazílie, ale i ostatních brazilských držav. Na rozdíl od Rady pro Indie ve Španělsku nebyla nejvyšším orgánem pro všechny obory koloniální správy. Podílela se o ni s jinými institucemi, jako byla Finanční rada, ministerstvo spravedlnosti, apelační soud a úřad pro náboženské problémy. Tyto instituce viděly v Radě pro Indie, na níž přešla část jejich funkcí, konkurenta a přijaly její vytvoření s nevolí. V r. 1614 byla Rada pro Indie zrušena a pozměněna obnovena r. 1642, po vystoupení Portugalska z unie, zřízením Rady pro zámoří, působící až do začátku 19. století. Finanční rada trvala od svého založení po celou zbývající dobu španělsko-portugalské unie.

Hlavní administrativní změny za habsburské vlády spočívaly ve vytvoření Nejvyššího apelačního soudu v Bahii (1609) a v nových územních rozděleních. „*V r. 1609 byl ze tří kapitanátů – Espirito Santo, Rio de Janeiro a São Vicente – vytvořen oddělený správní celek, mající vlastního guvernéra.*“ (Polišenský, 1979, s.143). Ale již v r. 1613 byla Brazílie opět sjednocena. Nové rozdělení nastalo v r. 1621, kdy vznikl v Brazílii nový správní obvod s nezávislým generálním guvernérem. Zahrnoval kapitanáty Ceará, Maranhão a Pará, které tím byly vyňaty z pravomocí generálního kapitána v Bahii. Samostatnost tohoto útvaru skončila r. 1774. Stejně jako ve španělských koloniích tvořily i v Brazílii součást koloniální správy městské rady.

Zvýšený zájem Portugalska o Brazílii se projevil též v postupné likvidaci systému dědičných kapitanátů. Královská vláda postupně vyměnila předchozí strukturu sestávající z donátariů a kolem roku 1700 už žádné území nebylo v rukou vlastníků. V politickém a kulturním životě Brazílie hrály v 16. a 17. století větší úlohu náboženské řády, věnující se misijní vzdělávací práci. Nejdříve přijeli františkáni (1503). Mnohem dříve než ve španělských koloniích se zde objevili jezuité (1549), kteří se stali nejvýznamnějším řádem. Vztahy mezi jezuity a osadníky byly někdy velmi napjaté. Příčinami sváru byli obvykle indiáni. Podstatou konfliktu bylo, že osadníci viděli v jezuitech hlavní překážku, jež jim bránila v přístupu k pracovním silám. Reakce proti jezuitům byla taková, že byli vypuzeni ze São Paula i Santosu.

5.4.3. Dekolonizace

Země doplácela na špatnou správu a na podřízení Evropě. Brazilská hranice se posunula na řeky Ibicuí a Jaguarão. Rio Grande do Sul se nabylo na významu a roku 1807 se stalo korunní kapitánií.

V Evropě se Napoleon Bonaparte snažil zlikvidovat monarchii, která z Lisabonu podporovala Brity. Princ Jan vládnoucí za královnu Marii neměl vůči blížící se invazní armádě jinou volbu než *„odjet se svou královskou chotí i matkou a s celou královskou rodinou do amerických zemí a usídlit se ve městě Rio de Janeiru až do doby všeobecného míru“*. (Klíma, 2003, s.95).

Bragancové a celý dvůr odplouvali koncem listopadu 1807 do Brazílie. Když princ regent vstoupil začátkem roku 1808 do Salvadoru a sliboval rozkvět zemi, z níž učiní srdce impéria, postavení Brazílie se změnilo.

Z opomíjené brazilské kolonie se stalo centrum státu rozloženého na čtyřech kontinentech. Princ-regent Jan nařídil otevření brazilských přístavů „spřáteleným národům“, jinými slovy anglickým lodím. Koloniální režim skončil, i když svobody obchodu využili kromě statkářských exportérů cukru a bavlny především Angličané. Jedině anglické aktivity mohly rozproudřit váhavou ekonomiku.

Brazílie poskytla dvoru nejen bezpečí, ale projevila se navíc jako prostor vhodný pro pomstu i expanzi. Roku 1808 odtud vyhlásilo Portugalsko válku Francii, v říjnu vypochoďoval expediční sbor z Pará na Cayenne a v lednu 1809 Francouzi v Guayaně kapitulovali.

Kdyby byl princ-regent Jan chtěl, mohl se vrátit do Lisabonu už počátkem roku 1811, ale věďěl, že v Brazílii nebude tolik svírán britskou patronací. Proto ignoroval britské instrukce a uvolňoval si prostor pro samostatné jednání tím, že povyšoval do vysokých úřadů protibritsky orientované státníky a diplomaty.

Portugalsko bylo poníženo na Vídeňském kongresu na přelomu let 1814–15, kdy byla „nebojující“ monarchie nucena odevzdat dobyté Cayenne Francii. Bragancové odpověďeli po svém: v dubnu 1815 se Jan ozdobil titulem „princ regent Království portugalského a Království brazilského“. Výnosem z roku 1815 vytvořil Spojené království Portugalska, Brazílie a Algarve. Zatímco španělskou Ameriku ničil boj proti Bourbonům, Brazílie byla podle zákona postavena na úroveň samotného Portugalska.

Uprostřed roku 1815 byla v Portugalsku zformována dobrovolnická divize. Ta se probíla se Bandou Oriental, porazila federalisty a 1817 vstoupila do Montevidea. Dvůr nalezl v Rio

de Janeiru základnu posilování portugalského sebevědomí otřeseného evropskými událostmi i pro demonstrace vlastního významu.

Stoupala nespokojenost rodilých Brazilců s výsadami portugalské šlechty, s dohledem portugalského vojska zvýšenými daněmi atd. Na severovýchodě propukla nespokojenost počátkem března roku 1817. Obyvatelé vyhnali z Recife guvernéra kapitánie. Vzápětí zrušili všechny šlechtické tituly, odstranili královský monopol na řadu komodit a odvolali mimořádné daně. Poté vyhlásili nezávislou republiku.

Vzpoura se šířila z Pernambuka do Alagoasu, Paraíby a Ria Grande do Norte. V dubnu 1817 zablokovala vládní eskadra Recife, na přelomu dubna a května drtila povstalce armáda ze Salvadoru. Na severovýchodě tak sice zavládl vynucený klid, perzekuce však jen posílila myšlenky na nezávislost.

Roku 1818 byl Jan VI. korunován na krále Portugalska a Brazílie. Zdálo se, že právě přítomnost dvora a poslední události vymýtily brazilské touhy po svobodě. Portugalsko, opuštěné vlastním panovníkem, bylo sužováno poválečným ekonomickým úpadkem a politickou degradací. Král Jan VI., byl tedy vyzván, aby se vrátil do Lisabonu. Ten tedy roku 1821 odplul do Portugalska a jako místodržícího ponechal v Rio de Janeiru syna Pedra.

Brazílie pocítila tuto skutečnost jako ústup ze slávy, navíc kortesy odmítly statutární rovnost Brazílského království a pokládaly Brazílii opět jen za kolonii. Podřízení Lisabonu by však likvidovalo výsady, kterých se Brazílie jako „království“ domohla. Princ byl požádán aby zůstal v Rio de Janeiru a vybudoval zde vládu. Brazilci chtěli požadovat při parlamentních jednáních rovnoprávnost Brazilců s Portugalci a prosazovat zvláštní vládu pro Brazílii. Bylo zřejmé, že zákonodárny sbor v Lisabonu, který začal v lednu 1821 pracovat bez brazilských delegátů, na takový požadavek nepřistoupí. Regent kolísal mezi věrností Lisabonu a stále naléhavější potřebou vybudování zvláštní vlády v Brazílii.

Kortesy nařídily princovi vrátit se do Evropy a uložily brazilským provinciím zvolit vládní výbory, které by se napojily přímo na Lisabon. Pedro nakonec zůstal a toto rozhodnutí znamenalo rozchod s Portugalskem.

Začátkem června svolal Pedro Radu zplnomocněnců, která připravila obdobu portugalského ústavního systému. Začal provádět vlastní zahraniční politiku a manifestem vyhlásil, že je rozhodnut nestrpět nadále portugalské vojáky na brazilské půdě a že je připraven k obraně Brazílie.

Nyní bylo třeba řešit politické spory v provincii São Paulo. Do metropole došly lisabonské protesty proti brazilskému vytváření vlastního Ústavodárného shromáždění. Regentovy výnosy pozbyly platnosti, následník trůnu byl zbaven regentského úřadu. Kortesy nařizovaly,

aby se Pedro okamžitě vrátil do Lisabonu, jinak bude zbaven i nástupnictví v Portugalsku. Pedro však oznámil definitivní odluku od Portugalska a Brazílie vyhlásila zcela v klidu nezávislost. V roce 1825 Portugalsko na naléhání Britů nový stát uznalo.

5.5. Francouzská kolonizace

5.5.1. Kolonizace

V době, kdy se Francouzi začali zajímat o Nový svět, měli už Portugalci v rukou obchod s Východem a Španělé dobyli Jižní Ameriku. Proto František I. roku 1523 pověřil italského mořeplavce Giovanniho da Verrazano, aby našel severozápadní průjezd, který by Francii zkrátil cestu do Indie. „*Přestože výprava nepřivezla žádné informace o námořní cestě, mohla si Francie činit nárok na nová území*“ (Burpee, 1994). Pro toto nově objevené území se vžil název Nová Francie. Až roku 1534 vyplula další výprava pod vedením Jacquese Cartiera. Fakt, že Cartier objevil pro Evropu záliv a řeku sv. Vavřince, ještě neznamenal, že Francie mohla na toto území uplatňovat vlastnická práva. K tomu chybělo stále osídlení a misionáři, kteří by místní obyvatelé obrátili na víru.

Kolonizace v Atlantiku byla dílem jednotlivých Francouzů, kteří tak činili ze své vlastní iniciativy. Je však pravda, že Koruna podporovala kolonizaci z politických důvodů zvětšení moci státu, stejně jako z důvodů osobního zbohatnutí. Stejně jako v Anglii, metodou používanou pro vyrovnání státních a soukromých zájmů byla výsadní obchodní společnost.

První pokus o založení kolonie byla Fort Karolina (dnešní Jacksonvill na Floridě) vystavěná roku 1564). Kolonie ovšem byla zničena následujícího roku Španěly. Další pokus přišel roku 1598 na Sable islandu na jihovýchodě dnešního Nového Skotska. Kolonii se nedařilo a tak se všech 12 osadníků vrátilo do Francie roku 1605. První úspěšnou kolonií byla Akádie, založená na ostrově Svatého kříže. Osadníci z Akádie se později přesunuli do přístavu Port Royale (dnešní Annapolis v Novém Skotsku). Francouzská kolonie v Akádii byly zaměřeny hlavně na rybolov a soustřeďovaly se kolem jihovýchodu ostrova. Brzy se ale začali zajímat o obchod s kožešinami, což se projevilo v tom, že zakládali další osady více ve vnitrozemí. Francouzi si však nemohli dovolit Port-Royal dlouhodobě podporovat a Akádii roku 1907 opustili.

Francouzská říše v Americe byla vytvořena obchodními společnostmi, které simulovaly funkci státu. V období 1599–1789 se jich objevilo celkem 75, přičemž většina vznikla v 17. století. V první fázi kolonizace, před rokem 1660, jim byly dány do vlastnictví pozemky, jež osidlovaly, monopol na obchod a také administrativní funkce. Král si ponechal pouze nejvyšší rozhodovací právo, ale většina těchto společností měla jen krátké trvání. Kolem roku 1660 už to v Americe vypadalo na soumrak soukromého podnikání a obchodní společnosti takřka zmizely. Ale kolonie přežily a rychle se z nich staly královské državy, např. Akádie v roce 1663, zbytek existujících kolonií v roce 1674. Obchodní společnosti byly

později ve své staré formě vytvořeny pro kolonie Louisiana a Saint Dominique (Haiti). Ostatním společnostem zůstal monopol nad koloniálním obchodem.

„Jakmile se kolonie dostaly z područí obchodních společností, dostaly charakter mateřské země a kolonie se staly částí královského panství.“ (Henretta, 1987). Správa kolonií byla dána do rukou královských zmocněnců, neomezených místními orgány. Královské edikty měly plnou moc zákonů. Obecně vzato, francouzská koloniální správa byla stejně autoritativní jako španělská.

Roku 1608 byla založena obchodní stanice pro obchod s kožešinami, ze které se stal později Quebec. Quebec se stal prvním stálým francouzským osídlením v Kanadě. *„Nizký počet kolonistů Nové Francie a jejich orientace na obchod s kožešinami kontrastoval s rozvojem Nové Anglie, která byla mnohem početnější.“* (Rovná, 2000, s.27). Převahu Anglie v kolonizaci Nového světa chtěli Francouzi zvrátit založením společnosti, která získala monopol na obchodování s Novou Francií a právo na nákup kožešin a poskytování půdy usedlíkům. Francie se záhy ocitla ve válce s Anglií a Angličané obsadili Québec i Port-Royal v Akádii. Francie získala své državy v Kanadě zpět až po zaplacení věna Ludvíkově sestře, manželce anglického krále Karla I.

Francouzi ovládli na začátku 17. století jak údolí řeky sv. Vavřince, tak celou oblast Velkých jezer. Aby této situace mohli využít, potřebovali koloniální základnu na řece Sv. Vavřince, ale Nová Francie se přestala rozrůstat a vůdčí úlohu převzaly náboženské řády, především jezuité.

Na rozdíl od Angličanů se Francouzi dívali na Nový svět především z obchodního hlediska, nikoli jako na zemi, kde lze začít nový život. Proto se v Kanadě usazovalo málo francouzských rolníků a obchodníků, roku 1660 jich tam žily pouze tři tisíce.

Společnosti Notre Dame ve Francii se podařilo shromáždit dostatek peněz, aby v osadě Hochelaga na soutoku řeky sv. Vavřince a Ottawy mohlo vzniknout nové centrum pro šíření křesťanské víry mezi Algonkiny. Roku 1642 zde byla založena osada Montréal. Počet usedlíků v Nové Francii se nijak závratně nezvyšoval a kolonie se udržela především díky obchodu s kožešinami.

Úspěšnost francouzského pronikání do severoamerického vnitrozemí podmiňovalo do značné míry znesváření místních kmenů. Navzdory četným nájezdům Irokézů se původním obyvatelům nepodařilo francouzské kolonizátory vypudit, naopak, jejich počet postupně narůstal. Obranu kolonistů pomáhaly zajišťovat vojenské posádky rozmístěné podél řeky sv. Vavřince až k nejzazší výspě – Montréalu. *„Významnou podporu znamenalo, když Ludvík XIV. prohlásil malou kolonii za královskou provincii a vyslal do ní několik set vojáků, kteří ji*

měli bránit.“ (Rovná, 2000, s. 35).

Když anglická Společnost Hudsonova zálivu vybuodovala v Jamesově a Hudsonově zálivu svoje opěrné body a v oblasti Velkých jezer hrozilo stálé nebezpečí ze strany Irokézů, operativní prostor francouzů se zúžil a museli počítat i s podstatným omezením zdrojů kožešin.

K posílení kontroly nad těmito oblastmi vybuodovali Francouzi v 70. letech 17. stol. pevnostní osady na protilehlých koncích jezera Ontario: při ústí Niagary (Fort Niagara) a při ústí Catanaqui (Fort Cataraqui, pozd. Fort Frontenac, dnešní Kingston).

K tomu, aby se Nová Francie stala korunní kolonií, bylo zapotřebí zvýšit počet jejího obyvatelstva. Významnou část nových přistěhovalců tvořili tzv. zavázanci, kteří se za úplatu upisovali k pobytu a práci v kolonii na dobu tří let. Více než polovina z několika set mužů, kteří se takto do Kanady dostali, už v kolonii zůstala natrvalo. Citelnější však byl nedostatek žen. Do Nové Francie byly proto vysílány sirotky, aby si zde vyhledaly manžely.

5.5.2. Přehled kolonií

Kromě držav v Severní Americe též Francouzi kolonizovali Karibik. Patřily jim Haity, Guadeloupe, Martinik, St. Lucie a St. Martin.

– **Haiti**: Původně britská kolonie na ostrově Tortuga (1631–1635). Roku 1633 se na ostrově usazují Francouzi. O rok později Společnost amerických ostrovů zaštituje francouzské osídlení v oblasti. 1638–1639 oblast okupována Španěly. 1641 Francouzi ovládají ostrov mimo SZ pobřeží. 1654–1656 opět španělská okupace. 1656–1659 založena anglická kolonie na Tortuze. 1653–1664 francouzská část postoupena maltským rytířům. Západní polovina ostrova Hispaniola byla Francouzům postoupena roku 1697. Francouzi svou polovinu ostrova prohlásili za francouzskou kolonii. Roku 1804 ovšem na ostrově propukla vzpoura otroků a Haiti se stalo první nezávislou republikou v Americe.

– **Guadeloupe**: Ostrov poprvé spatřil Kolumbus na své druhé plavbě, ale Španělsko o kolonizaci nejevilo zájem. Poprvé se na něm začali usazovat Francouzi, kterým ostrov patřil od roku 1635. V období následujících sta let ostrov několikrát obsadila Británie. Francie ostrov dostala zpět po uznání britské nadvlády v Kanadě roku 1763. Následně Anglie využila chaosu při Francouzské revoluci a ostrov nakrátko obsadila roku 1794. Roku 1810 se Britové ještě jednou zmocnili ostrova a drželi ho až do roku 1813, kdy ostrov získalo Švédsko. Pařížskou smlouvou z roku 1814 se Švédsko ostrova vzdalo.

– **Martiniq:** Poprvé spatřen Kolumbem na jeho poslední výpravě roku 1502. Kolonizován Francouzi stejného roku jako Guadeloupe. Ostrov se stal francouzskou kolonií roku 1658, ale byl okupován Brity během Sedmileté války 1762–1763, Francouzské revoluce 1794–1802 a naposledy za napoleonských válek 1809–1814.

– **St. Lucie:** Po prvotních anglických osadnících přišli Francouzi a ostrov se stal roku 1650 francouzskou kolonií. Ale už roku 1664 byl okupován britskými vojsky a to až do roku 1667, kdy se stal na sedm let majetkem francouzské Západoindické společnosti. Roku 1774 se stal korunní kolonií. 1724–1743 se ostrov stává neutrální územím, později francouzskou kolonií. Ovšem od 1748–1756 opět neutrálním územím. Okupován následně čtyřikrát Brity a to 1743, 1781–1783, 1794–1795 a konečně 1796–1802. 1802 vrácen Francii, ale roku 1803 se na jedenáct let stal britskou kolonií. 1838 se stal britskou korunní kolonií.

– **Brazílie:** Roku 1555 založili Francouzi v Cuanabarské zátoce kalvínskou kolonii u Ria de Janeiro. Postavili zde pevnost Fort Coligny. Portugalci si francouzské kolonie zpočátku moc nevšímalí. Další vlna francouzských přistěhovalců přistála roku 1556. Roku 1560 Portugalci zareagovali a kolonii zničili. Obyvatelé kolonie unikli do vnitrozemí, kde dále žili. Portugalci tedy roku 1565 zaútočili znovu a boje probíhaly po další dvě léta. Roku 1567 byli Francouzi poraženi a nuceni území opustit.

– **Francouzská Guyana:** Roku 1624 postavili Francouzi první osadu, Sinnemary. Další rozkvět pokračoval až roku 1624, kdy bylo založeno Cayane. Od roku 1660 po čtyři roky bylo území okupováno Holanďany, než opět připadlo Francii. Od roku 1797 do 1801 bylo území departmentem Francie, později se stalo kolonií. 1809–1817 bylo okupováno Brazílií. Od roku 1852 byla na Ďábelských ostrovech zřízena trestanecká kolonie která přežila až do roku 1946. 1930–1946 byla Guyana rozdělena na dvě teritoria, Francouzskou Guyanu (Cayene a pobřeží) a vnitrozemskou oblast. Od roku 1946 zámořský department Francie.

5.5.3. Koloniální správa

K zajištění trvalých perspektiv Nové Francie jako korunní kolonie bylo zapotřebí upevnit systém politické správy. Francouzi však neměli žádný ekvivalent španělského Úřadu pro Indii. Veškerá odpovědnost ležela na Ministerstvu pro moře. Od roku 1710 se pak podvýbor tohoto ministerstva, tzv. koloniální úřad, specializoval pouze na koloniální záležitosti. I tento úřad po roce 1780 měl své dílčí složky. Z hlediska omezení francouzskou byrokracií byl tento úřad celkem dobře fungující. Chyběla mu ale politická moc. Kolonie podléhaly kontrolnímu vlivu královských intendantů, jakožto vyslanců Ministerstva vnitra. Říše trpěla

tím, že příliš mnoho ministerstev se vměšovalo do koloniální politiky. Z tohoto pohledu byly kolonie brány jako provincie metropolitní Francie a jejich vnitřní správa kopírovala francouzský správní systém. V čele byl vrchní guvernér, guvernér nebo místogovernér (viceguvernér), podle důležitosti kolonie. Byl to obvykle vyslanec krále, plně odpovědný za ozbrojené síly a uplatňování obchodních nařízení. „*Ale každý guvernér měl svého intendanta, jehož funkce byly stejné, jako měly ve španělských koloniích audiencie.*“ (Baar, 1996, s.45). Provinční guvernéri byli vždy šlechtici. Intendanti byli právníci, jmenovaní aby kontrolovali provinční guvernéry. Intendanti byli jmenováni Paříží a byli přímo odpovědní ministři za všechny finanční záležitosti, policii a zákony a předsedali Nejvyššímu úřadu. Zároveň jmenovali úředníky do všech nižších postů civilní administrativy. Účinná správa záležela na jejich spolupráci s guvernéry. Ale i tak měl guvernér plnou kontrolu nad koloniální správou.

Další institucí ve francouzských koloniích byl Nejvyšší úřad. Všechny důležité kolonie měly takový úřad, na Santo Domingu byly úřady dva. Sestávaly z intendanta, civilních úředníků, zástupců armády a námořnictva – všichni byli jmenováni Korunou. Tyto úřady měly dvě funkce: právní a administrativní. Volené orgány nebyly žádné a to též podporovalo metropolitní politiku. Tento stav trval až do roku 1787, kdy byla ve Francii poprvé ustanovena místní shromáždění. Jejich obdoba se uchytila v koloniích Martinik a Guadeloupe.

Místní správa, soudy, zákony, vlastnictví půdy a církevní hierarchie byly formovány tak, aby co nejvíce připomínaly Francii. Neexistovala žádná městská autonomie. Města a venkov byly spravovány intendanty a jeho podřízenými jako ve Francii. Francouzská revoluce z roku 1789 byla nejdůležitějším bodem pro obrat ve francouzské koloniální historii od dob tzv. Colbertovy reorganizace z let 1664–1683. Colbert zrušil, jako ministr pro zámoří, systém výsadní vlády v koloniích, udělal z nich plně závislá území Koruny a vytvořil ekonomický systém, který podřídil zájmy kolonií zájmům Francie. Tato podřízenost kolonií ale byla v rozporu s principy revoluce a byla terčem kritiky již před rokem 1789.

Kolonisté v souladu s porevoluční koloniální politikou požadovali větší obchodní svobodu a větší kontrolu nad místní správou. Chtěli být rovnoprávní vůči metropoli, ne se od ní separovat. Revoluce jim dala tuto rovnost a roku 1794 byli zrovnoprávněni vůči metropoli. Všechny zákony platné ve Francii byly nyní uplatněny i v koloniích. Ty byly rozděleny na departmenty stejné jako ve Francii, které spravovali zástupci vlády společně s volenými shromážděními podle francouzského vzoru. Kolonisté byli zastoupeni v místním zastupitelstvu.

Legislativa období těsně po revoluci poskytla teoretickou základnu pro budoucí přístup

Francie vůči impériu v průběhu 19. století. Ale v té době mnoho nově přijatých zákonů nemohlo být v koloniích uplatněno. Od roku 1789 kolonie využily zmatku samotné Francii při správě svých vlastních záležitostí prostřednictvím nových shromáždění a uznávaly pouze ty zákony, které jim vyhovovaly.

Ovšem v průběhu války s Británií (1793–1802) došlo ke změně politické linie a Francie se vrátila k systému podřízenosti kolonií z let před revolucí. Francouzská exekutiva znovu získala moc ve správě kolonií prostřednictvím dekretů: zástupci kolonistů však odmítli zasedat ve francouzské legislativě a koloniální vláda se vrátila k formám před rokem 1789 pouze pod jinými názvy. Místo guvernéra to byl vrchní velitel, místo intendanta to byl koloniální prefekt a intendantovy justiční funkce převzal soudní komisař.

5.5.4. Dekolonizace

V 17. století se o severoamerický kontinent dělily tři evropské mocnosti: Španělsko, Francie a Británie; jejich nároky se však začaly nevyhnutelně střetávat. Angličané předstihli Francouze v oblasti kolem Hudsonova zálivu, kde anglický král Karel II. v roce 1670 udělil nově založené Společnosti Hudsonova zálivu výlučná práva na území, které dostalo jméno jeho bratrance a prvního guvernéra Společnosti prince Ruperta.

V anglických koloniích, prosperujících na východním pobřeží Severní Ameriky, rostl počet obyvatel mnohem rychleji než v Nové Francii, kde v roce 1760 žilo přibližně 60 000 francouzských Kanadánů. V britských koloniích žilo v této době už kolem jednoho a půl milionu lidí. Britští kolonisté se brzy stali soběstačnými. Francouzi, jejichž zájmy v Severní Americe byly ohrožovány ze dvou stran, ze severozápadu od Hudsonova zálivu a z jihovýchodu z Nové Anglie, začali proto pronikat směrem na jihozápad do údolí řeky Mississippi. V dubnu 1682 zabrali obrovskou část vnitrozemí severoamerického kontinentu a na panovníkovu počest nazvali toto území Louisiana. Francouzské državy se tak rozprostíraly od Newfoundlandu přes Novou Francii až k Mexickému zálivu.

V letech 1688–1697 došlo mezi oběma velmocemi k střetnutí o převahu v Severní Americe. A to zpočátku v Akádii a při ústí řeky sv. Vavřince. Název Akádie používali Francouzi tradičně pro všechny svoje kolonie v Severní Americe, posléze označoval především území dnešního Nového Skotska.

Ve válce mezi Novou Francií a britskými koloniemi měli francouzští Kanadáné určité výhody: pevný politický systém, sjednocenou společenskou strukturu pod guvernérovým vedením, zkušenosti s nekonvenčním bojem, které získali za léta válčení s Irokézy.

Angličané Francouze sice početně převyšovali, ale nepanovala mezi nimi úplná jednota. Rozpory mezi nimi zakládalo nejen různé náboženství usedlíků, ale posilovaly je i odlišné geografické podmínky. Ne všechny kolonie se cítily Francouzi ohroženy. Patřili k nim obě Karolíny, Virginie, Maryland a Pensylvánie, Rhode Island a v Connecticut; a tak anglicko-francouzský konflikt prožívaly dramaticky pouze dvě nejlidnatější kolonie, New York a Massachusetts. Rijswijkým mírem (1697) obě mocnosti uznaly navzájem staré hranice. Když však vzplanul boj o španělské dědictví, propukly nesváry nanovo.

Obr č. 6. : Severní Amerika roku 1700. (Upraveno podle Horderna 1987)

Ačkoliv v mnoha střetech neutrpěli francouzští Kanadčané žádnou vážnější porážku, na jednání v Utrechtu roku 1713 museli zaplatit za své evropské neúspěchy a Francie byla

nucena se vzdát nároků na Newfoundland a na Hudsonův záliv. Francouzi rovněž uznali anglický patronát nad irokézskou konfederací a zřekli se svých práv na Nové Skotsko, čímž teritorium francouzské Akádie odevzdali do anglických rukou.

Obě mocnosti se stále připravovaly k rozhodné srážce. Francie vybudovala v zálivu Sv. Vavřince pevnost Louisburg, při ústí Mississippi New Orleans. Roku 1739 zahájili Angličané boj o koloniální nadvládu v Severní Americe. Závažné důsledky pro Francouze měla v roce 1744 ztráta jejich nejvýchodnější výspy Louisburgu, pevnosti na ostrově Cape Breton, která byla vstupní branou do údolí řeky sv. Vavřince a do Quebecu. Uzavření průchodu do vnitrozemí Nové Francie ochromilo obchod s kožešinami, ztížilo zásobování a ohrozilo vztahy s okolními indiánskými kmeny. Francouzi se proto raději při mírových jednáních v Cáchách roku 1748 vzdali svých nároků v Nizozemí a v Indii, jen aby Louisburg získali zpět.

Oboustranná snaha prosadit se v této oblasti pokračovala i v příštích desetiletích. Francouzi postupně rozšiřovali systém svých vojenských pevností a pronikali směrem na jih, kde na řece Ohiu vybudovali opevnění Fort Duquesne, dnešní Pittsburgh.

Pokračující francouzsko-anglická válka a ztráta již dobytého Louisburgu vedla Angličany k dalšímu upevňování pozic v Novém Skotsku. Dva tisíce nových kolonistů se usadily v přístavu Chebouctou, přejmenovaném na Halifax. Pokud Francouzi v Akádii odmítli přísahat věrnost Anglii, rozhodli se je Britové deportovat do kolonií Nové Anglie či do Anglie a Francie samotné.

„Některým Akad'anům se sice v 60. letech 18. století podařilo vrátit do svých bývalých domovů, ale půda již mezitím byla obsazena anglickými kolonisty.“ (Rovná, 2000, s.36). Zápas Anglie a Francie o kolonie se vystupňoval v polovině 18. století. Mocenské poměry v Severní Americe ovlivnila až tzv. sedmiletá válka, která v Evropě začala roce 1756. Aby upoutala svého soupeře v Evropě, uzavřela Anglie spojení s Pruskem. Francie na to v květnu 1756 odpověděla příklonem k Habsburkům. Po propuknutí sedmileté války využila Anglie vázanosti Francie v Evropě a podnikla rozhodný útok na její koloniální říši.

Prvním cílem anglických vojsk v Severní Americe se znovu stal Louisburg; Angličané ho získali v roce 1758. Téhož roku se jim podařilo získat i strategicky důležitou pevnost Font Duquesne. Nezvratně se ovšem štěstěna naklonila na anglickou stranu až po nejdůležitějším britském vítězství o rok později, jímž bylo dobytí Québecu. V roce 1760 padl do anglických rukou i Montréal.

Francie musela přistoupit na podmínky a pařížským mírem (10. 2. 1763) ztratila veškerá území v Severní Americe. Výjimku tvořily dva malé ostrovy St. Pierre a Miquelon.

Další naděje na získání území na americkém kontinentu svítla roku 1800, kdy uzavřel Napoleon Bonaparte, smlouvu se Španělskem, díky níž Francie získala přes dva milióny čtverečních kilometrů půdy v srdci Severní Ameriky. Toto území se prostíralo od severní hranice dnešního Texasu po Kanadu, od Mississippi na západ až po Skalnaté hory a patřilo k němu také ústí Mississippi. Bylo asi sedmnáctkrát větší než současná Louisiana.

Výměnou italského království za Louisianu se Francie opět usadila na severoamerickém kontinentě. Thomas Jefferson, který se stal roku 1801 americkým prezidentem, považoval dohodu mezi Francií a Španělskem za hrozbu, neboť Louisiana hraničila se západem tehdejších Spojených států.

Španělsko dosud dovolovalo americké republice, aby používala New Orleanský přístav. Krátce předtím, než se Španělsko Louisiany vzdalo, uzavřelo přístav pro Spojené státy. Prezident Jefferson proto poslal do Francie vyslance, aby zjistil, zda by bylo možné přimět Napoleona k otevření přístavu.

Napoleon při svých plánech na vybudování nové francouzské říše v Severní Americe narážel na obtíže. Věděl, že zanedlouho bude mít v Evropě příliš mnoho práce, než aby se mohl starat ještě o americké kolonie. K tomu ještě potřeboval peníze. A tak přišel s návrhem, že by Francie prodala nejen New Orleans, nýbrž celou Louisianu.

Spojené státy tento obchod za 15 miliónů dolarů rychle uzavřely a získaly tím roku 1803 území, jež zdvojnásobilo jejich rozlohu. Tím začalo pronikání na západ a rozšiřování amerických hranic.

5.6. Britská kolonizace

5.6.1. Kolonizace

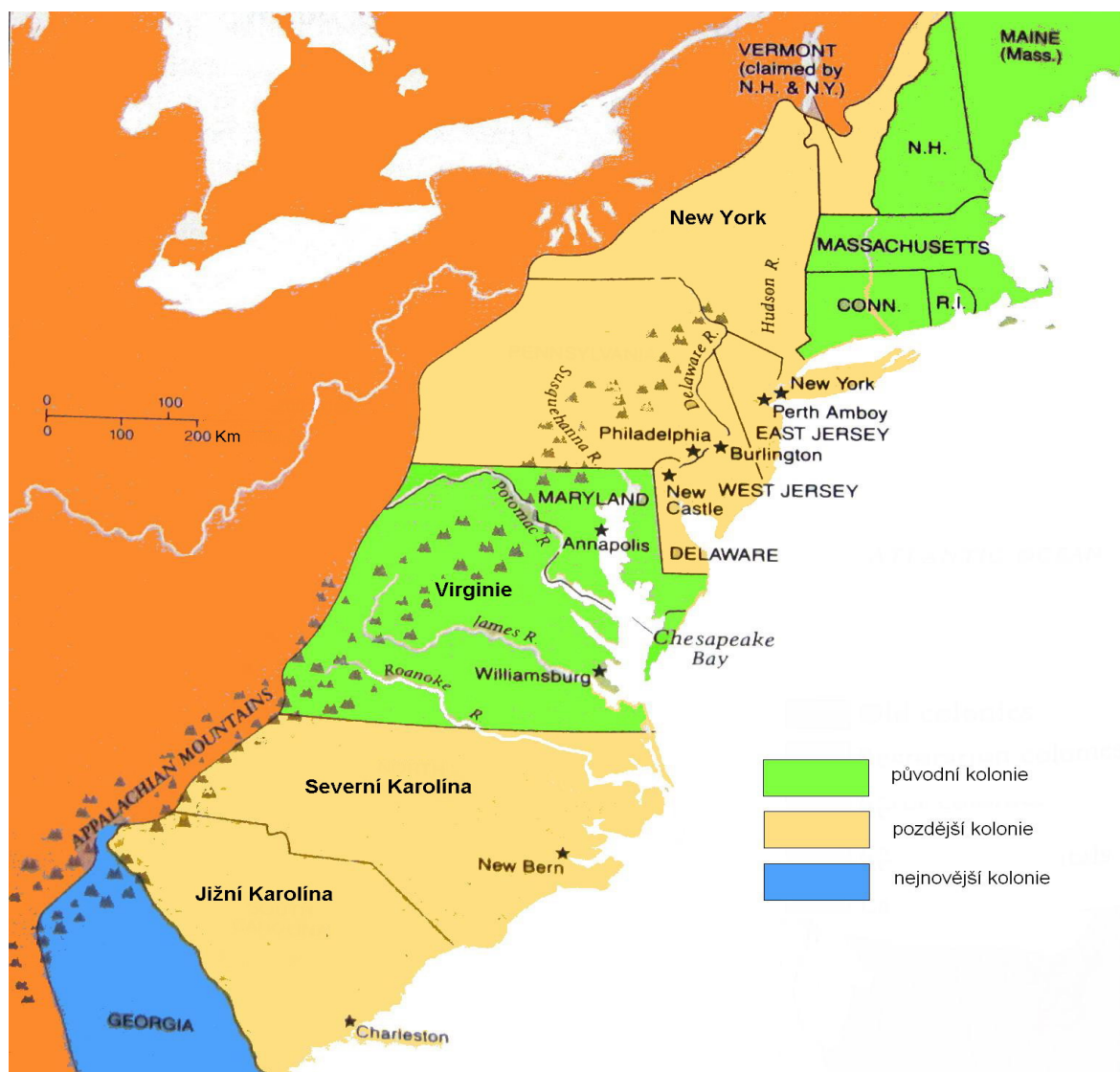
Anglie zůstala při začátku novodobých zámořských výbojů poněkud stranou. Zakrátko po Kolumbově objevu, roku 1497 sice plavba Johna Cabota k břehům Newfoundlandu zajistila nárok na území americké pevniny, avšak teprve když se náboženské konflikty 16. století rozšířily i na moře, začala britská koruna toto právo uplatňovat.

Britské kolonie podél východního pobřeží Severní Ameriky se táhly od Newfoundlandu po Floridu. „Zpočátku byl název *"Virginie"* používán pro celé pobřeží, včetně dnešního pobřeží Kanady.“ (Tindall, 1992). První kolonie zahrnovaly: St. John na Newfoundlandu založený roku 1583; Roanoke založenou v 1585; a Jamestown 1607. Kolonie Popham, založená také roku 1607 v dnešním Maine byla po roce opuštěna. Kolonie v Cooperově zátocce na Newfoundlandu byla založena roku 1610. Kolonie Plymouth byla založena roku 1620, a po tomto datu byla založena série kolonií podél pobřeží severovýchodu Severní Ameriky, včetně Massachusetts, která byly založena roku 1630. „Ranné kolonie se skládaly z anglických farmářů a šlechty, stejně jako najatých cizinců (hlavně dřevorubců z Polska).“ (encyklopedie Wikipedia)

Britské panství v Severní Americe bylo zpočátku téměř výhradně soukromou záležitostí. S výjimkou území dobytých ve válkách (New York, Jamajka) byl vznik jednotlivých osad dílem podnikatelských skupin, akciových společností či zámožných šlechticů, kteří získali od krále výsadní listinu a ujali se úkolu vybudovat na severním pobřeží stálá sídla.

První kolonizační podnik byl ještě podnícen vidinou zisku. V roce 1606 založili podnikatelé Virginskou společnost s dvěma větvemi, londýnskou a plymouthskou, jejichž akcionáři si mezi sebe rozdělili králem vymezené území. Počátkem roku 1607 jižní (londýnská) sekce vypravila výpravu, která při ústí řeky James vystavěla první stálou anglickou osadu v Americe, pevnůstku Jamestown. Roku 1624 se rozhodlo o zrušení charty Virginské společnosti a Virginie se stala korunní kolonií.

Maryland, druhá osada při zátocce Chesapeake, sehrála pro britskou Ameriku úlohu náboženského útočiště. Sem se uchýlili katolíci, kteří byli pronásledováni v Anglii. Využili zániku územních práv Virginské společnosti a požádali Karla I. o povolení usadit se severně od Jamestownu. Samotné osidlování Marylandu započalo až 1634. V roce 1635 se sešel první marylandský sněm, kvůli řídkému osídlení ještě bez volební procedury, a od roku 1638 si osadníci vymohli pro nyní již volené zastupitele právo zákonné iniciativy.

Obr. č. 7.: Britské kolonie v Severní Americe. (Upraveno podle Nash, Jeffrey, 1987)

Druhým ohniskem rané anglické kolonizace se stala oblast dnešní Nové Anglie, známá především jako náboženské útočiště protestantských sekt. Největší radikálové se chtěli s anglikánstvím úplně rozejít a vytvořit samostatné církevní sbory. Právě skupina těchto separatistů se za vlády Jakuba I. rozhodla řešit situaci vystěhováním z Anglie.

Po přistání u Mysu Cod v nynější Massachusettské zátocě založili osadu Plymouth, když se již na palubě dohodli o zásadách její správy. Dohoda měla nahradit chybějící zakládací listinu nové kolonie a učinila ze skupiny pasažérů „občanskou politickou společnost“, jejíž členové si přisvojili právo na moc zákonodárnou, i výkonnou a ujali se funkcí, které dosud příslušely pouze anglické koruně. Výnosy z kožešinového obchodu na sklonku 20. let dovolily vedení kolonie vykoupit osadníky z povinností vůči londýnským akcionářům, kteří výpravu

financovali.

V průběhu 20. let se na novoanglickém pobřeží pokoušely uchytit další akciové společnosti. Roku 1628 vznikla v Londýně akciová Massachusettská společnost. V následujícím roce se členové tzv. Společnosti zavázali uskutečnit velkou výpravu do Nové Anglie. *„Na rozdíl od předchozích kolonizačních experimentů se však do Ameriky měla přemístit i zakládací listina Společnosti, následovaná veškerou správou.“* (Morison, 1971). Puritánské osídlení se tak mělo vzdálit londýnskému dohledu a stát se fakticky samosprávnou osadou. Výprava vyplula v dubnu 1630, aby založila první puritánské osady, mezi nimi hlavní město Boston. Do kolonie Massachusetts zpočátku proudilo množství přistěhovalců.

Tak nábožensky motivovaná společnost se nemohla vyhnout rozkolu. Naštěstí se kolem prostíral dostatek volné půdy, takže nespokojenci měli kam odejít. V roce 1635 tak vznikl Connecticut a roku 1615 osada Providence (od 1660 zvaná Rhode Island). Poslední výhonek puritánských nespokojenců, obchodní přístav New Haven byl založen 1638, ale jeho samostatnost zanikla 1662, kdy byl připojen ke Connecticutu.

V roce 1655 vyslal lord protektor Oliver Cromwell armádu do Karibského moře, aby napadla Španělsko v jeho koloniích. Z akce nakonec zůstal jen zisk Jamajky. Virginie si v roce 1652 vymohla na Cromwellovi úplnou daňovou samostatnost a právo na vlastní volbu guvernéra i jeho rady, dosud jmenovaných korunou. Podobně si počínal Maryland.

V polovině 80. let spory s Londýnem vyvrcholily v souvislosti s centralizační politikou krále Jakuba II., jež usilovala zbavit kolonie faktické nezávislosti a spojit je do velkého „dominia“.

Politické události v Anglii druhé poloviny 17. století poznamenaly vývoj osad Nové Anglie. Tak jako jinde v Britské Americe přinesla občanská válka téměř naprostou nezávislost koloniální samosprávy. Vypuknutím revoluce zanikly důvody pro náboženské vystěhovalectví.

Puritánská kolonie se těšila vnitřnímu klidu a umírněné prosperitě do níž však v polovině 70. let zasáhl konflikt s indiány, který vyústil ve válku. V létě 1676 se podařilo domobraneckým oddílům získat převahu, která donutila indiány uzavřít mírovou smlouvu. Severozápadní hranice New Hampshire a Maine byla neklidná až do roku 1678, neboť tamní kmeny podporovali Francouzi.

Dlouho trpěná nezávislost massachusettské samosprávy začala vzbuzovat nevoli. Nejschůdnější cestou ke zkrocení kolonistů bylo zbavit je jejich samostatnosti. V roce 1684 byla massachusettská charta prohlášena za neplatnou. Akciová Společnost Massachusettské zátoky, zřizovatel puritánské kolonie, byla rozpuštěna a její orgány přestaly existovat.

Hrozba války s Francií vyžadovala koordinovanou obranu a také výkonná správa mohla jen obtížně fungovat na území tvořeném celkem sedmi státečky s vlastní vládou i jurisdikcí (Massachusetts, Plymouth, Connecticut, Rhode Island, Králova provincie, New Hampshire a Maine). Roku 1687 byla z této tříště vytvořena jednotá provincie, tzv. Novoanglické dominium. V krátké době se podařilo podřídit kompetenci ústřední bostonské vlády nejen sousední Connecticut, New Hampshire a Rhode Island, ale i New York a New Jersey. Koloniální zákonodárné sbory byly zbaveny pravomocí a rozpuštěny.

Roku 1691 se z Massachusetts stala korunní provincie. K Massachusetts patřilo také Maine a Nové Skotsko, zatímco New Hampshire se stal další korunní kolonií.

Když Nové Nizozemí připadlo Anglii, oddělil vévoda z Yorku část území na pravobřežním Hudsonu. Zatímco do Východního Jersey začali proudit zájemci o farmaření, v západní části došlo k oživení až v roce 1674. Správu západního Jersey tak převzali kvakerští kurátoři.

Od roku 1677 se do prázdného západního Jersey začaly stěhovat kvakeři z Anglie, Irska i Skotska. V roce 1682 kvakerští investoři vykoupili od carteretových dědiců Východní Jersey, kam se vedle stoupenců Společnosti přátel začali ve velkém počtu stěhovat skotští presbyteriáni. V letech 1688–1692 bylo New Jersey nakrátko připojeno k novoanglickému dominiu, avšak akcionáři dokázali vybojovat vlastnická práva zpět. Na žádost vlastníků byly obě části Jersey spojeny a v roce 1701 přeměněny v korunní kolonii s jednou sněmovnou.

V New Jersey si kvakeři vyzkoušeli funkci svého kolonizačního modelu, jeho vizionářský a duchovní rozměr však prověřili až v případě Pensylvánie. Její území udělil v roce 1680 Karel II. kvakerskému předákovi Williamu Pennovi. Rozsáhlou parcelu New Franconia zakoupili od Penna němečtí pietisté, čímž položili základ pro přítomnost německého etnika.

Roku 1700 se osamostatnily okresy při hranici s Marylandem, osídlené převážně anglikány a trvale brojící proti kvakerské vládě, a vytvořily kolonii Delaware.

Také Karolína vznikla na principu vlastnického podílnictví. V roce 1663 skupina žadatelů spojených s předáky z Virginie, Barbadosu a Jamajky obdržela výsadní listinu opravňující kolonizovat území, na němž král poskytl rozsáhlé pravomoci. Již na počátku existence Karolíny se vytvořily podmínky pro budoucí rozštěpení na severní a jižní, neboť komunikačně ani zájmově spolu tyto dvě části prakticky nesouvisely.

Jižní Karolína byla souvisle osídlena teprve od roku 1670. Ačkoli v Karolíně zasedaly dvě sněmovny, vlastníci přiznali formální rozdělení na severní a jižní část teprve v roce 1701. Jižní Karolína se vzhledem k pozici na Španěly ohroženém křídle koloniálního pásu těšila zvláštnímu zájmu koruny. *„Počátkem 18. století zeslábl vliv plantážníků, protože zesílil*

proud přistěhovalců z Anglie a později sem zamířilo také mnoho hugenotských exulantů z Francie.“ (Boyer, 1993). Ačkoli počet obyvatelstva rostl, nedařilo se zavést běžný systém místní samosprávy a tak se v roce 1729 vlastníci rozhodli prodat svá práva a obě Karolíny se staly korunními koloniemi.

Na začátku 18. století byla koloniální soustava britské Ameriky dotvořena a pás atlantického pobřeží mezi francouzskými a španělskými državami téměř obsazen. Výjimku tvořila jen oblast na jižním křídle sousedící se španělskou Floridou, kde byla roku 1732 zřízena kolonie Georgie pod správou kurátorů.

Zásahy do ustálených poměrů vnášel konflikt s Francií, který provázal soupeření obou zemí od nástupu vlády Viléma a Marie 1689 až do počátku 60. let 18. století. Jako vždy ve válkách rostl význam výkonné moci. Potřeby účinné obrany nutily zástupce koruny vměšovat se do svrchovanosti sněmoven a centralizovat správní systém.

Celkem pak probíhaly čtyři války s Francií. Tzv. válka královny Anny (1702–1713, v Evropě zvaná válka o španělské dědictví), se rovněž rozšířila přes oceán, ačkoli hlavní spor probíhal mezi Habsburky a Bourbony a točil se kolem uprázdněného španělského trůnu. Mírová smlouva z Utrechtu, která v roce 1713 válku ukončila znamenala posílení britských pozic, i když se nepodařilo vyhnat Francouze z Kanady. Anglie získala především území na severu, Hudsonův záliv, Akádii (Nové Skotsko a Newfoundland), Francie si ponechala Cape Breton, ostrovy při ústí řeky sv. Vavřince a práva rybolovu u břehů Newfoundlandu. Do britských rukou přešly ostrovy Sv. Kryštof a Nevis. Z hlediska koloniálních zájmů přineslo největší prospěch uklidnění situace na severozápadní hranici a konec francouzsko-indiánských vpádů.

Následovala tři desetiletí míru, jichž Francie využila k upevňování svého zámořského panství. Uspořádala své vztahy se Španělskem a snažila se zvýšit svůj politický a obchodní vliv v oblasti Mexického zálivu budováním opevněných center, z nichž nejvýznamnější byl New Orleans při ústí Mississippi, a hledáním zdejších indiánských spojenců. Na severním křídle při ústí řeky sv. Vavřince Francouzi vystavěli na ostrově Cape Breton pevnost Louisbourg.

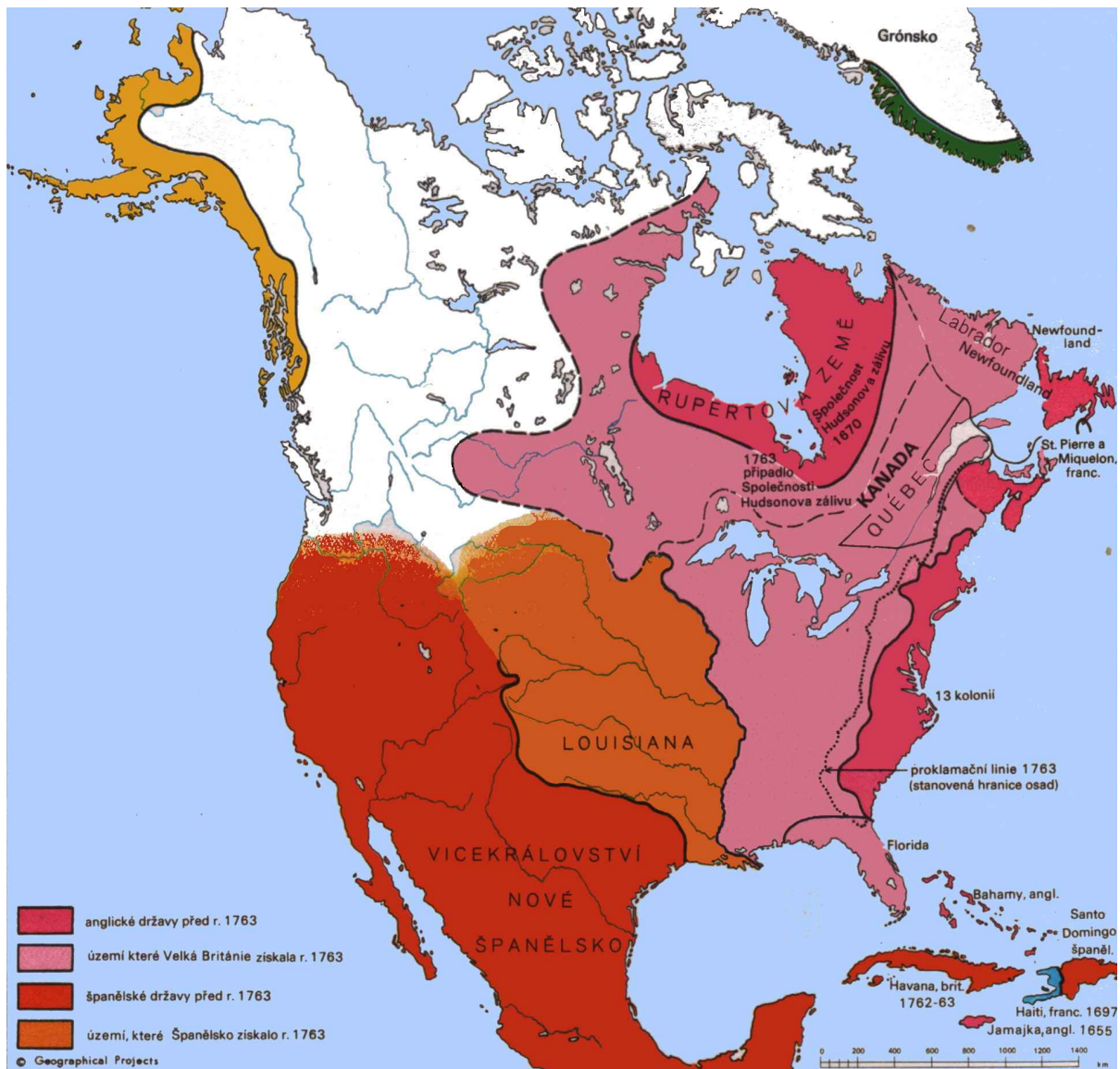
Koncem roku 1743 uzavřela Francie se Španělskem smlouvu, kterou si upevňovala pozici k dalšímu střetnutí s Anglií. Záminka se našla v podobě sporu o obsazení rakouského trůnu, který po smrti císaře Karla VI. 1740 neměl mužského dědice. Válka krále Jiřího, vyhlášená roku 1744, v níž Anglie stála na straně Marie Terezie proti alianci Francie, Španělska, Bavorska a Pruska, se rozšířila do zámoří. Zakrátko se Angličané vydali proti pevnosti Louisbourgu, který v červnu 1745 kapituloval. „*Ovšem na základě mírové smlouvy v Aix-La-*

Chapelle z roku 1748 museli Angličané Louisbourg vrátit, zatímco sporná místa severozápadní hranice byla předána do kompetence smíšené anglo-francouzské komise.“ (Tindall, 1992).

V rozhodujícím střetnutí mezi Anglií a Francií o velmocenské prvenství, tzv. francouzsko-indiánské válce (1754–1763), byly kolonie zasaženy válečnými událostmi mnohem více než doposud.

Území, o něž se oběma velmocím jednalo, bylo povodí řeky Ohio za Apalačskými horami. Britům se roku 1758 podařilo dobýt Louisbourg a později i Duquesne. Během roku 1759 se projevila početní převaha Britů a kolonistů. V červenci se vzdala pevnost Niagara, Francouzi se stáhli rovněž z Ticonderogy a byli poraženi v poslední bitvě na západní hranici při útoku na pensylvánskou pevnost Loyalhanna. Poslední část strategie byla obrácena proti „bráně“ do Nové Francie – zálivu Sv. Vavřince. Britové oblehli Quebec a po porážce francouzské armády na Abrahámových pláních se Quebec v září vzdal. Jen o několik dní později padl Montreal, poslední centrum francouzské moci v Kanadě.

Mírem uzavřeným 1763 v Paříži postoupili Francouzi Britům Nové Skotsko, Cape Breton, Ostrovy na řece Sv. Vavřince a celou Kanadu; z bývalé Nové Francie si podrželi pouze malé ostrovy St. Pierre a Miquelon. francouzskou Louisianu dostali Španělé, jimž Britové za odstoupení východní a západní Floridy vrátili obsazenou Kubu a Filipíny.

Obr. č . 8.: Severní Amerika roku 1763 (Upraveno podle Horderna 1987)

5.6.2. Přehled kolonií

Kromě původních 13 kolonií měla Británie na území Ameriky tyto další kolonie.

– **Svatá Lucie:** Poprvé navštívena Evropany asi roku 1500. Prvně se na ní usadili Britové, ale jen na jeden měsíc a tak byla prvně kolonizována Francouzi, kteří ostrov drželi od roku 1650. Anglie pak ovládala ostrov od roku 1663 do 1667. Od roku 1674 byl ostrov francouzskou korunní kolonií. Po neshodách s Brity bylo území prohlášeno neutrálním teritoriem a od roku 1756 opět patřilo Francii. Ostrov pak byl čtyřikrát okupován Brity a to v rozmezí let 1762–1801, kdy byl jmenován zámořským departmentem Francie, ale díky britské přítomnosti neuplatňovaný. Od roku 1803 britská kolonie, posléze roku 1838 korunní kolonie. V době od

1831 do 1960 součást kolonie Návětrných ostrovů. Roku 1958 vstoupil do federace Západních Indií, ve které zůstal do roku 1962. Roku 1979 vyhlášena samostatnost.

– **Antigua:** Objevena Kolumbem na jeho druhé plavbě. Do roku 1632 nebyl o kolonizaci ostrova zájem, pak se na ní začali usazovat Angličané. Roku 1666 připadla Francii, ale smlouvou z Bredy ji Británie opět získala roku 1674, Antigua byla britskou kolonií až do roku 1981, kdy spolu s Barbudou vyhlásili nezávislost. Barbuda byla nejprve navštívena Španěly a Francouzi, aniž se na ní usadili. Roku 1667 připadla Británii, která z ostrova udělala svou kolonii.

– **Bahamy:** Objeveny, ale neosídleny 1492. 1648–1657 první britské osídlení. Roku 1670 se z ostrovů stává britská vlastnická kolonie. 1684 španělská okupace. 1706–1718 pirátská nadvláda. Od roku 1717 britská korunní kolonie. Roku 1776 krátká americká a od roku 1782–1783 španělská okupace, ale v témže roce Španělsko uznává britské nároky. 1804–1848 Turks and Cairos součástí Baham. Roku 1973 získávají Bahamy nezávislost.

– **Panenské ostrovy:** Poprvé objeveny Kolumbem 1493. Ostrovy byly oblíbeným místem pirátů, a Tortola byla v držení holandských pirátů do doby, než byla obydlena anglickými plantážníky v 1666. Pak roku 1672 byly ostrovy připojeny k Závětrným ostrovům spadajících pod Anguilu. Od roku 1713 korunní kolonie. Po zrušení otroctví v 19. století byly zrušeny plantáže cukru. Roku 1773 byly ostrovy Tortola, Anegada, Virgin Gorda, Jost Van Dyke, Peter, Norman, Guana, Ginger a Salt Islands administrativně spojeny. Ostrovy byly součástí kolonie Závětrných ostrovů od roku 1872 až do 1956, kdy se Britské Panenské ostrovy staly separátní kolonií. Jejich statut byl změněn v zámořské teritorium roku 2002.

– **Sv. Kryštof:** Objeven roku 1493 a zabrán pro Španělsko. Pojmenován ostrovem Svatého Jiří. Roku 1623 se stává britskou kolonií. O dva roky později se zde usazují Francouzi. Od roku 1627 po dobu 75 let ostrov rozdělen mezi Británii, té připadla střešní část a Francii, která získala oba konce ostrova. Roku 1666–1771 a znovu 1689 až 90 Francouzi okupují celý ostrov. Británie pro změnu zabírá ostrov od roku 1690 až 1697. Roku 1706 francouzská okupace, ale smlouvou z Utrechtu 1713 ho získává opět Británie. 1782 až 1783 okupován Francií stejně jako sousední Nevis. 1816–1871 součástí Závětrných ostrovů, spolu s Nevisem. 1983 získává nezávislost

– **Nevis:** Objeven stejného roku jako sv. Kryštof. Nazván ostrovem sv. Martina. 1628 se stává britskou kolonií podřízenou Barbadosu. 1706 francouzská invaze. 1671–1816 součást kolonie Závětrných ostrovů. 1782–1783 okupován Francií a přejmenován na Nevis. 1882 se stává součástí kolonie sv. Kryštof, Nevis, Antigua. 1977 referendum o budoucí podobě kolonie vyznívá pro setrvání ve svazku s Sv. Kryštofem. 1983 částečná nezávislost.

– **Barbados**: Relativně pozdě objeven a to Portugalci roku 1536. Když roku 1620 připluli první Britové, nenašli na ostrově žádné známky evropské kolonizace. Roku 1625 připadl ostrov Británii, dva roky nato se z něj stala kolonie a roku 1663 korunní kolonie. Barbados jako jeden z mála ostrovů byl od té doby pod nepřerušovanou britskou kontrolou. V letech 1833–1885 byl součástí Závětrných ostrovů. 1958–1962 součást federace Západních Indií. Roku 1966 vyhlásil nezávislost.

– **Trinidad a Tobago**: Trinidad byl objeven roku 1498 Kolumbem. Španělé se usídlili na Trinidadu, ale pro nedostatek usedlíků dovolili římským katolíkům z jiných evropských zemí, aby se usadili na ostrově. Roku 1521 se z ostrovů stala španělská kolonie spadající pod Santo Domino. Roku 1735 se z Trinidadu stala provincie Venezuely, 1762 generální kapitanát. Stejněho roku se ovšem Trinidad dostal pod britskou správu. Pak nastoupili Francouzi a ostrov okupovali v letech 1781–1793. 1802 Španělsko oficiálně přenechalo území Británii. 1899 se oba ostrovy administrativně spojily. 1958–1962 součástí federace Západních Indií. Téhož roku získávají nezávislost

– **Caymanské ostrovy**: Objeveny roku 1503 Kolumbem. Roku 1586 navštíveny Fracisem Drakem. Od roku 1670 anglická kolonie spadající pod Jamajku. Ostrovy ovšem byly permanentně osídleny až roku 1734. Od roku 1959 zámořská korunní kolonie.

– **Dominica**: Objevena 1493 a hned zabrána pro Španělsko. 1627 připadla Británii, ale nebyla osídlena. 1632 připadla Francii, ale ani Francie nespěchala s osídlováním až do roku 1690. 1748–1761 po svárech mezi Francií a Británií vyhlášeno neutrální teritorium. Ovšem stejného roku je okupována Británií a dva roky nato se z ostrova stává britská kolonie. 1778–1784 ustanovena francouzská kolonie, a od roku 1784 už byla britská. 1833–1940 součást Závětrných ostrovů, následně ale přešla do Návětrných, kde spočinula až do roku 1960. Těž součástí federace Západních Indií. Roku 1978 vyhlašuje nezávislost.

–**Montserrat**: Objeven Kolumbem 1493. Roku 1632 připadl Anglii, jako součást kolonie Antigua. Byli zde umístěni násilně vystěhovaní římskí katolíci. Roku 1667 byl ostrov po pět měsíců okupován Francouzi. Smlouvou z Versailles vrácen Británii a po dobu 1816–1832 součást kolonie Antigua-Barbuda, Montserrat, poté se stal až do roku 1862 součástí Závětrných ostrovů. Roku 1956 oddělená kolonie. Roku 1995 2/3 ostrova zničeny výbuchem sopky a ostrov je neobyvatelný.

– **Grenada**: 1898 objevena a prohlášena Kolumbem španělským územím. Roku 1609 krátké anglické osídlení. Od roku 1650 se zde usazují Francouzi a je prohlášena za francouzskou kolonii patřící francouzské Východoindické společnosti. Roku 1674 se ostrov stává francouzskou korunní kolonií a na nějaký čas zavládne klid. Roku 1762 ostrov okupují

Britové a roku 1763 Pařížskou smlouvou nastolena britská kolonie. Od roku 1763 až do začátku 19. století 1803 je ostrov součástí Kolonie jihokaribských ostrovů. 1779–1783 na oplátku francouzská okupace. Od 1833–1960, stejně jako ostatní ostrovy v okolí součástí Návětrných ostrovů a federace Západních Indií. Roku 1974 získává samostatnost.

– **Turks and Caicos:** Objeveny Kolumbem na jeho první výpravě a prohlášeny španělským územím. Od roku 1678 se na Turku usazují britští sběrači soli z Bermud. Ostrovy byly zprvu pod vládou Baham, ale v roce 1874 se staly součástí kolonie Jamajka. Od roku 1959 do 1962 součástí federace Západních Indií. Turk a Caicos se stali korunní kolonií 1962 a sdíleli společného guvernéra s Bahamami v letech 1965 – 1973.

– **Svatý Vincent a Grenadiny:** Objeveny Kolumbem na třetí výpravě roku 1498. Až do roku 1762 ostrovy nebyly kolonizovány, pak je poprvé kolonizovali Britové. Roku 1776 se ostrovy stávají korunní kolonií. Francouzi ostrov okupovali od roku 1779 do roku 1783. 1833 – 1960 součást kolonie Návětrných ostrovů. 1958 – 1962 součást federace Západních Indií. V roce 1979 ostrovy získaly nezávislost.

– **Vancouver:** První Evropané, kteří ostrov navštívili byli ruští obchodníci. Pak se zde snažili uchytit roku 1774 a 1775 Španělé. 1788 zabrán pro Británii. Španělé se opět vypravili na ostrov roku 1779 a postavili zde pevnost San Miguel. Bylo to jediné španělské osídlení na území pozdější Kanady. Po následných válečných nepokojích se situace uklidnila roku 1792, kdy si obě mocnosti uznali práva na tuto oblast. První britské osadníky sem vyslala Společnost Hudsonova zálivu. Ti vystavěli roku 1843 pevnost Comosum (dnešní Victoria). Roku 1848 se z Vancouveru stala korunní kolonie, kterou byla až do roku 1866. později byl Vancouver přiřčen ke kanadské konfederaci roku 1871.

– **Belize:** Angličtí dobrodruzi počínaje polovinou 17. století užívali Belize jako základnu pro těžbu dřeva. Oblast byla ale prohlášena španělským územím. Španělé několikrát zničili britskou kolonii v 1717, 1730, 1754 a 1779. Naposledy ji napadli v 1798, ale to už byli poraženi Brity. Kolonie byla známá jako Britský Honduras až do 1973, kdy se jméno změnilo na Belize. Nezávislost byla udělena roku 1981.

– **Pobřeží moskytů:** Tato oblast byla prvně osídlena 1630. Území bylo krátce pod správou Hondurasu roku 1859, roku 1860 postoupeno Nikaragui.

– **Britská Guyana:** Britové zakládají kolonii v guayanské oblasti na začátku 17. století. Smlouvou z Bredy toto území ovládají Holanďané. Británie později měla v této oblasti menší kolonie. Kolonie Berbice, Demerara a Essequibo se spojují v Britskou Guyanu v 1831. Nezávislost získává v roce 1966.

– **Falklandy:** 1594 pojmenovány Hawkins Maiden Land. 1708 přejmenovány na Falklandy. Roku 1763 ostrovy dostávají francouzské jméno Iles Malouines. Od roku 1764 francouzské osídlení na východě Falkland (Fort St. Louis). 1765 západ Falkland zabrán pro Británii. 1767 Francouzi předávají své území Španělsku (Puerto de Soledad), ti přejmenují ostrovy na Isla Malvinas. 1774 se Britové stahují, ale proklamují suverenitu nad celými Falklandy. 1811 se stahují Španělé. 1820 Argentina zabírá území a roku 1826 Francouzi v Port Louis obnovují osídlení. USA roku 1831 zničily osídlení a deklarovaly ostrovu nezávislost. 1833 Britové sesadily argentinského guvernéra. Roku 1834 britská okupace a o osm let později se z ostrovů stává britská korunní kolonie

Obr. č. 9. : Kolonie kolem roku 1660. (Upraveno podle Boyera 1987)

5.6.3. Koloniální správa

Jako ostatní koloniální mocnosti i Anglie přenesla do Ameriky své politické postupy a instituce a nečinila žádný pokus o změnu. Vztah mezi koloniemi a metropolí byl odvozen

podle vzoru anglických držav v rámci Britských ostrovů. Tam existoval vztah mezi královstvím Anglie a Walesu, na jedné straně a dominii, které zahrnovaly Irsko, ostrov Man a Normanské ostrovy na straně druhé. Tato dominia nebyla sesterská království podle španělského vzoru. Měly své vlastní politické instituce – shromáždění, právní principy a finance – a Koruna tak v nich nemohla uplatňovat zákony platné v samotném království. Naproti tomu, parlament mohl zákony tvořit, ačkoliv v něm vůbec tato dominia nebyla zastoupena. I když to bylo nelogické, by to základní způsob udržení jednoty a autority uvnitř Britských ostrovů.

Tato dominia nahrazovala běžnou konstituční strukturu, do níž mohly být nové americké kolonie včleněny a většina jejich základních práv pramenila z předpokladu, že v zemích jako Irsko měli kolonisté stejná práva jako poddaní. Ale uvnitř tohoto systému si Angličané vyvinuli dva další způsoby. První byl systém palatinátů (panství) – Korunou polosvrchované předání moci ke správě jménem ji samotné. Ačkoliv byla přežitkem, poskytla vhodnou právní formu, kterou Koruna mohla podpořit kolonizaci bez ztráty kontroly.

Velká část amerických kolonií byla založena na těchto vlastnických základech: např. Maryland byl předán lordu Baltimorovi. Trochu se tento systém podobal systému “donatorií” v portugalských koloniích, rozdíl byl v tom, že Angličané je nezrušili a tak např. Maryland a Pensylvánie zůstaly v rukou feudálních vlastníků až do Americké revoluce.

Palatinát byl sice zastaralý, ale princip obchodních společností byl již od 16. století způsob, jak financovat obchodní podniky rozšířením rizika na více přispěvatelů. Použití tohoto způsobu, podobně jako u Francouzů a Holanďanů ukázalo, že tyto mocnosti nedělaly rozdíl mezi kolonizací a obchodem. „*Mnoho anglických kolonií bylo založeno těmito společnostmi, které dostaly plnou moc nad územím, které spravovaly, pouze pod kontrolou Koruny.*“ (Baar, 1996, s.44). Všechny ovšem měly krátké trvání. Ve druhé polovině 17. století sice postupně zanikly, ale přenechaly kolonie pod správou Koruny jako korunní kolonie a také jim zanechaly systém privilegované vlády. V 18. století ještě tři kolonie měly platná výsadní práva, podobně jako království v Anglii. Jiné kolonie (jako např. Virginie), které dříve byly pod správou obchodních společností, si nárokovaly práva, patřící dříve Společnosti a dokonce i kolonie, které ani nebyly pod monopolem některé společnosti, si přisvojovaly stejná práva, jako dřívější kolonie společnosti. Toto využití privilegii obchodních společností posílilo domněnku, že kolonie měly práva vůči Koruně a mateřské zemi. Poněvadž americké kolonie se staly državami Koruny, podobnými evropským dominiím, mohl každý orgán vlády zasahovat do jejich správy.

Koruna byla samozřejmě odpovědná za správu kolonií, ale anglický král neměl, na rozdíl

od krále španělského, žádného ministra nebo úřad, který by byl zcela odpovědný za kolonie. Před rokem 1768 měl koloniální korespondenci na starosti ministr, který spojoval ve své funkci guvernéry a Státní radu. Oddělení pro kolonie z let 1768–1782 utvořilo základy opravdového koloniálního úřadu, ale později bylo zrušeno. Ministerstvo vnitra znovu převzalo koloniální korespondenci až do roku 1801, kdy bylo ustanoveno Ministerstvo války a kolonií, z něhož se v 19. století vytvořil Koloniální úřad. Tak tedy po většinu 18. století nebyl v Británii žádný ministr, který by spravoval celé impérium a vytvářel koloniální politiku. Tato odpovědnost byla obvykle v rukou Státní rady. Pokusy zlepšit správní činnost, učiněné v dalších letech, se zdály být revolucí a navrhovaly, že by Britové měli své kolonie brát jako opravdovou součást impéria.

Vzhledem ke slabosti metropolitních výkonných orgánů byl jediným úřadem, který mohl uplatňovat opravdovou moc, parlament. Ačkoliv zastupoval pouze poslance z Anglie, Walesu a později i Skotska, nárokoval si právo na moc nad všemi dominiemi Koruny. Tato doktrína parlamentní nadvlády byla neslučitelná s principy koloniální nebo dominiální autonomie. Ovšem mohl to být způsob, jak vytvořit celistvé impérium, poněvadž parlamentní moc nebyla ničím omezována, na rozdíl od Koruny. Jestliže se parlament rozhodl jednat, byl schopen z dominií udělat nové impérium. Americké kolonie měly dva pozoruhodné rysy, svou autonomii a neochotu spolu navzájem obchodovat. Oba rysy byly typické jen tehdy, pokud zůstaly kolonie malými, rozdělenými oblastmi, izolovanými od sebe i od francouzských kolonií.

5.6.4. Dekolonizace

Po pařížském míru většina kolonií utrpěla veliké ekonomické ztráty. Narůstalo napětí mezi britskými koloniemi a Velkou Británií. Velká Británie chápala kolonie jen jako dodavatele nerostných surovin. Loďstvo, obchod a řemesla byly už od 17. stol. podřízené Velké Británii, která zaváděla různá omezení a opatření na okleštění samostatnosti kolonií. Bezprostřední příčinou začátku hnutí za nezávislost byl britský zákon o kolkovním z roku 1765.

„Pro získání peněz na obnovu kolonie přijal roku 1766 parlament tzv. Townshendovy zákony, které koloniím ukládaly dovozní cla na zboží každodenní potřeby (čaj, sklo, olovo, papír, kůže atd.).“ (Nash, 1990). Kolonie reagovaly bojkotem britského zboží a protestními rezolucemi adresovanými králi Jiřímu III. Roku 1770 byla nová cla zrušená s výjimkou cla na čaj, které britský parlament ponechal jako výraz svého výsostného práva.

Ve stejném roce se odehrál tzv. bostonský masakr: v pouliční bitvě mezi kolonisty a britskými vojsky v městě Boston bylo zabito 5 Američanů. Američané v Bostonu a v Massachusetts, organizovali protibritská propagandistická centra, tzv. korespondenční výbory. Roku 1773 se konalo tzv. bostonské pití čaje: bostonští občané přepadli loď Východoindické společnosti a náklad čaje vyházeli do moře.

Londýn reagoval v lednu 1774 uzavřením bostonského přístavu do té doby, až město zaplatí odškodné, dále rozpustil zvolenou massachusettskou horní sněmovnu a posilnil svoje jednotky v kolonii.

Na prvním kontinentálním kongresu v roce 1774 ve Filadelfii delegáti kolonií opět odmítli britské celní zákony a vyzvali všechny kolonisty, aby dodržovali bojkot. Současně však zdůrazňovali i loajalitu k mateřské zemi. Pokus britských královských jednotek dostat okolí Bostonu opět pod svou kontrolu vedl roku 1775 v Lexingtonu k prvním bitkám s americkými milicemi. Krátce nato pronikly britské jednotky do Concordu, vzdáleného 30 km na severozápad od Bostonu, aby zničily zbrojní dílny v městě. Královští vojáci se museli po těžkých střetech stáhnout. Korespondenční výbory rozšířily zprávu o vítězství do všech kolonií a tak se začal boj za nezávislost.

V květnu 1775 se sešli delegáti z dvanácti kolonií (kromě Georgie) ve Filadelfii na druhém kontinentálním kongresu. Vyhlásili americké milice za kontinentální armádu (Continental Army) a jako hlavního velitele jmenovali George Washingtona.

Britský parlament zakázal jakýkoliv obchod s koloniemi. Král vyhlásil, že se kolonie nacházejí ve stavu vzpoury. „Roku 1776 byl zveřejněn ve Filadelfii leták *Common Sense: Adressed to the Inhabitants of America (Zdravý rozum: Vzkaz obyvatelům Ameriky)*“ (Tindall, 1992). Vyzval kontinent, aby využil první šanci v dějinách lidstva a založil nezávislou společnost rozumu a práva. 4. července 1776 přijal druhý kontinentální kongres vyhlášení o nezávislosti severoamerických kolonií na Velké Británii.

Vyhlášenou nezávislost však bylo potřeba nejprve vybojovat. Přes četná vítězství angličtí vojáci nad americkými povstalci převahu nezískali. Příčinou byla mj. i neznalost území a nedostatek sil. Naděje Britů, že je budou podporovat loajální kolonisté, se nesplnila.

Do r. 1783 museli pro nedostatek dobrovolníků najmout 30 000 německých žoldnéřů. Generál Washington disponoval sice jen nedostatečně vyzbrojeným a špatně vycvičeným vojskem (nanejvýš 17 000 dobrovolníků), ale americké milice znaly dobře terén a často bojovaly v týlu Angličanů. Navíc je podporovali dobrovolníci z Evropy.

Vítězství Američanů nad Brity v bitvě u Saratogy roku 1777 vedlo Francii k uzavření spojenecké smlouvy s USA a roku 1779 se k boji proti Velké Británii připojilo i Španělsko, i

když neuznalo nezávislost USA. 19. října 1781 před Američany a Francouzi kapituloval britský generál Charles Cornwallis. Toto vítězství vlastně znamenalo konec severoamerické války za nezávislost. Velká Británie uznala nezávislost třinácti Spojených států amerických.

V září byla 1783 podepsána mezi Američany a Brity mírová smlouva, když již předtím v lednu 1783 uzavřela Británie mír s Francií a Španělskem.

Obr. č. 10. Severní Amerika roku 1803 (Upraveno podle Horderna, 1987)

5.7. Holandská kolonizace

Roku 1609 byl Angličan Henry Hudson pověřen, aby našel severozápadní průjezd. Místo něj objevil pobřeží Newfoundlandu, oblast mezi severním pobřežím dnešních USA a Kanadou. Díky tomuto objevu si společnost nárokovala území obklopující Hudsonův záliv a řeku Hudson.

Mezitím holandští obchodníci uvažovali, jak by na Hudsonových objevech vydělali. Netrvalo dlouho, a holandští obchodníci se vydávali do Nového světa do oblasti, kterou nazvali Novým Nizozemím.

Po několika obchodních expedicích byla založena roku 1615 pevnost Fort Nassau, na Castle Islandu na Hudsonu, blízko dnešního Albany. Pevnost sloužila jako obchodní stanice a roku 1624 byla zbourána a nahrazena pevností Oranje.

O rok později vyslala holandská Západointická společnost ustavená roku 1621, skupinu osadníků na ostrov Manhattan, aby tam založili kolonii. Roku 1626 Holanďané koupili ostrov Manhattan od Algonkinů a začaly stavět pevnost Nový Amsterdam. Částka, která jim byla vyplacena činila ozdoby v hodnotě 60 guldenů.

Dalšími pevnostmi byly Fort Casimir (Newcastle) a Fort Beversede (Filadelfie). V roce 1655 Fort Casimir zabrali Švédové. Většina obyvatel Holandských kolonií nebyla Holanďany, ale přišla z různých evropských zemí, včetně Anglie.

Nový Amsterdam, začal brzy prosperovat. Už první rok se jí podařilo splatit společnosti investice tím, že poslala do Evropy náklad bobřích a vydrích kožešin. Aby uspěla kolonizaci Nového Nizozemí, nabízela Západointická společnost velké pozemky těm, kteří usídlí v Novém světě nejméně padesát rodin. Tak se několik jednotlivců stalo majiteli obrovských pozemků v dnešních státech Connecticut, Delaware, New Jersey a New York. Celý systém se zakládal na předpokladu, že si každý majitel půdy, s sebou přiveze nájemce, kteří budou jeho pozemky obdělávat. Ve skutečnosti se však jen několika málo majitelům podařilo naverbovat dostatek pracovních sil.

Roku 1633 začali v údobí řeky Connecticut operovat Angličané. V chvatu dali Holanďané poblíž dnešního Hartfordu postavit pevnost nazvanou Dům naděje. Angličané si však asi míli pod pevností založili osadu. Roku 1636 se stala anglická kolonie mnohem větší než holandská pevnůstka a massachusettsští pionýři začali mít nad svými sousedy navrch. S větším úspěchem zasáhli Holanďané proti Švédům, kteří si roku 1638 postavili osadu na řece Delaware poblíž dnešního Wilmingtonu. Tuto kolonii Holanďané roku 1655 napadli a Švédy vyhnali.

Holandřané ovládali přístav u ústí Hudsonu a svou přítomností oddělovali anglické kolonie na severu od kolonií na jihu. Anglický král Karel II. si to uvědomil a roku 1664 daroval všechnu půdu mezi řekami Connecticut a Delaware svému bratru Jakubovi, vévodovi z Yorku. Ten vyslal flotilu, aby Nové Nizozemí zabrala. Po této demonstraci anglické síly Holandřané začátkem září 1664 kapitulovali. Ztráta Nového Nizozemí vedla k druhé anglo-nizozemské válce 1665–1667. Tento konflikt končil smlouvou z Bredy ve které se Holandřané vzdali požadavku na Nové Nizozemí výměnou za Suriname.

– **Surinam:** Byl založen 1650. Původně patřil Angličanům. Kolonii obsadili Holandřané. V červenci 1667, smlouvou z Bredy ho Holandřané získali a roku 1683 byl prodán holandské Západointické společnosti a začal být znám jako Holandská Guyana. Během Napoleonských válek, ho obsadila Anglie 1799 až 1816, kdy byl vrácen Holandřanům. Nizozemí udělilo Surinamu nezávislost až v listopadu 1975.

– **Guyana:** Holandská Západointická společnost roku 1616 postavila pevnost na řece Essequiba. Zatímco pobřeží kontrolovali Holandřané, Angličané založili na západ od řeky Surinam své plantáže. Konflikt mezi těmito dvěma mocnostmi znamenal několikrát změnu vlastnictví území, ale roku 1796 ho definitivně získala Británie.

– **Brazílie:** V červenci 1621 vznikla nizozemská Západointická společnost s cílem zabrat Portugalcům obě strany Atlantiku a zmocnit se zisků jak z brazilského cukru, tak z obchodu s africkými otroky. Holandřané v květnu 1624 vyrabovali Salvador a převzali správu města. Od roku 1630 nizozemská Západointická společnost začala ovládat část Brazílie kolem Recife. Holandřané začali zapouštět kořeny, roku 1633 obsadili kapitánii Itamaracá, v prosinci donutili ke kapitulaci „pevnost králů“ v Riu Grande do Norte, rok nato dobyli Paraíba. Z Brazílie plynuly do Nizozemí ohromné finance. Nejvíce peněz plynulo z brazilského cukru a zajatých lodí. V červnu 1640 Holandřané obsadili Rio Real, ale v září odtud byli vytlačeni. Nové Holandsko se už přesto rozšířilo po velké části severovýchodního pobřeží od Salvadoru po Maranhão. Holandřané přestavěli Recife na Mauritsstad, na soutoku řek Beberibe a Capibaribe vystavěl sídlo Vrijburg. Po řadě střetnutí pochopili, že zde nemohou vyhrát a po vyjednávání 28. 1. 1654 se začali Nizozemci stahovat a skončila tak historie Nového Holandska v Brazílii

– **Chile:** Roku 1600 bylo město Valdivia dobyt holandskými piráty. Ovšem po několika měsících opět odpluli. Roku 1642 holandská Západointická společnost vyslala flotilu aby na Španělsku vydobyla město Valdivia a zlaté doly. Rok nato dobyli ostrov Chiloe. Holandřané po neúspěších s indiány a vzpouře vlastních lidí Chile opustili a vrátili se do Holandské Brazílie.

– **Nizozemské Antily:** Španělé je nekolonizovali, pořádali sem pouze výpravy za otroky. Roku 1632 byl obsazen Holanďany ostrov St. Eustatius, kde o tři roky později založily stálou osadu. Stejně učinily roku 1634 na Curacau a z obou ostrovů se brzy staly základny černého obchodu. Ze stejného důvodu založili v roce 1636 osady na Arubě, 1640 na Sabě, 1642 na Bonaire a v roce 1648 na jižní části ostrova St. Maarten, jehož severní polovinu kontrolovala Francie. Spolu s kolonií na Bonaire a na Arubě pak ostrovy zůstaly v držení Nizozemců, kteří zde pěstovali cukrovou třtinu. Hlavní význam držav tkvěl v obchodních aktivitách v celém regionu.

– **Tobago:** Nizozemí se v 17. století mnohokrát snažilo tento ostrov kolonizovat. Kolonie ale vždy byla zničena nějakou evropskou mocností. Holandské osídlení existovalo: 1628–1637 a bylo zničeno Španěly, 1654–1666, kdy bylo podrobena Anglii a zničeno Francouzi, 1672 zničeno Brity a poslední pokus byl 1676–1677, kdy bylo zničeno opět Francouzi

5.8. Ruská kolonizace

Rusové se podíleli na objevování severozápadního pobřeží Nového světa, nazývaného Ruská Amerika. Zájem o novou zemi začal koncem 17. století, kvůli zájmu o objevení, kratší námořní cesty k břehům Indie, Japonska a Číny. Car se však k realizaci průzkumné cesty odhodlal až v lednu 1725.

Velitelem výpravy byl Dán Vitus Bering. Expedice položila základ ruské Ameriky, nezanedbatelného období v dějinách Aljašky a celého severozápadního pobřeží, které trvalo více než sto let. Brzy projeví o zemi zájem ruští lovci i obchodníci s kožešinami, neboť bylo zjevné že skýtá nesmírné bohatství.

Až do osmdesátých let však bylo působení Rusů v Severní Americe neorganizované a podílely se na něm obchodní společnosti, vládní instituce i jednotlivci. „*Změnu přinesl rok 1784, kdy byla založena na jihovýchodě Kodiaku první skutečnou ruskou kolonii.*“ (Hordern, 1986, s.362).

Na základě organizovaného obchodu s kožešinami chtěli Rusové vytvořit ze severozápadního pobřeží od Arktidy až po Kalifornii velké ruské dominium.

Centrum říše mělo být na ostrůvku Sitka, (v té době neslo název Novo-Archangelsk, později Sitka). V roce 1798 byla jeho založena monopolní Rusko-americká společnost, která hájila ruské zájmy na Aljašce až do jejího prodeje a při minimálním množství členů dokázala vzdorovat především rozpínavé společnosti Hudsonova zálivu, ovládané Angličany. Roku 1799 se Aljaška stala ruským teritoriem spravovaný Rusko-aljašskou společností.

Současně pokračovalo mapování aljašského pobřeží i ostrovů. Příliv kožešin do Ruska neustával. Přes veškeré úsilí stále hrozil hlad, projevoval se nedostatek oděvů a náradí, neboť vzdálenost do centrálního Ruska, kde o ně bylo možné požádat, zůstávala doslova nepřekonatelná. Nejspíše z těchto důvodů Rusů v Novém světě příliš nepřibývalo a na celém území, které ovládali, jich sídlilo jen pár stovek včetně míšenců.

Pozornost společnosti se soustředila na jižní oblasti pacifického pobřeží Ameriky. Rusové roku 1808 podnikli průzkumnou cestu, při které se dostali až do kalifornského zálivu Bodega. Tady se zdály podmínky pro zemědělství výhodné. Jménem společnosti bylo celé území zálivu od domorodců zakoupeno. V roce 1812 tu již stála ruská pevnůstka, známá jako Fort Ross.

Idea, že se tato malá kolonie stane zásobárnou celé ruské Ameriky se nepotvrdila. Obilnářství nebylo výnosné a neustále se snižoval počet ulovených kožešinových zvířat. Výhodné se naopak ukázalo dobytčářství či pěstování brambor, řepy, zeleniny, ovoce a

později i stavba lodí.

Následující léta byla charakteristická rozšiřováním zmapovaného území aljašského pobřeží. Když se projevil úbytek kožešinové zvěře i na severu, společnost rozšířila své působení za hranice Beringova moře. Od roku 1821 mapovali ruští mořeplavci pobřeží Aljašky až k poslednímu severozápadnímu výběžku, k mysu Lisburne. V následujících letech se vydávali už jen směrem severovýchodním.

Během třicátých let zesílil konkurenční boj se Společností Hudsonova zálivu, která se na pobřeží Pacifiku zachytila při ústí řeky Columbia (Fort Vancouver). Rusové vybudovali na nedalekém ostrově další pevnůstku, aby zabránili rozpínavosti Angličanů.

Na počátku 40. let pronikali ruští obchodníci dál do vnitrozemí Aljašky, zejména do údolí řeky Yukon. Tou dobou už také brázdily pobřežní vody první ruské parníky, vyrobené v místních loděnicích.

Roku 1841 však musela být prodána ztrátová kalifornská kolonie Ross. Navíc pak car, sledující především mocenské zájmy Ruska v Evropě, váhal s uzavřením jakýchkoliv dohod v Americe, především s Mexikem nebo s rozpínajícími se USA. To ovšem znamenalo tlak na prodej kolonie. A tak ji společnost prodala za 30 000 piastrů Švýcaru Sutterovi.

Prodej kolonie Ross vlastně předznamenal osud celé ruské Ameriky. Po neúspěšné krymské válce se stala tajnou kartou carské diplomacie. Aby se Petrohrad nemusel obávat, že toto území uchvátí Británie, raději je nabídl Spojeným státům, aniž o tom vedení Rusko-americké společnosti vůbec vědělo. K prodeji vedlo samozřejmě i mnoho skutečných nedostatků ve správě tak rozsáhlého území a zadluženost organizace. 18. října 1868 byla celá kolonie prodána za 7,2 mil dolarů USA.

5.9. Švédská kolonizace

První švédská výprava do Nového světa vyrazila roku 1638. Vládní kruhy ve Švédsku si uvědomovali, že náskok ostatních velmocí v Severní Americe je příliš velký na to, aby si mohly dovolit podobný násilný postup při zabírání půdy jak to dělali Angličané, Španělé či Francouzi. Svůj kolonizační experiment proto postavili na spolupráci s domorodci. Švédové koupili kus země, který pojmenovali Nové Švédsko (Nova Suecia). Na výběžku nad řekou Delaware začali ihned budovat pevnost, kterou nazvali podle švédské královny Fort Christina. *„I když byla kolonie Nové Švédsko zpočátku společným švédsko-holandským podnikem, brzy nastali problémy s Holanďany z jiných kolonií, kteří novou pevnost brzy objevili a začali protestovat proti zabírání území, které pokládali za nizozemské.“* (Tindall, 1992). Kolonie ovšem měla jen 25 mužů.

V srpnu 1640 připluli do Nového Švédska další kolonisté. Časem se zostřily již tak napjaté vztahy s Holanďany. Dočasně byli ukončeny roku 1641 když do oblasti řeky Delaware pronikli angličtí obchodníci a založili na východním břehu řeky osadu. Holanďané a Švédové se spojili proti společnému nepříteli a proti osadě vyrazila vojenská výprava, která osadu zničila.

V následujících letech kolonie pomalu rostla. V roce 1642 Holanďané odstoupili od podniku Nové Švédsko. Zdálo se, že kolonie zanikne, ale do projektu se zaangažovali členové správní rady, kteří společnost zreorganizovali a získali prostředky na vyslání nové výpravy. Výprava dorazila do Nového Švédska začátkem února 1643. Lodě přivážely lidi, jež měli nahradit Holanďany, kteří původně sloužili v pevnosti. Od jara 1644 do podzimu 1646 nepřistála vzhledem k probíhající švédsko-dánské válce ze Švédska žádná loď. Po podepsání míru v Bromsebro se podpora kolonie opět rozběhla naplno. V letech 1646–1648 začaly drobné vpády Angličanů do okolí Delaware. Angličané se usadili ve Varens Kill. Aby se jim dalo čelit byla vybudována pevnost Fort Alvsborg, která měla uzavírat vjezd do ústí řeky Delaware. Výše po proudu řeky na ostrově Tinicum byla vybudována pevnost Nový Göteborg, která byla postavená v blízkosti holandské pevnosti Fort Nassau. Švédům se podařilo založit také další nové usedlosti, mezi nimi i Uppland (dnešní Chester). Jižněji byla vybudována ještě jedna menší pevnůstka – Nová Vasa. Přes dobré podmínky pro zemědělství a intenzivnímu výměnnému obchodu s indiány však skončilo hospodaření za roky 1643–1648 ztrátou.

Aby jsme si mohli představit míry významu švédské kolonie v Severní Americe, poslouží nám nejlépe demografické údaje z roku 1650. Tehdy bylo v koloniích Severní Ameriky

47 800 Angličanů, 4 000 Holanďanů a jen 200 Švédů. Po odražení anglických pokusů uchytit se na březích řeky Delaware, počáteční holandsko-švédské spojení rychle skončilo. Švédům se podařilo řetězem opevněných bodů téměř úplně odříznout Holanďany od obchodu s indiány. „Na začátku roku 1647 postavili Švédové pevnost Nový Korsholm na ostrově řeky Schuylkill. Tím úplně odřízly holandskou obchodní stanici Fort Nassau od kontaktu s indiány.“ (Purvis, 1995). Holandská odpověď spočívala ve vybudování pevnosti Beversreede u Nového Korsholmu a posílením jejich pozic.

Holanďané se vylodili na západním břehu řeky a 9 kilometrů od Fort Christina vybudovali novou pevnost Fort Casimir. Stará Fort Nassau byla zbouraná. Kolonie tak byla odříznuta od vodního spojení se Švédskem. Švédové byli nuceni opustit řadu pevnůstek v okrajových oblastech kolonie a soustředit zbývající hrstku vojáků do pevnosti Fort Christina. Nespokojnost kolonistů s podmínkami v kolonii vyvrcholila na podzim 1652. Špatné podmínky v kolonii nevydrželo několik lidí, kteří požádali Angličany o povolení stát se anglickými poddanými. Jejich prosbě bylo vyhověno a tak kolonisti odešli z Nového Švédska do Virginie. Zdálo se, že švédská kolonie v krátkém čase zanikne. V té době v ní žilo už jen 64 osadníků.

V květnu 1654 však připlula loď s 250 kolonisty. Loď doplula až k holandské pevnosti Fort Casimir, kde se ukázalo, že území je téměř vylidněno. Švédové pevnost obsadili a přejmenovali na pevnost Nejsvětější Trojice. Populace kolonie Nové Švédsko vzrostla na 370 obyvatel. Nastalo nové období rozmachu. Bylo založeno město Kristinehamn. Roku 1655 bylo koupena od indiánů území od řeky Delaware až k Chesapeake Bay. Růst švédské kolonie neunikl pozornosti Holanďanů, kteří právě ukončili obchodní válku s Angličany.

Koncem srpna 1655 připlula k pevnosti holandská flotila. Holandský výsadek odřízl posádku od pevnosti Fort Christiana a vyčkával. Po několika dnech guvernér Nového Švédska souhlasil se setkáním s velitelem holandského vojska. 15.10.1655 Švédové kapitulovali a kolonie Nové Švédsko tak přestala existovat.

Další švédské kolonizační plány měly daleko menší význam. V roce 1784 získali Švédové od Francie ostrov Sv. Bartoloměje za obchodní privilegia v göteborgském přístavu. Švédská západoindická společnost, která měla přivést kolonii k rozkvětu, však neuspěla, a tak v roce 1878 Švédsko vrátilo Ostrov Francii. V roce 1813 pak jednala Británie a Švédsko o předání ostrova Guadelupe Švédsku za obchodní privilegia v Gottenburgu Británii. K realizaci dohody však nedošlo a pařížská smlouva z roku 1814 tak potvrdila francouzské vlastnictví ostrova.

5.10. Dánská kolonizace

Ještě méně jak o švédské kolonizaci se ví o kolonizaci dánské. Jednalo se o málo významný podnik ze druhé poloviny 17. století v Karibské oblasti. V roce 1671 obsadili Dánové ostrov St. Thomas, odkud potom vyslali v roce 1719 několik kolonistů na ostrov St. John. V roce 1733 koupilo Dánsko od Francie ostrov Santa Cruz a rok nato byla pro kolonizační a též obchodní účely založena Dánská západoindická společnost. *„Dánové úspěšně kopírovali na svých Západoindických dánských ostrovech nizozemskou politiku. Dováželi ze západoafrických kolonií černé otroky, které potom prodávali pašerákům na trzích na ostrově St. Thomas.“* (Opatrný, 1998, s.253). Hospodářský význam kolonie, která neměla na počátku 19. století víc než 6 000 obyvatel byl velmi malý. Důležitosti začaly ostrovy nabývat vzhledem ke své strategické poloze násobené výborným přirozeným přístavem na St. Thomasu v souvislosti s úvahami o stavbě středoamerického průplavu. Už za občanské války v USA vyjednávala washingtonská vláda o koupi ostrovů, v roce 1870 však uzavřenou smlouvu odmítl ratifikovat americký Senát. Další pokusy o koupi ztroskotaly v letech 1893 a 1903 na nesouhlasu dánského parlamentu. Za první světové války došlo k dalšímu kolu jednání, které pak skončilo dohodou, jejímž výsledkem bylo předání ostrovů 31. března 1917 za 25 milionů dolarů Spojeným státům.

5.11. Německá kolonizace

Stejně jako u ostatních zemí, kolonizace nových území byla svěřena soukromým institucím. Na rozdíl od ostatních zemí však tento počín nebyl svěřen, žádné společnosti, ale Augsburskému bankovnímu rodu. Německá kolonizace se zakládala na snaze uchytit se na americkém kontinentu ve Venezuele. Představitelé bankovního rodu Anton a Bartholomeus Welserovi získali práva na kolonizaci Venezuely od Karla V., císaře říše římské a krále Španělska, v roce 1528. Tato kolonie ovšem neměla dlouhého trvání a zanikla roku 1556. Do kolonie bylo dokonce převezeno 4000 afrických otroků na práce na cukerných plantážích. *„Drsné podnebí však nesevřelo německým osadníkům, kteří houfně umírali. Proto byli bankéři zbaveni kontroly nad kolonií v 1556 a ta se rozpadla.“ (Encyklopedie Wikipedia)*

6. Demografické změny v Americe po příchodu Evropanů

Odhady, kolik lidí žilo v Americe v době příjezdu Kolumba se různí: od extrémně nízkých hodnot kolem 8,4 milionů až k hodnotám kolem 112,5 milionů osob. Tato fluktuace počtu obyvatelstva je dána nedostatkem přesných údajů, protože získané údaje nedostačují k tomu, aby se z nich dal odvodit skutečný stav populace.

Ve vývoji domorodé společnosti lze přesto pozorovat především dva nápadné jevy: pokles obyvatelstva a nivelizaci v důsledku rozbití staré společenské struktury. Mezi těmito dvěma jevy byla bezprostřední souvislost. Vyžadování pracovních úkonů, pro mnohé indiány zcela neobvyklých a přesahujících jejich fyzické možnosti, způsobovalo rychlejší úmrtnost, znásobovanou opakovanými epidemiemi. Pokles počtu domorodého obyvatelstva vedl pak k ještě většímu pracovnímu zatížení těch, kdo přežili, a k uspíšení jejich vymírání.

Počet obyvatelstva ve středním Mexiku před španělským vpádem se odhaduje přibližně na 25 až 27,6 miliónů osob. Mezi lety 1519–1568 poklesl počet domorodců na méně než tři milióny. Sestupná tendence pokračovala až asi do období 1580 až 1620, kdy se po letech určité stability začal počet indiánů opět zvyšovat. V oblasti, jež zahrnuje dnešní mexické státy Jalisco, Nayarit, Colimu, Aguascalientes a část států Zacatecas a Michoacán, žilo v r. 1548 asi 300 000 indiánů. Tento stav byl však již výsledkem velkého poklesu, který, i když pozvolněji, postupoval až do poloviny 17. stol., kdy domorodců zůstalo v této oblasti jen asi čtyřicet tisíc.

Na území dnešního Yucatánu, Campeche a Quintany Roo, kde bylo v r. 1528 asi 800 000 obyvatel, trvalo snižování jejich počtu po celé 16. a 17. století.

Obdobný vývoj byl v místokrálovství Peru, ve Venezuele, Paraguayi, Chile a severozápadní Argentině. V roce 1633 bylo v Santiagu de Chile více černochoů a mulatů než indiánů. V Kolumbii, v nejlépe prozkoumaných provinciích (Tunja, Vélez, Pamplona, Cartagoj) zaznamenalo každé nové sčítání indiánů, kteří byli podrobeni daňové povinnosti, jejich další úbytek. Lze konstatovat, že vyliďňování bylo na kontinentě nejpatrnější v pobřežní tropické zóně, kde původní obyvatelé vymřeli během jedné generace.

Destrukce domorodého obyvatelstva vyplývala z rozmanitých příčin. Někteří historikové soudí, že v určitých částech španělské Ameriky, konkrétně na Hispaniole a v Mexiku, bylo obyvatelstvo již koncem předhispanské doby ohroženo nedostatkem potravin, neboť vzhledem k svému počtu se při tehdejší technologii ocitlo na pokraji svých ekonomických

možností. Bez ohledu na to, zda teorie o dosažení mezní situace ve vyživovacích podmínkách indiánů má, nebo nemá své opodstatnění, není pochyby o tom, že pouhá přítomnost Španělů spolu s jejich hospodářskými představami a nároky způsobovala hluboké a ve svých důsledcích ničivé změny pro indiánské společnosti.

I když není dostatečné množství přesných údajů o stavu domorodého obyvatelstva v době po objevení kontinentu, je jisté, že tamní civilizace procházeli od konce 15. století silnou depopulací. Příčin je mnoho, ale nejstrašnější následek španělské kolonizace bylo zavlečení evropských nemocí, neštovic, spalniček, chřipky, proti nimž indiáni neměli obranné látky. Neštovice se v oblasti rozšířily již před pádem Tenochtitlánu. Jiná epidemie, která vypukla poprvé za místokrále Mendozy, zkosila statisíce indiánů a postihovala Nové Španělsko v dalších dvou staletích znovu a znovu. Naproti tomu infikovali indiáni Španěly syfilidou. Vlivem těchto infekčních onemocnění se počet obyvatel silně zmenšil. Po dlouhá staletí žilo v Mexiku méně lidí než před příchodem Španělů.

Ovšem mnoho indiánů podlehló neznámé infekci ještě před příjezdem Evropanů a tak mnoho evropských přistěhovalců kteří přijeli po této epidemii jež zabila velké množství indiánů předpokládalo, že tak nízký stav populace byl vždy. „*Rozsah epidemie v průběhu let byl enormní, úmrtnost v některých oblastech byla více než 90% a vznikla tak největší lidská katastrofa v historii, daleko převyšující pohromu černé smrti středověké Evropy.*“ (Todorov, 1984)

Nejvíce zničující onemocnění byly neštovice, ale další smrtelné nemoci byly tyfus, spalničky, chřipka, dýmějový mor, příušnice, žlutá zimnice, a černý kašel.

Epidemie měly různý průběh v různých částech Ameriky. Většina ohrožených skupin byly ty s relativně nízkým počtem obyvatel. Mnoho ostrovních populací touto cestou bylo zcela zdecimováno, jako například Karibové a Arawakové. Zatímco se onemocnění šířilo rychle v lidnatých říších Střední Ameriky, mezi více roztroušeným obyvatelstvem Severní Ameriky se infekce šířily pomaleji.

Ničivou silou byly i evropské nemoci (hlavně neštovice), jež nabyly rázu epidemií a proti nimž indiáni neměli obranné látky. Své zhoubné dílo vykonávaly nejen na počátku koloniálního období, nýbrž i později. Bezprostřední příčinou masového vymírání indiánů byl i jejich násilný převoz do oblastí se zcela odlišným podnebím, na které si nedokázali zvyknout, zvláště když museli vykonávat těžkou práci.

Katastrofický pokles domorodého obyvatelstva na pevnině neměl stejný výsledek jako na Antilách, kde indiáni během několika desetiletí téměř vyhynuli a pro Španěly pozbyli hospodářského významu. Na pevnině i přes vysokou úmrtnost zůstávali hlavní pracovní silou

a daleko nejpočetnější složkou obyvatelstva.

„V polovině 17. století měla španělská Amerika 10 359 000 obyvatel, z toho 8 405 000 indiánů, 715 000 černochů, 655 000 bělochů, 348 000 mesticů a 236 000 mulatů. Nejvíce lidí žilo v Mexiku (3 800 000, z toho 3 400 000 indiánů) a v Peru (celkem 1 600 000, z nichž bylo 1 400 000 indiánů). Zbývající domorodé obyvatelstvo bylo rozděleno takto: v Bolívii 750 000, v Kolumbii 600 000, ve Střední Americe 540 000, v Chile 520 000, v Ecuadoru 450 000, ve Venezuele 280 000, v Argentině 250 000, na Antilách 10 000 a v Uruguayi 5000.“
(Polišenský, 1979, s.144)

Příčinou toho, že vývoj na Antilách a v kontinentální španělské Americe vedl k odlišnému výsledku, bylo nejspíše vyšší sociální zřízení početných indiánských společností (Aztéků, Inků, Chibchů), založené na intenzivním zemědělství, vyrábějící přebytky a vyznačující se poměrně značnou hierarchizací. Toto zřízení znalo závislost na panovnících a šlechtě, vyjadřovanou ve formě osobních služeb i odvádění části produkce, takže indiáni v něm žijící se snadněji přizpůsobili požadavkům Španělů než třeba Taínové na Kubě. Méně vyspělé společnosti, které postrádaly této přizpůsobivosti, bylo i na pevnině velmi nesnadné začlenit do španělského ekonomického systému. Španělé a kreolové, za pomoci kolaborujících indiánů, dosahovali jejich hospodářského využití teprve obtížnými, někdy i vleklými válkami a používáním krajního násilí.

Zjištění přibližného počtu obyvatelstva v Brazílii v 16. a 17. století je stejný problém jako ve španělské Americe. Podle odhadů měla Brazílie k roku 1600 asi 57 000 obyvatel. Z nich bylo 25 000 bělochů, 18 000 indiánů a 14 000 černochů. Počet indiánského obyvatelstva, který je zde udáván, lze označit za velmi nespolehlivý a nízký.

Z uvedených čísel je však zřejmé, že černoši již tehdy tvořili v Brazílii značnou část pracovních sil a početnou složku společnosti. Podle jednoho odhadu se obyvatelstvo Brazílie skládalo v polovině 17. století ze 70 000 bělochů, 100 000 černochů, 50 000 mesticů, 30 000 mulatů a 700 000 indiánů. Pro 17. století se odhaduje průměrný roční dovoz černých otroků do Brazílie na 3500 osob. V průběhu 18. století přibývalo černochů ještě rychleji, zatímco indiánského obyvatelstva bylo stále méně. Podle Humboldtových údajů bylo r. 1825 v Brazílii 1 960 000 černochů a pouze 360 000 indiánů. Míšením s bělochy a mezi „barevnými“ obyvateli Brazílie se stejně jako ve španělské Americe vytvářelo společenské spektrum s různými možnostmi pro členy rasových skupin, kteří zlepšením svého hospodářského postavení mohli docílit i lepšího postavení společenského.

Těžební oblast Minas Gerais předbíhala zbytek Brazílie. Rasové složení 52% černochů, 26% mulatů a 22 % bělochů tu nevybočovalo z průměru, 38% žen v roce 1776 se dalo

vysvětlit „pionýrským“ způsobem života ve zlatých a diamantových dolech. Ale stále víc otroků tu získávalo svobodu: jestliže „osvobozených“ bylo v letech 1735-49 jen 1,4% mezi lidmi afrického původu, pak roku 1786 stoupl jejich podíl na 41,4% - mezi všemi obyvateli kapitánie žilo 34% „osvobozených“. Mnozí se sami vykoupili z otroctví, většinu však propouštěli majitelé, když zbohatli či naopak zbankrotovali.

7. Postavení domorodých obyvatel v jednotlivých částech kontinentu

7.1. Španělsko

Průvodním znakem života indiánů ve španělských koloniích byla jeho podřízenost bělochům. Zatímco neindiánská společnost se s přibývajícím počtem Španělů, kreolů a míšenců stávala členitější, probíhal mezi domorodci opačný vývoj.

Fyzická práce, pro indiány neobvyklá způsobovala jejich rychlejší úmrtnost. „*Vylidňování bylo na kontinentě nejpatrnější v pobřežní zóně, kde původní obyvatelé vymřeli během jedné generace.*“ (Polišenský, 1979, s.143). Sama conquista však nezpůsobila takové ztráty jako koloniální systém, jenž nutil domorodce ke změně způsobu života a znesnadňoval možnost reprodukce. Taktéž evropské nemoci, proti nimž indiáni neměli obranné látky byly velmi ničivé. Příčinou vymírání indiánů byl i jejich převoz do oblastí na které se nedokázali adaptovat.

Pokles obyvatelstva na pevnině však neměl stejný výsledek jako na Antilách, kde indiáni během několika desetiletí téměř vyhynuli. Příčinou odlišného vývoje na Antilách bylo vyšší sociální zřízení pevninských indiánských společností (Aztéků, Inků, Chibčů), které znalo závislost na panovnících, vyjadřovanou ve formě služeb i odvádění části produkce, takže tito indiáni se snáze přizpůsobili požadavkům Španělů.

Zkušenosti z Antil se projeví vydáváním zákonů, které měly chránit indiány před kolonizátory. Tato politika byla motivována mimo jiné vědomím, že domorodci tvoří demografický a hospodářský základ královské moci v Americe. Koruna na začátku 16. stol. přiznala většině domorodců postavení svobodných vazalů, ale v podřízeném postavení ve srovnání s bělochy.

Střetnutí Španělů s indiány přineslo dezintegraci domorodé společnosti zbavené dřívějších opor a zvyků. Španělé připravili indiány o jejich přirozené panovníky a o jejich způsob života. Španělé přišli na to, že je výhodné přemístit domorodce do blízkosti měst. Shromáždění indiánů do kongregací zbavovalo misionáře nutnosti podnikat cesty a vedlo ke koncentraci rozptýlených pracovních sil. Ve svých důsledcích měl tento vývoj za následek vyklizení velkých ploch půdy, která byla k dispozici pro přidělování kolonizátorům.

Španělé do určité míry respektovali rozčlenění domorodé společnosti. Potomkům indiánských panovníků, kteří byli ochotni spolupracovat, nebyly upírány sociální výsady. Tato vrstva se rychle hispanizovala, někteří její příslušníci se stali encomendery a velkými

pozemkovými vlastníky.

S podporou při prosazování svých cílů se kolonizátoři setkali u domorodých náčelníků, tvořících nižší indiánskou šlechtu. Španělé je nazývali kasiky. V Peru se používalo označení kurakové. Encomenderi i domorodci od nich očekávali, že budou hájit jejich zájmy.

Španělé vytvářeli kasiky i z lidí, kteří v předhispanské době neměli vedoucí postavení a nebyli schopni ho dosáhnout. Vyměňování kasiků podle vůle dobyvatelů bylo časem omezeno uznáním jejich dědičnosti jakožto přirozených pánů indiánů.

Snaha o akulturaci indiánů se projevila mimo jiné v uspořádání správy domorodých obcí podle španělského vzoru. Tak např. cabilda omezovala moc kasiků, kteří, sice pod španělskou svrchovaností, byli vládci indiánských komunit.

Kromě svobodných indiánů pod španělskou nadvládou se v koloniích hojně vyskytovali otroci. Otroctví bylo v Americe praktikováno již před příchodem Španělů. V předhispanském Mexiku vznikali otroci z válečných zajatců, z lidí neplacících dluhy nebo odsouzených do otroctví pro různé delikty. Otroci však nebyli zcela bezprávní a jejich děti se stávaly svobodnými.

Zotročování domorodců začalo v počátcích conquisty a mělo ráz živelného procesu. Španělé dostávali otroky od indiánů pomocí výměnného obchodu, nebo je vyžadovali od náčelníků, kteří jim jako otroky poskytovali i dosud svobodné domorodce.

Nejvíce indiánských otroků zaměstnaly doly a rýžoviště zlata. Mnoho jich pracovalo i v zemědělství. Těžba dala též podnět k vývozu otroků z jedné oblasti do druhé, například z Nicaraguy do Peru nebo z jižní části Chile na sever. Vytržení z jejich prostředí znásobovalo jejich úmrtnost.

Zprávy o počtu indiánských otroků v první polovině 16. století se pohybují v rozmezí od několika set tisíc do několika miliónů. Katoličtí králové roku 1500 nařídili, že všem indiánům, kteří byli vyvezeni do Španělska, má být vrácena svoboda a mají být dopraveni zpátky do vlasti. Od té doby koruna vydávala výnosy proti zotročování domorodců a zároveň hledala cesty, jak sladit teorii s praxí. Zákony o otroctví byly často měněny a provázeny výjimkami. Přes různé změny ve svém stanovisku koruna dlouho připouštěla, že otroky mohou být i indiáni, kteří se dostali do otrockého postavení již ve své společnosti, a domorodce zajaté „v oprávněné válce“, tj. v případě, že indiáni nechtěli uznat svrchovanost španělské koruny a kladli Španělům odpor. Obě tyto cesty k získávání otroků byly velmi zneužívány.

K nejradikálnějšímu názoru na „oprávněnost“ války dospěl ochránce indiánů Bartolomé de Las Casas. Podle něj nebyli Španělé oprávněni vést válku proti indiánům, i když je za

způsobená příkoří pronásledovali. „Na základě studia biblických textů došel k názoru, že jakékoliv násilí při šíření víry a civilizace je v rozporu s Kristovým poselstvím a že válka proti indiánům je neospravedlnitelná.“ (Klíma, 1998, s.22). Las Casas vyslovil přesvědčení, že Španělé se zmocnili území neprávem, takže domorodci nabyli práva k vedení války proti Španělům. Španělští králové nikdy nepřistoupili na tak radikální teorii a nebyli ochotni vzdát se práva na rozšiřování svého panství „krví a ohněm“. Na druhé straně však nechtěli přihlížet k zneužívání války proti domorodcům, neboť měla za následek snižování počtu poplatníků, protože tribut platili svobodní indiáni, nikoli otroci.

Do konce první poloviny 16. století bylo povolené otroctví indiánů velmi zredukováno. Zákaz, podle něhož nesměli být proměňováni v otroky ani indiáni zajatí v „oprávněné válce“, měl sice krátké trvání, ale protitrokářský trend byl opět potvrzen v Nových zákonech z r. 1542, jež zakazovaly další zotročování indiánů a nařídily propuštění nezákonně zotročených.

Realizovat zmíněná nařízení mohly pouze koloniální úřady. Ale funkcionáři v koloniích byli spjati s těmi, kteří používali práce otroků, a mnozí úředníci sami vlastnili otroky. Ačkoliv otroci netvořili ve Střední Americe většinu pracovní síly, zvedla se proti reformám vlna stížností. Vedle Španělů byli nespokojeni i kasikové, jejichž otroci byli osvobozeni.

Výjimkou bylo Chile, kde válka s Araukánci dávala i v 17. století Španělům příležitost k zotročování indiánů. Váleční zajatci byli odváženi do Peru nebo do těch oblastí Chile, kde byl nedostatek pracovních sil. Začátkem 17. století tak počet indiánských otroků velmi vzrostl.

Až do r. 1608 byli indiáni v Chile zotročováni bez souhlasu koruny, třebaže se ho Španělé i kreolové dožadovali. Také v Chile platily od 16. století španělské protitrocké zákony, z nichž byli vyňati pouze Karibové, pokládání za divochy. Filip III. rozšířil právo zotročovat indiány i na Araukánce v Chile. Tímto rozhodnutím bylo v Chile legalizováno otroctví indiánů, které v téměř celé španělské Americe zůstalo zakázáno. Souhlas koruny pozbyl platnosti roku 1674, kdy se rušily všechny formy otroctví v Chile. Pokračující válka s Araukánci, zaběhnutá praxe i to, že se pro její trvání vyslovili během předchozího desetiletí vedoucí činitelé chilské koloniální správy, učinily ale z tohoto nařízení neplatný dokument.

7.2. Portugalsko

Vývojový stupeň i hustota obyvatelstva Brazílie byly nižší než ve španělských koloniích. Kočovný či polokočovný způsob života je činil nepřizpůsobivými pro intenzivnější práci, na niž nebyli zvyklí. Podobně jako Chichimekové v Mexiku nebo Araukánci v Chile neměli

porozumění pro práci Evropanům. „*Nucení do práce nabylo drastické podoby denního násilí a vražd, takže sám papež Pavel III. Zasáhl v červnu 1537 bulou Sublimis deus, v níž žádal uznat Američany za skutečné lidi.*“ (Klíma, 1998, s.18).

Zvýšené ekonomické požadavky Portugalců na indiány se v Brazílii projeví mnohem později než ve španělských koloniích. Nepatrný zájem Portugalska o kolonizaci Brazílie v prvních desetiletích 16. století se odrazil i v politice vůči domorodcům. V letech 1500–1530 bylo brazilské pobřeží navštěvováno téměř výlučně kvůli dřevu. indiáni pracovali výměnou za různé třetky. Portugalské panství v Brazílii se v té době omezovalo na zřizování faktorii, jež udržovaly s domorodci obchodní styky. Vztah mezi Portugalci a indiány se však zhoršoval. Posádky lodí domorodce zajímaly a odváželi. Vývoz indiánů vzrostl poté, kdy byla zahájena kolonizace Brazílie. Donatariové obdrželi od krále právo posílat každoročně do Lisabonu určitý počet otroků. Tak byly vyvezeny z Brazílie tisíce indiánů. Tento stav však netrval dlouho. Přitažlivost antilského trhu poklesla od poloviny 16. století v důsledku výnosu Karla V., který rozšiřoval osvobozování indiánů i na otroky přivezené z portugalské kolonie. Kromě toho v Brazílii došlo k zavedení plantážnického hospodářství, které vyžadovalo velký počet pracovníků, a přestože Portugalci mohli zásobovat plantáže otroky z afrických kolonií, rozvoj cukerní produkce byl zpočátku závislý na využití pracovní síly domorodců. Jejich vyvážení bylo tedy v rozporu s potřebami podnikatelů.

Protože vedle hospodářského významu bylo vlastnictví otroků i znakem sociální prestiže zotročování indiánů nabylo obrovského rozsahu. Nejrozšířenějšími metodami nabývání otroků v Brazílii byl výměnný obchod, přepady, „oprávněná válka“ a výpravy do vnitrozemí (bandeirry).

Výměnný obchod byl praktikován ještě pře příchodem Portugalců. indiáni vedli mezi sebou časté války, při nichž se zmocňovali zajatců. Když poznali zájem Portugalců o tyto zajatce, vyměňovali je za evropské zboží. Přepady byly též raným způsobem zotročování. Větších rozměrů nabyly v důsledku rostoucí potřeby pracovních sil. Tato praxe vedla k ozbrojenému odporu indiánů. Stejně jako Španělé i Portugalci v něm našli důvod k „oprávněné válce“.

Nejvýznamnější cestou, získávání otroků byly bandeiry, jejichž hlavním cílem bylo zmocnit se co největšího počtu indiánů. Tyto nájezdy začaly v druhé polovině 16. století, ale jejich zlatým věkem byla první polovina 17. století.

Zotročování indiánů se postavili jezuitští misionáři. Aby dali výsledkům svého misijního poslání trvalejší ráz a zajistili si kontrolu nad nově pokřtěnými indiány, shromažďovali domorodce v misijních osadách. Roku 1570 byl vydán první zákon, který měl poskytnout

svobodu alespoň části domorodců. Král zakazoval zotročovat indiány, kromě těch, kteří byli zajati v „oprávněné válce“ nebo kteří se dostali do otroctví se svolením krále či jeho zástupce v kolonii. Král nařizoval propustit všechny indiány, kteří se nestali otroky na základě zmíněných podmínek. Možnost vést proti indiánům „oprávněnou válku“ poskytovala stejně jak ve španělských koloniích značné možnosti v pokračování ve staré praxi. Brzy se ukázalo, že význam zákona z r. 1570 je příliš omezený, neboť jeho uvedení v život záviselo na postoji guvernérů, kteří většinou vycházeli vstříc plantážníkům.

Zákon z r. 1609 stanovil, že usedlým ani volně žijícím indiánům nesmí být odnímán majetek. Domorodci byli vyňati z placení královských daní a měli dostat nazpět, co od nich bylo dříve vybráno. Zákon též nařizoval osvobození indiánů, kteří byli zajati v rozporu s dřívějšími předpisy a prodáni do otroctví.

Dodržování tohoto zákona by znamenalo zásah do dosavadního systému hospodaření založeného na otrocké pracovní síle, neboť černí otroci byli mnohem dražší než indiáni. Kromě toho mu byl vytýkán zákaz tradičních výprav do vnitrozemí k verbování indiánů pro práci na plantážích. Svou nespokojeností a požadavkem, aby panovník inkriminované dispozice změnil, vyjadřoval guvernér všeobecnou náladu podnikatelů a otrokářů. Nejvýrazněji se nespokojenost projevila v Rio de Janeiru a v Bahíi, kde vedlo zveřejnění zákona téměř ke vzbouření. Terčem útoku se stali jezuité, jimž byla připisována vina za vydání nepopulárních nařízení. Roku 1611 vydal Filip III. nový výnos, jenž opět připouštěl „oprávněnou válku“ a zotročování indiánů těmi, kdo se jich ve válce zmocní. Byly povoleny výpravy do vnitrozemí, i když ne za účelem zotročování domorodců, ale s cílem „přesvědčit“ je k usídlení v pobřežních oblastech. Zákon z r. 1611, poskytující možnost k zajímání indiánů v případě jejich rebelie a zajišťující osadníkům pracovníky z indiánských obcí, byl až do konce španělsko-portugalského spojení „právním základem indiánské politiky koruny v Brazílii.

Španělé se po připojení Portugalska v r. 1580 nepokusili zavést v Brazílii encomiendu jako jinde na území Ameriky. Králové nestáli o to, aby se vytvořením vrstvy encomenderů v Brazílii dostali do podobných problémů jako ve španělské Americe a museli pak vynakládat úsilí k omezení jejich moci.

V druhé polovině 16. století byli ještě obyvatelé São Paula zaměstnáni vlastní obranou proti indiánským útokům a jejich razie do vnitrozemí sledovaly na prvním místě zlomení bojové síly indiánů. Střetnutí Portugalců s indiány končila obvykle porážkou domorodců. S přebytečnými zajatci paulisté tehdy obchodovali. Tato fáze bandeirismu skončila v devadesátých letech 16. století vyčištěním oblasti São Paula od indiánů. Nová útočná fáze

měla už vyhraněné komerční cíle. Zásobování některých brazilských kapitanátů pracovní silou z Afriky se zhoršilo vlivem holandské okupace severovýchodní Brazílie. Kromě toho byl portugalský obchod s africkými otroky postižen tím, že Holanďané odňali v r. 1641 Portugalcům jeho centrum v Angole.

Bandeiranti nejen zotročovali indiány, nýbrž pomáhali svými výpravami do vnitrozemí rozšiřovat území Brazílie a otvírali cestu portugalské kolonizaci. Španělská koruna, přes uvedené zákony k ochraně indiánů, si nechtěla znepřátelit bělošské obyvatelstvo přísnější politikou, neboť v době paulistických útoků bylo její hlavní starostí dosáhnout vypuzení Holanďanů z Brazílie. Politický aspekt těchto výprav, jehož důsledky se později projeví v územních sporech, byl bagatelizován skutečností, že Portugalsko a jeho kolonie spadaly formálně pod španělskou korunu.

Za vlády Pedra II. (1683–1706) bylo vydáno několik zákonů o domorodcích. Zájem brazilských podnikatelů o indiánské pracovní síly, se projevil podobně jako ve španělských koloniích odporem a nedodržením zákonů, jež měly chránit domorodé obyvatelstvo, neznamenal, že by indiáni měli v brazilském hospodářství rovnocenné místo jako ve španělské Americe. V jednom ohledu byl význam domorodců ještě větší, a to jako obchodního artiklu, čímž se brazilská indiánská politika i praxe velmi lišily od poměrů ve španělských koloniích, kde kromě některých oblastí (Chile, severní Mexiko) zotročování indiánů a obchod s nimi byl ve větší míře omezen na první polovinu 16. století. Menší význam indiánů ve výrobním procesu portugalské kolonie byl dán nejen jejich nižším počtem, nýbrž i druhem hospodářských podniků. Pro plantážnické hospodářství nebyli indiáni nejvhodnější pracovní silou. Práce na cukerných plantážích a v cukrovarech byla pro domorodce příliš vyčerpávající a způsobovala jejich velkou úmrtnost. Ve španělských koloniích, v místech, kde vznikaly plantáže, byli indiáni brzy vystřídáni africkými černochoy.

Tento vývoj můžeme pozorovat v ještě větší míře v Brazílii, všude tam, kde podnikatelé byli ekonomicky dost silní, aby si mohli dovolit používání černošské práce. Portugalci byli tradičními obchodníky s africkými otroky v důsledku svých styků s Afrikou a zakládání faktorii na africkém pobřeží. Zavedení cukerní produkce v Brazílii rozšířilo trh pro tyto portugalské obchodníky. Přestože brazilští osadníci prosazovali právo zotročovat indiány, poptávka po černých otrocích nebyla malá. V poměru mezi rasovými složkami tvořili černoši mnohem větší procento obyvatelstva než ve španělských koloniích.

7.3. Anglosaská Amerika

Na rozdíl od Španělů, pro něž bylo šíření víry hlavním důvodem jejich přítomnosti v Novém světě, byli první Evropané v Severní Americe k náboženským otázkám vcelku chladní, a to jak protestantští Angličané, tak katoličtí Francouzi.

Snaha dokázat převahu nad katolickým fanatismem, již byla na sklonku alžbětinské epochy poznamenána i vnitřní náboženská politika Anglie, přispěla k zdrženlivému chování, jímž se v počátcích anglické kolonizace vyznačovalo jednání s domorodci.

V roce 1607, kdy založili Angličané virginský Jamestown, první skutečně stálou osadu v Americe, vstoupily vztahy s domorodci do kvalitativně odlišné etapy. „*Rozvíjející se světový obchod (především protestantský) působil zároveň jako nástroj humanizace mezilidských vztahů; zatímco katolíci dobývali, vraždili a násilně obraceli na víru, protestantští obchodníci i misionáři respektovali svobodnou vůli všech zúčastněných.*“ (Raková, 2005, s. 79).

Počáteční období anglo-indiánského poznávání se v Jamestownu 1607–1609 se vyznačovalo především vzájemnou zvědavostí. Tyto poměrně bezkonfliktní poměry však netrvaly dlouho. Především trvající potravinová závislost na indiánských zdrojích vytvářela půdu pro postupné přístřívání vzájemných vztahů. Od jara 1609, kdy v anglické osadě vypukl hlad a potraviny byly získávány od výměny až po loupež a teror, odpovídala situace trvalému válečnému stavu. Angličané alespoň v praxi respektovali indiány jako kolektivní vlastníky půdy a změny držby či užívání byly předmětem oficiálního jednání a smluvních vztahů.

„*V počátcích koloniálního podnikání v tomto prostředí vznikaly plány na splynutí Angličanů a indiánů do jednoho etnika, pyšnicího se nejlepšími vlastnosti obou ras.*“ (Raková, 2005, s.80). Podobně i místní indiánští předáci doufali v kulturní a poté i biologickou asimilaci vetřelců prostřednictvím sňatků. Proslulý sňatek tabákového průkopníka Johna Rolfa s náčelnickou dcerou Pocahontas v roce 1614 vnesl do interakce dočasně příznivý ohlas. Vzájemné napadání ustalo, styky nabyly všední charakter, indiáni běžně docházeli do koloniálních domácností. Hned první koloniální sněm 1619 uzákonil jejich právní ochranu.

V praxi se však propast mezi etniky ukázala jako nepřekonatelná. Podstatnou roli zřejmě hrála nezvyklá rodová dělba práce a pro Angličany nepochopitelná struktura rodinných vazeb. K očekávanému pokrevnímu míšení nedošlo a příměří, které zavládlo po historickém sňatku, bylo po osmi letech ukončeno útokem indiánů. Pověstný „indiánský masakr“ z března

1622, jemuž padla za oběť třetina kolonistů změnil ani ne tak v základě defenzivní politiku vůči domorodcům, protože to si Angličané vzhledem k početní slabosti nemohli dovolit, jako především obraz indiána v očích Evropanů.

I když první anglickou reakcí byla odvěta, vyvolaná do značné míry strachem z ohrožení, situace se brzy uklidnila; jako první se o smír snažila Virginská společnost, která pro nábor osadníků potřebovala mírový obraz Jamestownu. Po několika letech válečného stavu se situace zklidnila a na půlstoletí zavládl mír. Guvernér si byl vědom zranitelnosti rozptýlených plantáží v zemi, kde jedinou obrannou silu představovala domobrana, prosazoval politiku mírového soužití s indiány a respektování jejich loveckých revírů. Smlouvou z roku 1646 Angličané rozšířili svou sféru správní pravomoci až k vodopádům hlavních řek Jamesu a Yorku, spíše však díky manévrování v místní alianční politice než s použitím násilí.

I když se vzájemné incidenty omezily na minimum a Virgínii se vyhnuly epidemie, decimující indiánskou populaci v jiných oblastech v průběhu 17. století domorodců ubývalo. Mnoho indiánů zvolilo život mezi Evropany, v jejich osadách a na plantážích či v sousedství. Angličané vůči indiánům uplatňovali stejné zákony jako vůči ostatním. Z právního hlediska zaujímal indiáni status buď svobodných lidí, nebo tzv. námezdních čeledínů, což byl stav ve Virginii běžný i pro bílé osadníky, který měl sice mnoho faktických rysů otroctví, avšak byl dobrovolný a dočasný. indiánští čeledínové pocházeli především z řad zajatců ze vzájemných indiánských válek, které vítězné kmeny prodávaly Evropanům. Sněm z roku 1670 však zákonem zakazoval držet ve službě indiána staršího třiceti let. To bylo pro kupující nevýhodné a zajatci byli proto většinou prodáváni mimo kolonii, nejvíce na západoindické cukerné ostrovy. Když se na sklonku 17. století vyvinulo ve Virgínii plantážní otroctví založené na velkých pracovních skupinách, byli k němu používáni téměř výhradně černoši.

Z dochovaných záznamů je možné vyvodit závěr, že po roce 1622 pohlížela koloniální společnost na indiány jako na vcelku rovnocenné společníky, příslušníky odlišné civilizace. Základní politikou byla mírová koexistence a indiánská kultura a řád byly vcelku respektovány, i když neshledány vhodné k napodobení. Tuto situaci radikálně změnily až války 70. let, vyvolané pohybem indiánských etnik v oblasti Velkých jezer.

Jinak tomu bylo v Nové Anglii, ve společnosti založené na náboženském ideálu. *I“Puritánské obyvatelstvo se snažilo zařadit indiány do vlastního světa, jenž byl polarizován na Boha a ďábla a jehož hybatelem byl střet sil dobra a zla a v němž se museli indiáni zařadit na stranu zla. Zásadní pohled na indiány byl určen tímto teologickým stanoviskem a nemohly na něm nic změnit ani celkem bezkonfliktní styky.“* (Morison, 1971).

Také novoanglická praxe soužití s domorodci se lišila od té virginské. Na rozdíl od

zakladatelů Jamestownu budovali první Poutníci a puritáni svá sídla na vylidněném území, protože pobřežní indiány krátce před jejich příchodem (1616–19) decimovala neznámá epidemie. Plymouthští osadníci projevovali o duchovní svět indiánů živý zájem. Na rozdíl od nepočetné skupiny Poutníků, jejich životním zájmem bylo udržovat se sousedními Wampanoagy přátelské styky, byli puritáni osidlující od roku 1630 Massachusettskou zátoku, na vzájemné styky skoupější. Ústředním motivem v životě první novoanglické generace byla cesta k Bohu a jejich posedlost spásou stavěla hradbu mezi ně a ostatní křesťany, nemluvě o indiánech. Na druhé straně však dbali na zachování právních norem vůči všem obyvatelům. Až do porážky Metacomova povstání 1676 zaujímal indiáni i Angličané na massachusettských soudech stejný status.

Od počátku 40. let sjednával všeobecný sněm Massachusetts se sousedními kmeny alianční či ochranné smlouvy, jejichž součástí tvořila klausule, podle níž se indiáni zavazovali ctít na půdě kolonie anglické zákony. Veškeré změny pozemkového vlastnictví a užívání byly dokumentovány. Aby se zabránilo podvodům, směl půdu od kmenů vykupovat pouze koloniální sněm a na prodaném území si indiáni podrželi právo lovu a rybolovu.

Od 40. let vyvíjeli i puritánští misionáři v Massachusetts snahu šířit mezi domorodci křesťanství. Během čtvrt století od roku 1651 do roku 1675 tak konvertovalo kolem 20% indiánů Nové Anglie. V přijetí puritánských civilizačních norem tak spatřovali domorodci často jedinou strategii fyzického přežití, která kmenům zbývala.

Územní expanze, jež se dostavila v 60. letech s druhou generací populace Nové Anglie, přinášela další zdroje sporů: evropský dobytek ničil úrodu na indiánských polích a indiáni se kromě stížností k místním soudům uchýlovali i ke spontánní odvetě. Právě tento nejčastější zdroj konfliktů se stal v roce 1675 záminkou k soustředěnému útoku proti novoanglickým osadám, v němž se kromě Moheganů a Pektů spojily všechny indiánské kmeny jižní Nové Anglie.

Dosavadní celkem poklidné vztahy se změnilly ve vyhlazovací zápas. Ke konci století zmizely z Nové Anglie domorodé kmeny jako samostatné správní a politické útvary. A protože ve stejné době dozrála situace k vyhlazovací válce proti indiánům i ve Virginii, ztratili severoameričtí domorodci pobřežních osad koncem 17. století definitivně svou stylizovanou funkční podobu přírodního ráje a zároveň barbarského ztělesnění temných sil.

Kromě vykořisťování a vyhánění indiánů z jejich území znamenal příchod bělochů na americký kontinent další komplikace. Zboží, které s sebou přinesli, mělo ničivý vliv na tradiční indiánskou dovednost. Když indiáni získali železo, zapomněli během jedné generace, jak se opracovává kámen a pazourek. A tak se téměř přes noc stali závislí na běloších.

Závislost se ještě zvýšila, když obchodníci začali platit za kožešiny alkoholem. Mnoho teoretiků navrhovalo úplné vyhubení indiánů. Bizony vybíjeli běloši mimo jiné i proto, aby získali kontrolu nad préríjnými indiány, anebo aby je zcela zničili.

Mnohé kmeny bojovaly podle bělošských představ velmi krutě a že bez zjevného důvodu přepadaly také mírumilovné skupiny bělochů. Nesmíme však zapomínat, že ke krutostem docházelo na obou stranách. „*Anglický antropolog Peter Farb se domnívá, že skalpování zanesli k indiánům běloši v anglických koloniích na východním pobřeží. Koloniální úřady totiž vyplácely prémie za zabitě indiány a skalp považovaly za důkaz*“ (Hordern, 1987, s.483).

Pionýry nenapadlo, že by mohli indiány provokovat. Pozornost věnovali jen následkům masakrů, které vyvolali indiáni. Avšak běloši se dopouštěli stejných zločinů na indiánech. Tyto události ukazují jen část situace, v níž žili indiáni. Mnozí cestovatelé uzavřeli s některými kmeny přátelství a misionáři se už předtím pokoušeli nastolit v těchto oblastech mír.

Ve Spojených státech byly dobré vztahy mezi indiány a bělochy výjimkou, naproti tomu v Kanadě byly běžnější. Zasloužila se o to jednak nepřístupná krajina Kanadského štítu jednak politika Společnosti Hudsonova zálivu. Zatímco Severozápadní společnost čas od času vyvolala hněv indiánů, Společnost Hudsonova zálivu prováděla politiku mírumilovné spolupráce a přátelských vztahů. Chovala se tak s nadějí, že si tím udrží indiány v určité závislosti. Především však nesnila o expanzi na Západ, naopak, osídlení celé země nijak nepodporovala, a tak se indiáni nemuseli strachovat o svou půdu. To se odehrálo předtím, než práva indiánů začaly ohrožovat zástupy kolonistů, vytlačujících domorodce do rezervací. K tomu docházelo až po roce 1880, kdy do préríí pronikla kanadská transkontinentální železnice. Indiáni však byli v tuto dobu už tak zvyklí na soužití s bělochy, že jim bylo zatěžko postavit se na odpor.

Kromě toho rozsáhlý kanadský obchod s kožešinami vytvořil novou, vlivnou vrstvu obyvatel, jimiž byli míšenci, většinou francouzsky mluvící katolíci, kteří předtím žili jako kočovníci a živili se lovem bizonů. Kolem roku 1850 se v mnoha krajích trvale usadili a zaujali odpovědná místa ve Společnosti Hudsonova zálivu. Stali se spojovacím článkem (a zároveň nárazníkem) mezi indiány a bělošskými úřady.

Přesto se tito míšenci roku 1885 odhodlali k poslednímu a nejkrvavějšímu indiánskému povstání v Kanadě. Byla k němu řada důvodů: indiáni hladověli, protože ubývalo bizonů, a politika vlády byla stále tvrdší a nespravedlivější, ale mnoho kmenů však zůstalo během těchto bojů ve svých rezervacích.

Ve Spojených státech však na východ od Mississippi stále přibývalo známek americké rozpínavosti. Na těchto starých hranicích probíhalo osídlování už dříve tak, že běloši indiány násilím vyhnali a zmocnili se jejich půdy. Často tomu dávali zdání právoplatnosti tím, že s nimi uzavřeli smlouvy. Indiáni přitom obvykle nedbali na záludné doplňky v těchto smlouvách.

Pokud někdy náčelník bělochům nedůvěřoval, podařilo se obvykle podplácením či výhrůžkami přimět k podpisu některého z jeho zástupců. Pakliže kmen jeho podpis neuznal a snažil se půdu znovu obsadit, považovalo se to za porušení smlouvy, na což mohli Evropané odpovédět silou.

Tak běloši postupně vytlačovali indiánské kmeny dál a dál na Západ. Koncem sedmdesátých let byl už kontinent osídlen za řeku Mississippi. Indiáni, kteří museli opustit svou zemi byli vyháněni ze smluvně zajištěných rezervací na ještě menší území. Někteří sáhli po zbraních a na začátku 19. století se pokusili sjednotit ke společnému odporu menší kmeny z oblasti Velkých jezer. Indiáni však utrpěli porážku a těm, kteří ji přežili, vzali běloši i tu poslední půdu.

V době, kdy bylo vyhánění indiánů z jejich pozemků zcela obvyklým, vznikl také plán přesídlit východní indiány, či jejich zbytky, na západní břeh Mississippi a zřídit tam velké indiánské území. Nakonec nezůstala na východ od vytčené hranice ani jedna větší skupina indiánů. Préríjní kmeny se stavěly proti lesním indiánům, kteří tam byli přestěhováni, a ztěžovaly jim snahu přizpůsobit se životu na prériích. V polovině 19. století pak zaplavili západní hory obchodníci a zlatokopové, a indiáni tak byli sevřeni z obou stran. Běloši je znovu vyvlastňovali a znovu na nich páchali násilím, a tak indiáni ve svém zoufalství sáhli po zbraních. Byl to poslední pokus, jak zabránit přívalu bělochů.

Bojů se účastnilo stále více kmenů, ale stavitelé železnic a kolonisté pronikali dál a dál. Vojáci, lovci a nakonec i dobytčí mor vyhubili bizony, armáda zlomila poslední odpor a zahnala indiány do rezervací na bezcenné půdě.

V dalších letech pak indiáni ztratili i část těchto rezervací, neboť politika uplatňovaná vůči nim se vyznačovala, a vyznačuje se do určité míry dodnes, chybnými byrokratickými rozhodnutími a nedostatkem pochopení pro jejich problémy.

8. Závěr

Objevení Ameriky mělo, jak se později ukázalo, obrovský význam pro život v Evropě. Důvodem téměř všech objevných plaveb byl obchod a hledání kratší cesty do Indie. Nejprve připulili Španělé, kteří vyvrátili indiánské říše, později se na kontinentě začali usazovat Brazilci, kteří ovšem zpočátku s kolonizací nespíchali. Teprve daleko později se o Ameriku začala zajímat Anglie s Francií a další evropské mocnosti.

Španělé v zámoří zřídili 2 místokrálovství, ale když zjistili, že správa tak ohromného území je velmi složitá, stávající místokrálovství rozdělily na menší, plus přibyla území na hranicích kolonie známá jako kapitánie. Brazilci oproti tomu zpočátku rozdělili území v horizontálních pruzích na kapitanáty, jejichž majitelé dostali ohromná feudální práva. Tento systém se ovšem neosvědčil, někteří majitelé si pro chudobu Brazílie ani nepřijeli převzít své území. Místokrálovství bylo rozděleno na kapitánie a kapitanáty byly postupně rušeny.

Francouzi poprvé navštívili Nový svět roku 1523, ale až koncem století začali s kolonizací. Ovšem na rozdíl od ostatních mocností, majících na kontinentu svá území se nesnažili o soustavnou kolonizaci, ale o obchod. Díky obchodním průzkumům se území Nové Francie táhlo od Hudsonova zálivu až k Mexickému zálivu. Po prohraných válkách v Evropě se však těchto území musela vzdát.

Britská přítomnost je asi nejsložitější. Sice navštívili Ameriku už roku 1497, ale první osada vznikla až roku 1607. Do roku 1763 se britské kolonie nemohli srovnávat co do velikosti, bohatství a osídlení s koloniemi španělskými. Britské kolonie se tak dělily na tři části. První byly plantážní kolonie v Karibiku a na jižním pobřeží Severní Ameriky, které kopírovaly ve své struktuře Brazílii. Plantáže obydlené jen málo bělochy s množstvím černých otroků. Tyto kolonie v britských očích byly považovány za nejcennější.

Střední kolonie dávaly mnoho primárních produktů, ale jen ke spotřebě v Karibiku, nebo v jižní Evropě. Třetí typ kolonií, tzv. Novoanglické kolonie byly brány s nedůvěrou, protože se nejvíce podobaly samotné Británii a ta si nechtěla tvořit konkurenci ve vlastních koloniích.

Ostatní mocnosti jako Rusko, Švédsko, Holandsko, Dánsko, Německo měly též své zástupce na kontinentu, ale vzhledem k malé rozloze, délce trvání nebyla tato území nějak složitě spravována.

Rozloha a počet kolonií různých mocností se vyvíjely postupem času, jak mezi sebou mocnosti válčily. Ovšem boje na americké pevnině byly jen odrazem bojů vedených v Evropě. Španělko si udrželo většinu svých pevninských kolonií až do doby, kdy jednotlivé

části říše začaly s osamostatňováním, kolonie v Karibiku postupně přecházely pod různé mocnosti, protože bylo mnohem jednodušší obsadit ostrov, než celý kontinent.

Oproti tomu Francie, která byla neustále ve válkách s Británií se nedožila osamostatnění svých kolonií na pevnině. Veškeré tamní území získala Británie, a Francii zbyly jen malé ostrůvky St. Pierre a Miquelon. Později sice ještě získala na začátku 19. století rozlehlou Luisianu, ale tu musela z ekonomických příčin prodat Británii.

Britské kolonie vyzískaly na Francii její kolonie v Severní Americe, ale stejně jako v případě Španělska musela Británie bojovat proti jejich osamostatnění. Tomu nakonec podlehla a z jejich 13. kolonií se staly Spojené státy americké. Jejich expanze poté pokračovala po celé Severní Americe a USA získávaly obrovská území patřící nyní již osamostatněnému Mexiku a zbytky anglických kolonií na západním pobřeží.

Kolonizace kontinentu přinesla domorodému obyvatelstvu jen utrpení. V latinské Americe téměř ihned po objevení domorodé obyvatelstvo začalo pociťovat neblahé účinky evropských příchozích na jejich populaci. Byly to katastrofické úbytky obyvatelstva spojené s jejich zotročováním.

V Severní Americe oproti tomu počáteční vztah s domorodci byl, dalo by se říci přátelský, ale bylo to z důvodu neschopnosti Evropanů přežít bez pomoci indiánů v nehostinné zemi. Jakmile se naučili v nové zemi přežít, jejich postoj vůči domorodému obyvatelstvu se rychle změnil. Populace severoamerických indiánů, i když nikdy nebyla v otrockém postavení tak jako jejich kolegové v Jižní Americe, pak byla na pokraji neustálých válek s nově příchozími.

9. Summary

Mare's nest had an important impact on life in Europe. The reason for almost all breakthrough navigations was business and search for shorter passage to India. The Spaniards, who later uprooted Indian empires, were the first to come. They were followed by the Portuguese, who initially were not in a hurry with the colonization. Only much later Britain, France and other European powers began to be interested in America.

The Spaniards set up two stadholdership, but when they found out, that controlling such a large territory was very complicated, they divided existing stadholderships into smaller ones and added several territories bordering the stadholdership known as "capitanias". On the contrary, the Portuguese initially apportioned the territory into horizontal stripes called "kapitanats", the proprietors of which acquired extensive feudal rights. However, the system acquitted ill, because the territory was too vast to control effectively so the office of captain general was established and Brazil was divided into "capitanias".

The French visited the New World for the first time in 1523, but they started the colonization as late as at the end of the century. Although unlike the other powers, having territories on the continent, the French were more interested in business than in colonization. Thanks to the search of new markets, the territory called New France extended from Hudson Bay as far as the Gulf of Mexico. After the wars France lost in Europe the territories of New France had to be given up.

The British presence in America probably had the most complicated history. The British visited America already in 1497, but the first settlement was established as late as in 1607. By 1763 the British colonies could not equate the Spanish ones in size, wealth and population. They could be divided into three different types. The first type was planter colonies in Caribbean and on the South Coast of North America. They resembled Brazil in their structures. The plantations were inhabited only by a small number of white people and large quantities of black slaves. These colonies were, in British standpoint considered to be the most valuable.

The colonies situated in the centre of the East Coast yielded a great number of products, but only for the consumption in the Caribbean, and in southern Europe. The third type of colonies, so - called New England colonies were looked at with distrust, because they resembled

Britain most of all the colonies and Britain didn't want to create competition in it's own colonies.

Other powers such as Russia, Sweden, Holland, Denmark and Germany also had their colonies on the continent, but regarding their small sizes and their short periods of existence they never had any well established administrations.

The development of the sizes and numbers of the colonies belonging to different powers was dependent on the wars the powers were involved in. The wars on the American land were reflections of the European ones. Spain was able to retain the majority of its continental colonies until the colonies began their own struggles for independence and eventually won it. The colonies in the Caribbean were gradually taken over by different powers, because it was much easier to occupy an island than the whole continent.

The Portuguese colonies also did not change their sizes until the Kingdom of Brazil was established in 1822.

On the contrary, France, which was permanently in wars with Britain, lost its colonies before they attempted to win their independence. Britain acquired all the territories of former French colonies except small islands of St Pierre and Miguelon. At the beginning of the 19th century France acquired a large territory of Louisiana, which had to be sold later for economic reasons.

Britain, just like Spain, had to face the attempts of the colonies to gain their independence. Finally, Britain lost the thirteen colonies in the War of Independence and the USA was formed.

The colonization of the continent brought only suffering to the natives. Almost immediately after the discovery of the American continent the population began to feel the effects of the European presence. Catastrophic decline in the number of natives occurred due to the transfer of diseases not known in America before. Another reason for the decline was extremely hard labour the locals were subjected to.

In North America compared to the situation in the South the initial relationship with the natives was friendly, but it was based on the inability of the Europeans to survive unassisted by the Native Americans. As soon as learned how to be self sufficient, their attitude towards the native population took a quick turn. The Native Americans, although they were never made slaves, were always on the brink of wars.

10. Literatura:

- Baar, V., Rumpel, P., Šindler, P. (1996): *Politická geografie*. Ostrava, Ostravská univerzita.
- Berkhofer, R., F. (1979): *The white mans indian*. New York. Nakladatelství Random House, Inc.
- Boyer, P., S. (1993): *The enduring vision: A history of American people*. Lexington, MA,
- Burns, E., B. (1970): *A history of Brazil*. New York, Columbia university press.
- Burpee, L., J. (1994): *The discovery of Canada*. Toronto, Macmillan Copany.
- Ceram, C., W. (1977): *První Američan*. Praha, Odeon.
- Colin, J.,R. (1987): *The American past*. Orgando, Florida. Harcount Brace Janovich publisher.
- Geiss, I. (2002): *Dějiny světa v souvislostech*. Praha, nakladatelství Ivo Železný.
- Henretta, J., A. et al. (1987): *America's history*. The dorsey press.
- Horden, N., Dresner, S., Hillman, M. (1977): *Die neue welt*. Prisma Verlag GmbH, Gütersloh.
- Chalupa, J. (1999): *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- Chalupa, J. (2006): *Chile*. Praha, Libri.
- Kašpar, O. (2002): *Dějiny karibské oblasti*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- Klíma, J. (2003): *Brazílie*, Praha, Libri.
- Klíma, J. (1998): *Dějiny Brazílie*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- Kunc, J. (1994): *Kapitoly z dějin Latinské Ameriky*. Ostrava, Ostravská univerzita.
- Navrátil, J. (1984): *Stručné dějiny USA*. Praha, Nakladatelství Svoboda.
- Nash, G.,B., Jeffrey, J., R., et col.(1990): *The American people*. Harper colins Publisher.Inc, New York.
- Nevins, A., Steele, H. C. (1994): *Dějiny spojených států*. Klatovy, Typos.
- Mánková, E., Kašpar, O. (1999): *Dějiny Mexika*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- Morison, S., E. (1971): *The European discovery of America*. Oxford university press.
- Opatrný, J. (1998): *Amerika v proměnách staletí*. Praha, Libri.
- Opatrný, J. (2004): *Panama*. Praha, Libri.
- Opatrný, J. (2002): *Kuba*. Praha, Libri.
- Opatrný, J. (2003): *Mexiko*. Praha, Libri.
- Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. (1899). Praha, Nakladatelství J. Otto.

- Polišenský, J. (1979): *Dějiny latinské Ameriky*. Praha, Nakladatelství Svoboda.
- Purvis, T.,L. (1995): *A dictionary of American history*. Blackwell Publisher, Oxford.
- Raková, S., Opatrný, J. (2003): *USA*. Praha, Libri.
- Raková, S. (2005): *Víra, rasa a etnicita v koloniální Americe*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny
- Roedl, B.(2003): *Peru*. Praha, Libri.
- Rovná, L., Jindra, M. (2000): *Dějiny Kanady*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- Skřivan, A. (2002): *Lexikon světových dějin*. Praha, Nakladatelství Aleš Skřivan.
- Stuart, P. (1987): *Nations within a nation*. Westport, Connecticut, Greenwood press.
- Stingl, M. (1976): *indiáni bez tomahavků*. Praha, Orbis.
- Tindall, G., B. Shi, D. E. (1992): *America: a narrative history. Vol. 1*. New York, W.W. Nortonh.
- Todorov, Y. (1984):*The conquest of America*. New York, Hrarper & Row.
- Updike, J. (1994): *Brazil*. New York, Fawcett Cres.

Answers Corporation. Encyklopedický almanach Answers [online]. 2006 [cit. 28.10.2006]. Dostupný z WWW :<<http://www.answers.com>>.

Microsoft corporation. Encyclopedia Microsoft Encarta [online]. 2006) [cit 5.12.2006]. Dostupná z WWW :<<http://www.encarta.msn.com>>

Ressources cartographiques et historiques. Indépendance et nouveaux États en Amérique du Sud (1820-1830) [online]. 2002.[cit 30.11.2006]. Dostupný z WWW: <<http://www.atlas.historique.net/1815-1914/cartes/AmeriqueSudIndependance.html>>.

Wikipedia-the free encyclopedia [online]. 2006 [cit. 10.5.2005 – 15.11.2006]. Dostupná z WWW: <<http://www.wikipedia.org>>

Worldstatesmen. Encyklopedie změn ve vedení zemí a teritorií. [online] 2000–2006. [cit 14.9.2006]. dostupný z WWW: <<http://www.worldstatesment.org>>.

Korean Minjok Leadership Academy Historical atlas. World history at KMLA. [online] 2001 – 2006 [cit 24.8.2006]. dostupné z WWW: <<http://www.zum.de/whkmla/histatlas/haindex.html>>.

11. Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1. Odhad počtu domorodého obyvatelstva v době objevení Ameriky.

Příloha č. 2: Populace Brazílie v polovině 18. století.

Příloha č. 3: Obyvatelstvo španělské Ameriky v polovině 17. století.

Příloha č. 4: Indiánské obyvatelstvo španělské Ameriky v polovině 17. století.

Příloha č. 5: Populace severoamerických indiánů v devatenáctém století.

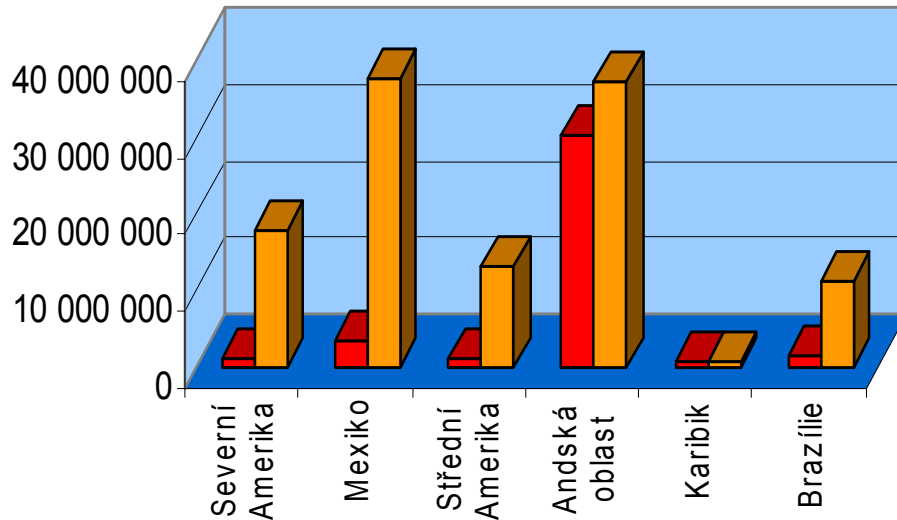
Příloha č. 6: Obyvatelstvo v Nové Anglii.

Příloha č. 7: Dovoz otroků v různých částech Ameriky.

Příloha č. 8: Rasové složení v hlavních britských koloniích roku 1700.

Příloha č. 9: Rasové složení v hlavních britských koloniích roku 1755.

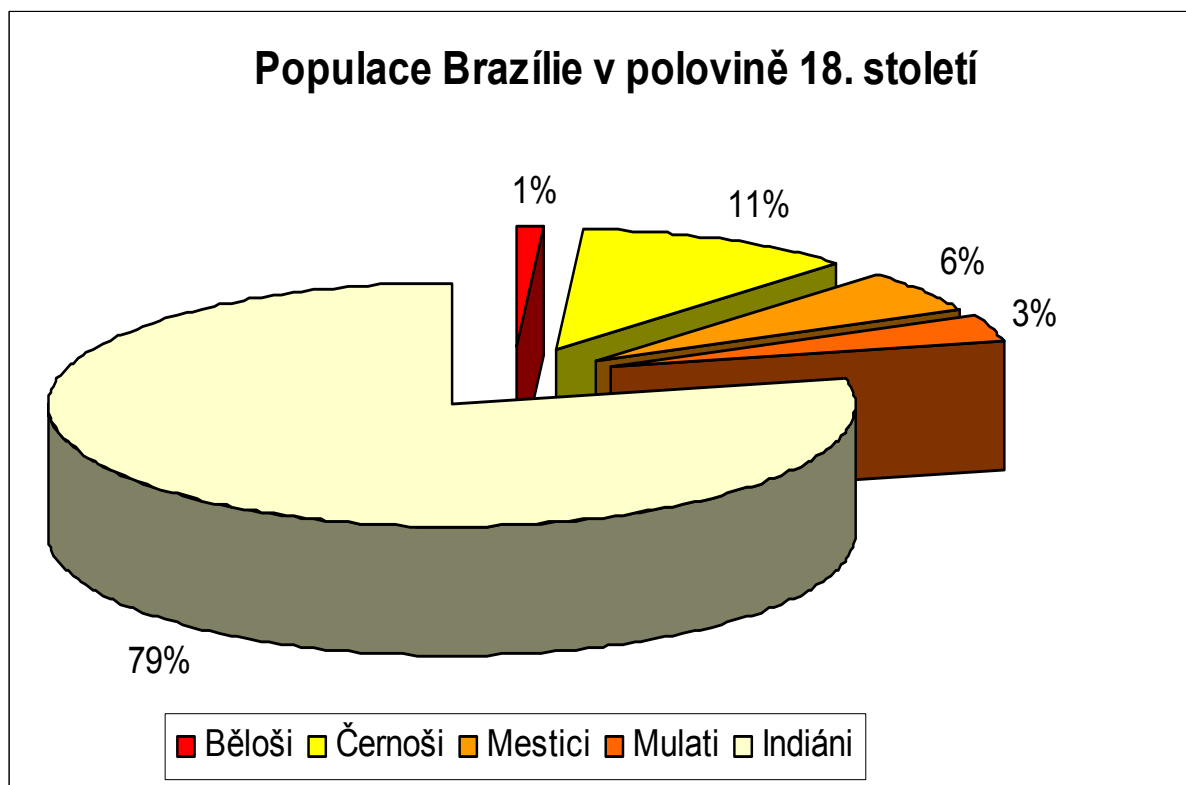
odhad počtu domorodého obyvatelstva v době objevení Ameriky

Příloha č. 1a: Odhad počtu domorodého obyvatelstva v době objevení Ameriky. (upraveno podle encyklopedie Wikipedia, 2006)

Region	min.odhad	max.odhad
Severní Amerika	900 000	17 550 000
Mexiko	3 200 000	37 550 000
Střední Amerika	1 000 000	13 000 000
Andská oblast	30 000 000	37 000 000
Karibik	554 000	700 000
Brazílie	1 500 000	11 258 000

Příloha č. 1b: Odhad počtu domorodého obyvatelstva v době objevení Ameriky. (Upraveno podle encyklopedie Wikipedia,2006)

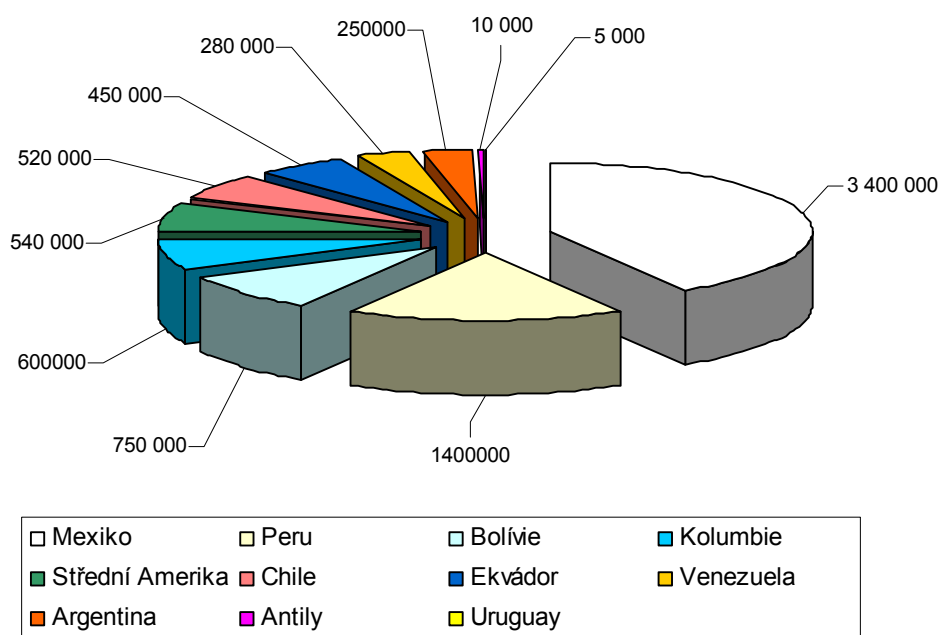

Příloha č.2a: Populace Brazílie v polovině 18. století (Podle Polišenského, 1979)

Etnikum	Počet
Běloši	10 000
Černoši	100 000
Mestici	50 000
Mulati	30 000
Indiáni	700 000

Příloha č. 2b: Populace Brazílie v polovině 18. století (Podle Polišenského, 1979)

Indiánské obyvatelstvo španělské Ameriky v polovině 17. století

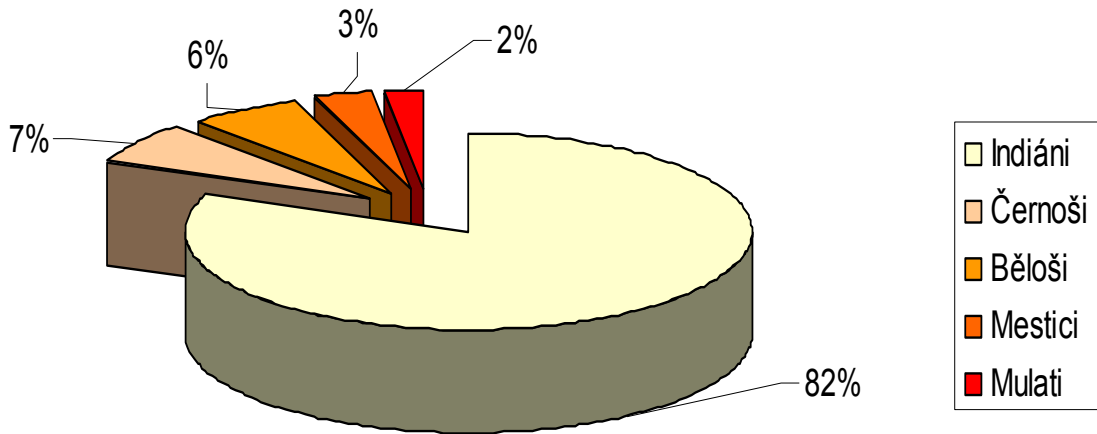

Příloha č. 3a: Indiánské obyvatelstvo španělské Ameriky v polovině 17. století (Podle Polišínského, 1979)

Stát	Počet
Mexiko	3 400 000
Peru	1 400 000
Bolívie	750 000
Kolumbie	600 000
Střední Amerika	540 000
Chile	520 000
Ekvádor	450 000
Venezuela	280 000
Argentina	250 000
Antily	10 000
Uruguay	5 000

Příloha č.3b: Indiánské obyvatelstvo španělské Ameriky v polovině 17. století (Podle Polišínského, 1979)

Obyvatelstvo španělské Ameriky v polovině 17. století

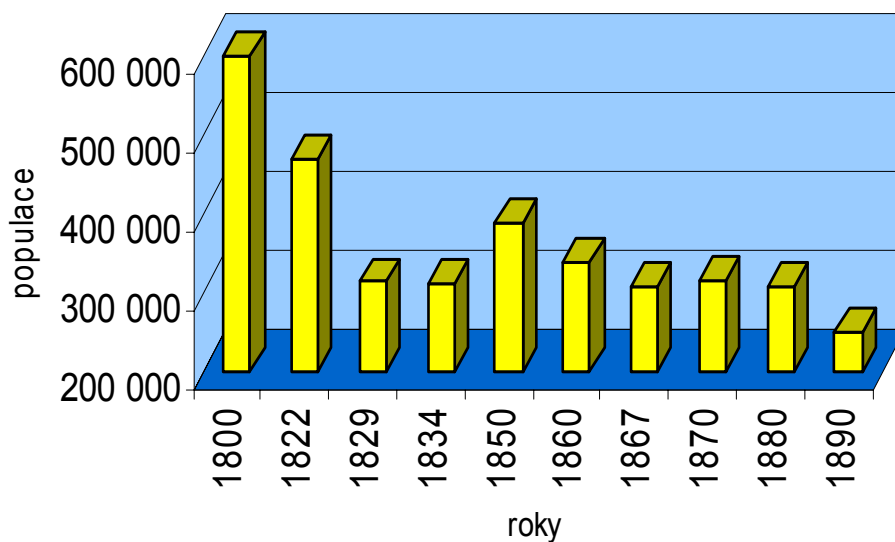

Příloha č.4a: Obyvatelstvo španělské Ameriky v polovině 17. století (Upraveno podle Polišínského, 1979)

Počet	Etnikum
8 405 000	Indiáni
715 000	Černoši
655 000	Běloši
348 000	Mestici
236 000	Mulati

Příloha č. 4b: Obyvatelstvo Španělské Ameriky v polovině 17. století (Upraveno podle Polišínského, 1979)

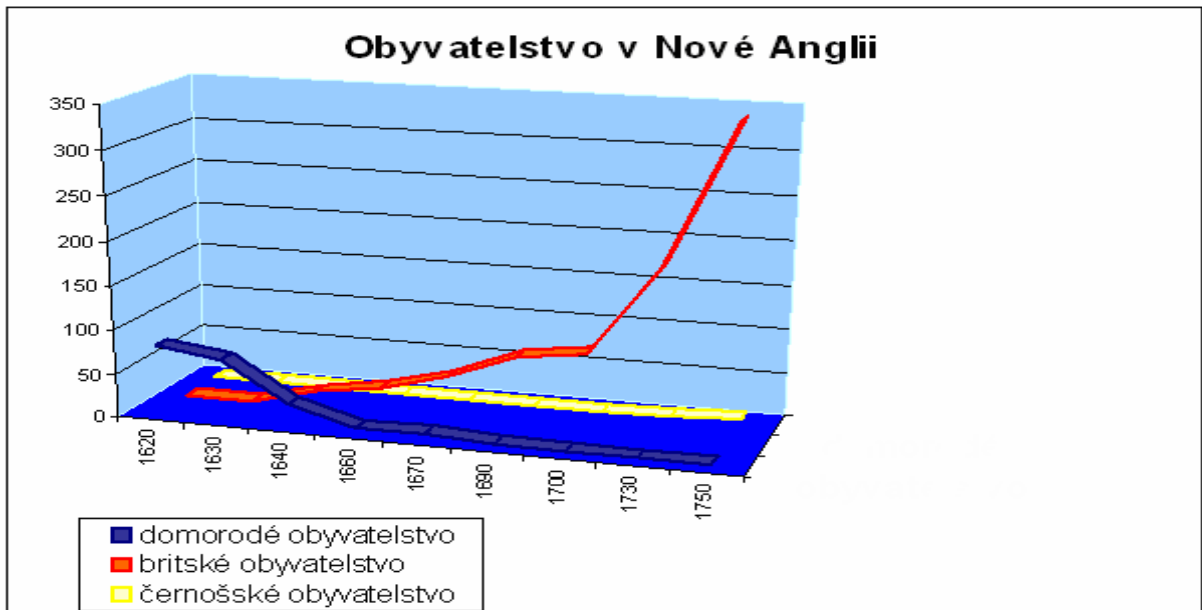
Populace severoamerických indiánů v devatenáctém století

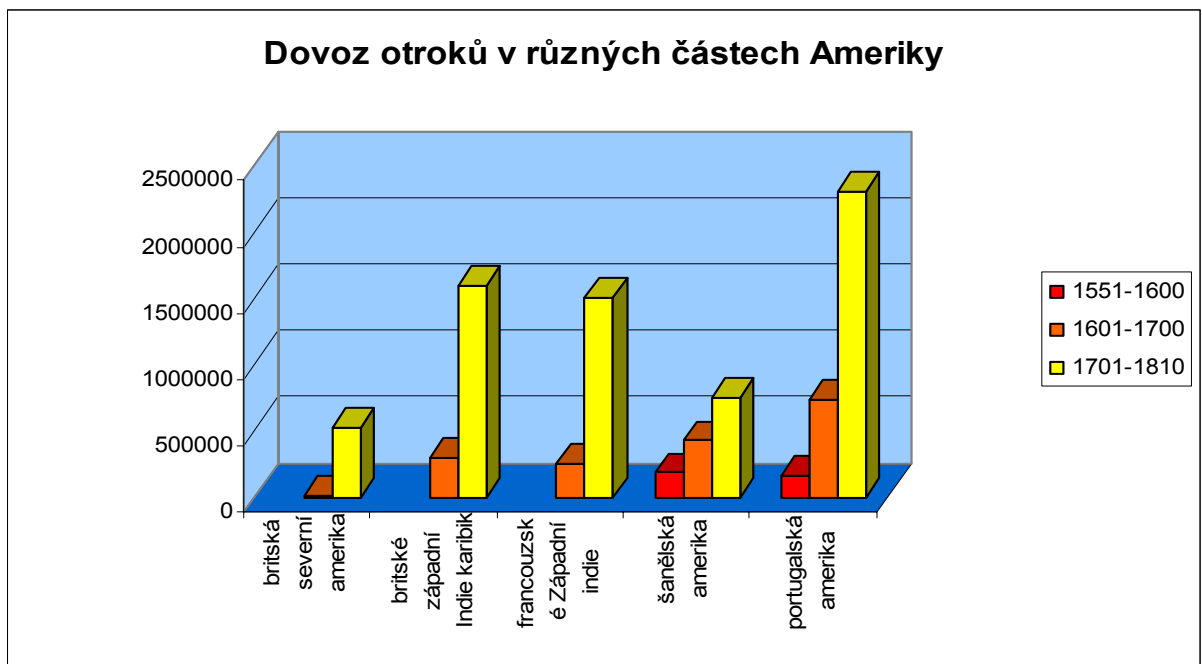
Příloha č.5a: Populace severoamerických indiánů v devatenáctém století. (Upraveno podle Stuarda, 1987)

Rok	Populace
1800	600 000
1822	471 000
1829	312 930
1834	312 610
1850	388 229
1860	339 421
1867	306 925
1870	313 712
1880	306 543
1890	248 253

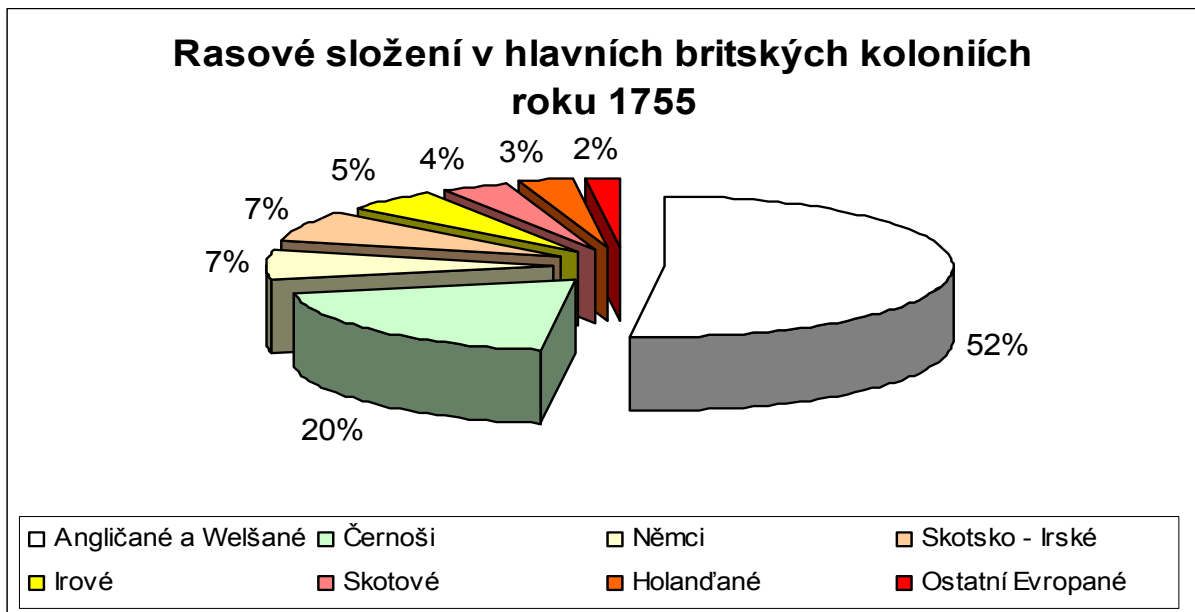
Příloha č.5b: Populace severoamerických indiánů v devatenáctém století.(Upravena podle Stuarda, 1987)

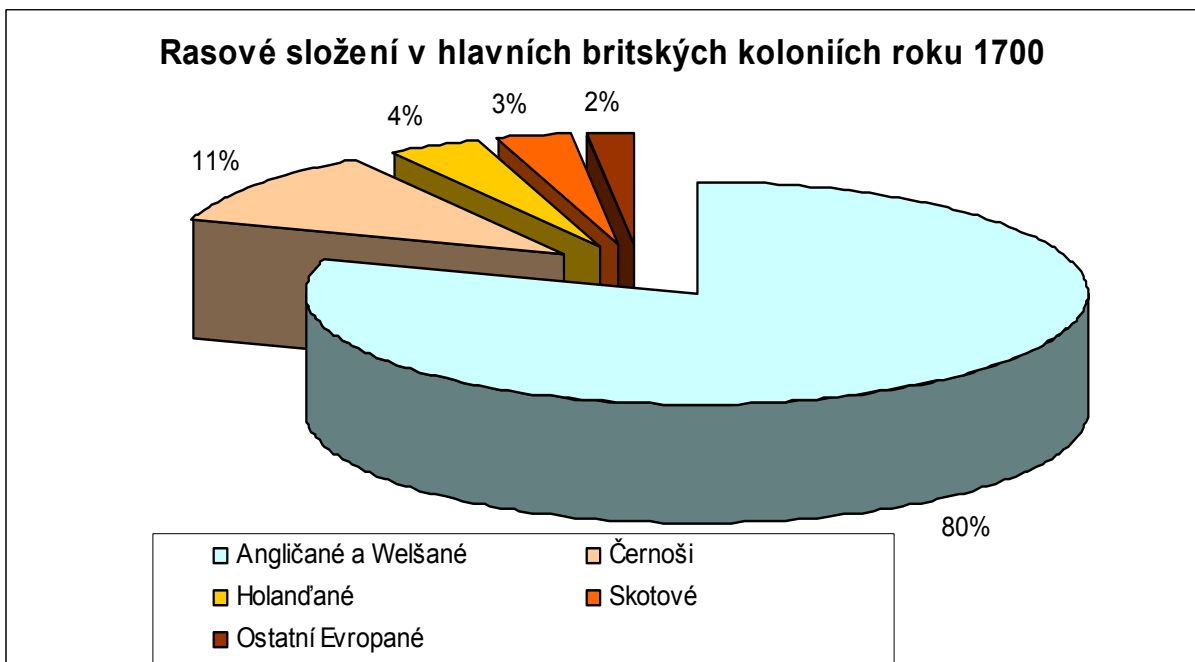
Příloha č. 6: Obyvatelstvo v Nové Anglii. (Upraveno podle Colin, 1987)

Příloha č. 7: Dovoz otroků v různých částech Ameriky (Převzato z Enduring vision, 1993)

Příloha č. 8: Rasové složení v hlavních britských koloniích roku 1755. (Podle Enduring vision, 1993)

Příloha č. 9: Rasové složení v hlavních britských koloniích roku 1755. (Podle Enduring vision, 1993)